

Traditio, tieteellisyys ja kokemus

Tiedon rakentumisen strategiat Aleister Crowley'n *The Book of Thoth: A Short Essay on the Tarot of the Egyptians* -teoksessa (1944)

Emma Vilponen

Pro gradu -tutkielma

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, kulttuurihistoria

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Tutkielman valmistumiskuukausi 2024

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä

Pro gradu -tutkielma

Historian ja arkeologian tutkinto-ohjelma, kulttuurihistoria

Emma Vilponen

Traditio, tieteellisyys ja kokemus- Tiedon rakentuminen ja auktoriteetit *The Book of Thoth A Short Essay on the Tarot of the Egyptians* -teoksessa (1944)

Sivumäärät: 77

Tämä tutkielma analysoi tarot-kortteihin ja niiden käyttöön liittyvän tiedon rakentumista Aleister Crowley'n (1875-1947) teoksessa *The Book of Thoth: A Short Essay on the Tarot of the Egyptians* (1944). Tutkielmassa analyysi keskittyy tunnistamaan ja kontekstoimaan, millaisia tiedonrakentamisen strategioita Crowley teoksessaan käyttää. Analyysi perustuu Olav Hammerin kehittämisiin diskursiivisiin strategioihin. Hammer määrittelee kolme erillistä diskursiivista strategiaa, jotka ovat traditio, tieteellisyys ja kokemus. Tämä tutkielma analysoi jokaista Hammerin tunnistaman strategian ilmentymistä *The Book of Thoth*:ssa ja pyrkii siis myös osaltaan testaamaan, kuinka hyvin Hammerin analyysikehikko on sovellettavissa yksittäisten teosten analyysiin.

Traditio on aineistossa merkittävä auktoriteetin lähde, joskin tradition sisältö on hyvin vahvasti Crowley'n omaan tulkintaan perustuva. Samalla tapaa myös vetoamus tieteellisyyteen noudattelee melko pitkälti Hammerin tunnistamaa kaavaa. Crowley kuitenkin hyödyntää tieteellistä muistuttavalla tavalla myös ei-tieteellisiä menetelmiä, kuten kabbalaa. Kokemuksen rooli *The Book of Thoth*:ssa poikkeaa eniten Hammerin analyysistä. Kuitenkin kokemus on diskursiivisista strategioista kenties kaikista vaikuttavin, joten sen roolia ei pidä sivuuttaa. Kaikki kolme strategiaa toimivat *The Book of Thoth*:ssa toisiaan täydentävinä ja osittain päällekkäisinä tiedonrakentamisen keinoina.

Hammerin analyysikehikko toimii hyvin tapana jäsenellä *The Book of Thoth*:n kaltaisessa kirjassa esiintyvää argumentointia ja tiedon rakentumista. Kuitenkin Hammerin yleistyksset ja määritelmät vaativat jokaisen aineiston kohdalla täsmennyksiä ja mahdollisesti myös uudelleen määrittelyä.

Avainsanat: Aleister Crowley, esoteerisuus, Olav Hammer, tarot-kortit

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Tutkimusaineisto ja tutkimus kysymykset	4
1.2	Avainkäsitteet ja taustaa	6
1.3	Teoreettinen kehys	9
1.4	Tutkimuskenttä ja tutkimuskirjallisuus	11
2	Traditio	15
2.1	Tradition rooli esoteerisissa liikkeissä	15
2.2	Crowleyn tulkinta tarot-korttien historiasta	19
2.3	Crowleyn viittaukset aikaisempaan tarot-traditioon	24
2.4	Tarot-korttien historia nykytutkimuksen valossa	29
3	Tieteellistäminen	34
3.1	Tieteen rooli uskonnollisissa ja esoteerisissa liikkeissä	34
3.2	Kabbala tieteellisenä menetelmänä <i>The Book of Thoth:ssa</i>	39
3.3	Crowleyn suhtautuminen tieteeseen ja testattavuuteen	45
4	Kokemus	52
4.1	Kokemus ja sen käyttö tiedonrakentumisen perustana	52
4.2	Lukijan oma kokemus <i>The Book of Thoth:ssa</i>	56
4.3	Crowleyn kokemusten ja teosten rooli <i>The Book of Thoth:ssa</i>	60
5	Lopuksi	67
	Lähteet	71
	Alkuperäislähteet	71
	Tutkimuskirjallisuus	71

1 Johdanto

1.1 Tutkimusaineisto ja tutkimus kysymykset

Tarot-kortit ovat olleet käytössä esoteerisissa liikkeissä viimeistään 1800-luvun lopulta alkaen. Nykyisin kortit ovat saavuttaneet suosiota myös laajemman yleisön keskuudessa, sillä esimerkiksi erilaisia tarot-pakkoja on julkaistu sadoittain.¹ Oma tutkielmani on osa tätä tarot-kortteihin kohdistuvaa uutta kiinnostusta.

Kartoitan tässä tutkimuksessa tarot-kortteja koskevan tiedon rakentumista Aleister Crowleyen (1875-1947) teoksessa *The Book of Thoth: A Short Essay on the Tarot of the Egyptians* (1944). Pyrin vastaamaan kysymykseen, miten Crowley käyttää erilaisia diskursiivisia strategioita tarot-kortteja koskevan tiedon ja niiden käytön perusteluna. Käyttämäni diskursiiviset strategiat perustuvat ruotsalaisen uskonnonhistorian professorin, Olav Hammerin, tekemään analyttiseen jaotteluun. Palaan Hammerin teoriaan ja perustelen sen käyttöä tässä tutkielmassa luvussa 1.3. Yhtenä tavoitteenani on myös analysoida, kuinka hyvin Hammerin tekemät päätelmät ja määritelmät soveltuvat *The Book of Thoth*:n analyysiin.

Kutsun jatkossa lähteenä käyttämäni teosta selvyuden vuoksi pelkästään nimellä *The Book of Thoth*. Käytössäni on vuonna 1995 julkaistu näköispainos alkuperäisestä teoksesta. Tähän teokseen liittyy olennaisesti myös Lady Frieda Harrisin (1877–1962) kuvittama tarot-korttipakka, joka syntyi tiiviissä yhteistyössä Crowleyen kanssa. Vaikka keskityinkin tässä tutkielmassa nimenomaan Crowleyen kirjoittamaan teokseen, on yhteistyön rooli myös teoksen taustalla maininnan arvoinen.

Kuitenkin korttien poisrajaaminen on perusteltua muun muassa siksi, että kortit julkaistiin ensimmäistä kertaa vasta molempien tekijöiden kuoltua 1960-luvulla. Kirjoitettu teos oli siis yli vuosikymmenen ajan olemassa ilman sitä täydentävää korttipakkaa. Toinen perustelu on se, että siinä, missä Harrisin ja Crowleyen suunnittelema korttipakka on yhä hyvin suosittu, *The Book of Thoth*:lla on maine hyvin vaikeana tarot-oppaana.² Kortit ja teos myydään nykyään tyypillisesti erillään. Näiden seikkojen vuoksi sekä *The Book of Thoth*:a että Crowleyen ja Harrisin korttipakkaa voi hyvällä syyllä tarkastella toisistaan erillisinä.

¹ Pelkästään suomalaisessa KuuKorento-verkkokaupassa on kirjoitushetkellä myynnissä kymmeniä erilaisia tarot-pakkoja.

² Goldenhill 2022, 55.

The Book of Thoth -teos on opas tarot-korttien historiaan ja symboliikkaan, sekä niiden tulkintaan. Se koostuu neljästä pääluvusta, joita Crowley kutsuu osiksi. Osista ensimmäinen käsittelee tarot-korttien historiaa ja niiden käyttöön liittyvää teoriaa. Toinen, kolmas ja neljäs osa käsittelevät korttipakan eri osia. Lisäksi pakan jokainen kortti esitellään erikseen omassa alaluvussaan. Varsinaisten lukujen ohella teos sisältää myös kaksi liitettä, joiden avulla lukija voi laajentaa ymmärrystään erinäisistä teoksessa esiinnoisseista teemoista. Lähes kolmesataasivuisena kirjana kyseessä ei ole siis lyhyt essee.

Crowleyn tuotannossa *The Book of Thoth* on erityisen mielenkiintoinen. Hän kirjoitti sen elämänsä loppupuolella, joten sen voi nähdä edustavan Crowleyn ajattelun jonkinlaista lopullista muotoa. Teoksen kiinnostavuutta lisää myös se, että siinä näkyy melko vahvasti Hermetic Order of the Golden Dawn-järjestön vaikutus.³ Kyseessä on 1800-luvun lopulla syntynyt okkultistinen salaseura, jonka jäsenenä Crowley tutustui tarot-kortteihin ja niiden tulkintaan ensimmäistä kertaa. Tähän järjestöön ja sen vaikutteisiin *The Book of Thoth*:ssa palaan erityisesti luvussa kaksi.

Tämä tutkimus rakentuu osittain kandidaatin tutkintoa varten tekemäni lopputyön pohjalle. Myös siinä työssä lähdeaineistonani oli Crowleyn teos. Kandidaatin tutkielmani keskittyi erityisesti mielikuviin ja käsityksiin muinaisesta Egyptistä, ja niiden ilmenemiseen *Lain kirjassa* (1904). Tässä tutkimuksessa keskityn eri lähdeaineistoon ja lähestyn sitä myös erilaisesta teoreettisesta näkökulmasta. Tämä aikaisempi kokemus on kuitenkin hyödyllistä erityisesti siksi, että Crowleyn kieli ja tyyli ovat kohtalaisen haastavia. Hänen tapansa tehdä viittauksia paitsi omiin teoksiinsa, myös laajaan joukkoon muuta kirjallisuutta ikään kuin ne olisivat automaattisesti lukijalle hyvin tuttuja, ajoittain lisää tekstin hankaluutta. Vaikka nämä muut tekstit eivät kuulu tutkielmani lähteisiin, on yhteydet niihin tärkeä mainita.

Crowley luokittelee osan teoksistaan viiteen eri kategoriaan, jotka on nimetty kirjaimin A-E. Tämä luokitus kuvailee teosten sisältämän tiedon luonteen, sekä sen, kenelle teokset on tarkoitettu. Esimerkiksi viralliset rituaalit saavat oman luokkansa, D:n. *The Book of Thoth* on Crowleyn oman luokituksen mukaan luokkaa B, joka tarkoittaa, että se on tavallisen, mutta kuitenkin valaistuneen tutkimuksen tulosta. Kyse ei ole siis esimerkiksi ilmestyksenä saadusta

³ Farley 2009, 130.

tiedosta. Alun perin *The Book of Thoth* julkaistiin vain 200 kappaleen painoksena.⁴ Painoksen pienuudesta voi päätellä, ettei Crowley tehnyt teosta yleistajuiseksi selitykseksi aloittelijoille.

Tutkimuseettisesti tutkielmani asetelma on melko mielenkiintoinen. Aineistoni ei perustu haastatteluihin tai kyselyihin ja tutkimuskohteeni on kuollut. Tämän vuoksi tutkimuskohteen suostumusta tutkimukseen on mahdotonta saada. Käyttämäni aineisto on julkaistu useampaan kertaan ja nykyään se on saatavilla vapaasti internetistä. Tämän vuoksi aineiston hankinta tutkimuskäyttöön ei ole edellyttänyt kyseenalaisia keinoja. Vaikka tutkimuskohteen kohtelu ja tutkijan käyttämät keinot aineiston hankinnassa ovat usein keskeisessä asemassa tutkimuseetikasta keskusteltaessa, ne eivät suinkaan ole ainoita huomionarvoisia aspekteja.⁵ Näitä muita aspekteja on mahdollista arvioida oman tutkielmani osalta. Oman tutkimukseni eettisen arvioinnin kannalta saamani tulokset ja niiden mahdolliset seuraamukset muodostavat kenties tärkeimmän yksittäisen arvioinninkohteen.

Tutkimustulosten seuraamukset ja niiden ennakointi ovat tärkeä osa tutkimuseettistä arviointia.⁶ Vaikka tutkielmani vaikutus Crowley'n maineelle ja häntä ympäröivälle keskustelulle on mitä luultavimmin hyvin marginaalinen, työni tuloksilla voi olla vaikutuksia tarot-korttien muille käyttäjille. Tarot-korttien suosio on viime vuosikymmeninä kasvanut, mutta niihin ”uskominen” ja niiden käyttö saattavat yhä herättää kummeksuntaa ja jopa ivaa. Oman tutkielmani tarkoitus ei ole puolustaa tai kumota tarot-korttien toimivuutta, mutta tutkimukseni tuloksia on mahdollista silti hyödyntää näihin tarkoituksiin.

1.2 Avainkäsitteet ja taustaa

Tämä osio on syytä aloittaa Crowley'n lyhyellä henkilöhistorialla. Tämän jälkeen siirryn kuvailemaan tarot-korttipakan tyypillisen rakenteen, sekä Crowley'n tekemät poikkeukset *The Book of Thoth*:n kohdalla.

Alexander Edward ”Aleister” Crowley syntyi 12.10.1875. Crowley'n suku oli menestynyt panimoalalla ja perhe kuului evankelistaiseen Plymouthin veljet -liikkeeseen. Tämän anglikaanisesta kirkosta juontava liike korostaa Raamattua ainoana todellisena kristillisen tiedon lähteenä. Panimoyrityksen ansiosta Crowley sai melko yläluokkaisen kasvatuksen ja hän kuvailee lapsuuttaan verrattain onnelliseksi.⁷ Crowley aloitti opinnot Cambridgessa

⁴ Crowley 1995, kansilehti.

⁵ Tuomi & Sarajärvi 2018, 148.

⁶ Tuomi & Sarajärvi 2018, 147.

⁷ Kaczynski 2010, 19–31.

vuonna 1895, vaikkakaan hän ei koskaan suorittanut loppukokeita, eikä siis saanut tutkintoa.⁸ Crowleyn kiinnostus alkemiaa ja osittain myös magiaa kohtaan heräsi samoihin aikoihin, jonka johdosta hän vuonna 1898 liittyi *Golden Dawn* -järjestöön.

Vuonna 1904 häämatkallaan Egyptissä Crowley ja hänen vaimonsa Rose saivat Crowleyn kertomuksen mukaan yhteyden egyptiläisiin jumaluuksiin. Crowley kirjasi ylös tämän ilmestyksen kolmessa päivässä. Näin syntynyt teos oli uuden uskonnon, Theleman⁹, pyhä kirja *Liber Al vel Legis* eli *Lain kirja* (1904) ja Crowleysta oli tullut uuden aikakauden profeetta. Tälle tehtävälle hän omisti suuren osan loppuelämästään.

Crowley julkaisi elämänsä aikana mittavan määrän runoutta, esseitä ja kolumneja, jotka käsittelivät muun muassa magiaa, politiikkaa ja kulttuuria. Suurin osa teoksista julkaistiin hyvin pieninä painoksina, eivätkä ne saavuttaneet hänen elinaikanaan juurikaan suosiota.¹⁰ Crowleyn maine oli peruuttamattomasti tahraantunut erillisten interpersoonallisten konfliktien ja oikeusjuttujen seurauksena. Lisäksi hänen melko valtavirrasta poikkeava elintapansa herätti ajoittain paheksuntaa.¹¹

Richard Kaczynski korostaa Crowleyn uskoneen loppuun saakka elämäntyönsä merkitykseen ja omaan rooliinsa uuden aikakauden profeettana. Tämän uskon vuoksi Crowley oli valmis uhraamaan maineensa ja ystävyysuhteensa.¹² Crowleyn minäkuvan ymmärtäminen antaa tärkeää kontekstia hänen kirjoitustensa analyysiä varten.

Tarot-korttipakan rakenne vaatii tässä vaiheessa hieman avaamista. Tyypillinen tarot-pakka koostuu 78 kortista, jotka on jaettu Isoon ja Pieneen arkanaan¹³. Iso arkana koostuu 21 tai 22 kortista, riippuen siitä, lasketaanko Haaveilija siihen mukaan vai ei. Haaveilija -kortti on yleensä numeroitu nollaksi, jolloin viimeinen kortti, tyypillisesti Maailma, on numero 21.

Pienen arkanan muodostavat loput 56 korttia. Tämä Pieni arkana on edelleen jaettu neljään ”maahan”, jotka yleensä ovat miekat, maljat, pentaakkelit/kolikot ja sauvat. Jokainen maa

⁸ Kaczynski 2010, 72.

⁹ Thelema on Crowleyn kirjoituksille perustuva uskonto ja filosofia, jonka seuraajien päätavoitteena on löytää elämänsä todellinen tarkoitus ja noudattaa sitä mahdollisimman tarkasti.

¹⁰ Pasi 2003, 225.

¹¹ Richard Kaczynski käsittelee Crowleyn elämään liittyneitä aikalaisreaktioita melko laajasti teoksessa *Perdurabo*. Esimerkkejä näistä reaktioista löytyy muun muassa luvuista 15 ja 17.

¹² Kaczynski 2010, 682.

¹³ Arcana on arcanum-sanana monikko, joka tulee latinan sanasta arcanus, eli salaisuus. Termiä on käytetty tarot-korttien lisäksi myös muun muassa alkemian yhteydessä. Merriam-Webster.com-sanakirja, hakusana: arcanum.

sisältää numerokortit 1–10,¹⁴ sekä neljä kuvakorttia. Nämä kuvakortit ovat tavallisesti Kuningas, Kuningatar, Ritari ja Lähetti. Vaikka tämä rakenne onkin yleinen, siinä esiintyy myös jonkin verran vaihtelua. Tyypillisimmin tätä vaihtelua esiintyy maiden- ja kuvakorttien nimien kohdalla, joten vaihtelu ei yleensä vaikuta pakan rakenteeseen tai sen käyttömahdollisuuksiin. Yleisellä tasolla voidaan sanoa, että tarotkorttipakan Pieni arkana muistuttaa melko paljon tavallisia pelikortteja.

Ison arkanan kortit ovat kaikki kuvakortteja, joilla on yleensä vakiintuneet nimet sekä numerot. Ison arkanan kohdalla esiintyy kuitenkin melko paljon vaihtelua. Pakasta riippuen osa korteista saattaa olla kokonaan korvattu jollain toisella tai korttien järjestystä on saatettu muuttaa. Kuitenkin Isossa arkanassa on tyypillisesti aina 21 tai 22 korttia.

The Book of Thoth poikkeaa tästä tyypillisestä rakenteesta jonkin verran. Koska itse kortit eivät ole tutkimukseni kohde, mainitsen merkittävimmät poikkeukset tässä yhteydessä. Tarkempi vertailu eri pakkojen rakenteen ja sisällön välillä voisi helposti muodostaa kokonaan oman tutkimuksensa.

Crowleyn pakka on jaettu tyypilliseen tapaan Isoon ja Pieneen arkanaan. *The Book of Thoth*:ssa Crowley käsittelee Isoa arkanaa, hovikortteja ja Pientä arkanaa omista luvuistaan. Yksittäisten korttien nimet, merkitykset ja jopa niiden järjestys pakan sisällä poikkeavat melko paljon tyypillisistä. Maista kolme on nimetty perinteiseen tapaan sauvoiksi, maljoiksi ja miekoiksi. Neljäs maa on Crowleyn systeemissä levyt (disks). Kuitenkin hän yksittäisten korttien käsittelyn yhteydessä ajoittain myös viittaa kolikoihin.¹⁵ Hovikortteja on tyypilliseen tapaan neljä, mutta niiden nimet ovat muuttuneet. Crowleyllä nimitykset ovat Ritari, Kuningatar, Prinssi ja Prinsessa.

The Book of Thoth:ssa esitellyt tarot-kortit poikkeavat siis melko paljon standardista. Tämä ei ole sinällään mitenkään poikkeavaa, sillä nykyäänkin monet pakat poikkeavat standardista merkittävästi. Rider-Waite-pakka, joka pikkuhiljaa muodostui modernien pakkojen prototyypiksi, oli julkaistu jo 1910.¹⁶ Kuitenkin Crowley'n tarkoitus *The Book of Thoth*:n

¹⁴ Numerokorttien kuvitus vaihtelee paljon; joskus kortissa kuvataan vain esimerkiksi kolme maljaa, joskus jokainen numerokortti on kuin pieni maalaus, jossa kuvataan ihmishahmoja erilaisissa tilanteissa. Nämä tilanteet kuvaavat kortin merkitystä, joten kuva-aiheet vaikuttavat oleellisesti siihen, kuinka paljon tarot-korttien käyttäjän täytyy opetella ulkoa ja kuinka paljon hän voi tulkita vain kuvien perusteella.

¹⁵ Crowley 1995, 217.

¹⁶ Auger 2004, ix.

kohdalla oli esitellä nimenomaan hänen oma tulkintansa korteista, joten poikkeavuudet ovat varsin ymmärrettäviä.

The Book of Thoth-teos sisältää viittauksia hyvin laajasti eri uskontoihin, esoteerisiin oppeihin, kulttuurin ja taiteen alaan, sekä tieteeseen. Yhden, verrattain suppean, tutkimuksen puitteissa on mahdotonta käsitellä tätä kaikkea. Sen vuoksi käsittelen seuraavaksi tutkimustani ohjaavaa teoriaa.

1.3 Teorettinen kehys

Olav Hammer käsittelee teoksessaan *Claiming Knowledge: Strategies of Epistemology from Theosophy to the New Age* (2003) eri esoteeristen liikkeiden diskursiivisia strategioita.

Eryistä huomiota hän kiinnittää siihen, millaisten auktoriteettien varaan esoteerinen tieto rakentuu. Hammer jaottelee esoteerisen tiedon perustan kolmeen kategoriaan: traditioon, tieteellisyyteen ja kokemukseen.¹⁷ Lähestyn tässä tutkimuksessa saman perusjaottelun kautta omaa aineistoani. Tämä jaottelu määrittelee myös tutkielmani rakenteen.

Syy Hammerin diskursiivisten strategioiden soveltamiseen tässä tutkielmassa on melko yksinkertainen. *The Book of Thoth*:n yksi aivan keskeinen tehtävä on välittää tarot-kortteihin liittyvää tietoa. Teosta lukiessani olin alkanut pohtia, millaisten argumenttien varaan tämä tieto Crowley'n tekstissä rakentuu. Hammerin analyysi ja erityisesti hänen tunnistamansa diskursiiviset strategiat tarjosivat minulle konkreettisen analyysikehikon, jonka kautta lähestyä aineistoani. Olin tehnyt jo alustavia huomioita, jotka sopivat Hammerin teoriaan, joten sen soveltaminen omaan tutkielmaani tuntui hyvin luonnolliselta. Seuraavaksi onkin syytä esitellä Hammerin erittelemä diskursiiviset strategiat hieman tarkemmin.

Hammerin mukaan traditio ymmärretään eri liikkeiden parissa hyvin erilaisin tavoin.

Traditioesoteeristen liikkeiden kontekstissa poikkeaa usein hyvin huomattavasti niiden historiasta. Aikaisempia esoteerisia liikkeitä ja niiden johtohahmoja ei välttämättä mielletä liikkeiden sisällä omien oppien lähteeksi tai edelläkävijöiksi, vaikka historiallisesti yhteyksiä löytyisikin.¹⁸ Hammer siis kiinnittää huomiota paitsi siihen, mitä traditio eri liikkeiden kontekstissa sisältää ja sen alkuperään, myös erityisesti tradition ajalliseen pituuteen.

Hammerin mukaan lähes mikä tahansa uskomus voidaan liikkeiden sisällä nähdä osana pitkää traditiota, vaikka se todellisuudessa olisi vain joitakin vuosia vanha. Tämä erikoinen piirre

¹⁷ Hammer 2003, 44–45.

¹⁸ Hammer 2003, 86.

selittyy osittain Hammerin käyttämällä termillä lähdeamnesia, jossa esoteeristen aineiden alkuperään ei kiinnitetä huomiota. Tähän liittyen Hammerin mukaan tarkat viittaukset spesifeihin lähteisiin ovat usein erityisesti new age-liikkeiden parissa melko harvinaisia.¹⁹ Tradition rooli *The Book of Thoth*:ssa on luvun kaksi aihe.

Tieteellisen tiedon asema eri uskonnollisissa liikkeissä vaihtelee Hammerin mukaan huomattavasti. Varsinaisesti tieteellisyyteen vetoaminen on Hammerin mukaan yksi esoteeristen liikkeiden erikoispiirteitä, jota ei esiinny samassa mittakaavassa perinteisemmissä uskonnollisissa liikkeissä.²⁰ Tieteellisyyteen vetoavat esoteeriset liikkeet yleensä näkevät omien käsityksiensä ja tieteen olevan pohjimmiltaan sopusoinnussa. Kaikki näennäiset ristiriidat näiden kahden tietomuodon välillä aiheutuvat ainoastaan siitä, että tiede ei ole vielä noussut tarpeeksi korkealle tasolle. Tieteen menetelmien edistyessä sen tulokset alkavat aina enenevässä määrin muistuttaa esoteerisuuden piirissä tunnettuja totuuksia.²¹ Luku kolme tässä tutkimuksessa käsittelee tieteen roolia *The Book of Thoth*:ssa.

Viimeinen Hammerin käsittelemä diskursiivinen strategia on kokemus. Hammer korostaa kokemuksen olevan usein hyvin henkilökohtainen, mutta tämän lisäksi hän myös analysoi sen käyttöä jonkinlaisena narratiivisena todistelun keinona.²² Useille etenkin New Age -liikkeen piiriin kuuluville esoteerisille teksteille on tyypillistä käyttää todistusaineistona kirjoittajan asiakkaan tai potilaan kokemusta. Näissä kertomuksissa usein kuvaillaan, kuinka henkilön X elämään kyseinen esoteerinen teoria tai oppi on vaikuttanut. Kertomukset ovat lähes poikkeuksetta positiivisia ja joskus niiden avulla myös tuetaan ajatusta esoteerisen teorian tai opin ylivertaisesta asemasta esimerkiksi moderniin lääketieteeseen verrattuna.²³ Kokemus on *The Book of Thoth* -teoksessa tekstimääräisesti kahta muuta kategoriaa marginaalisemmassa roolissa. Kuitenkin tarot-korttien käyttöön ja periaatteisiin liittyen Crowley viittaa paitsi omakohtaiseen kokemukseen, myös ajatukseen siitä, että tarot-tulkitsijan täytyy pyrkiä kokemuksen kautta paremmin ymmärtämään korttien merkityksiä syvällisemmin. Tähän teemaan palaan luvussa neljä.

Hammer käsittelee tutkimuksessaan useita eri esoteerisia liikkeitä. Hän analysoi niiden perustekstejä ja yrittää hahmotella esitetyn tiedon alkuperää. Oman tutkimukseni lähtökohdat

¹⁹ Hammer 2003, 100.

²⁰ Hammer 2003, 204.

²¹ Hammer 2003, 204–205.

²² Hammer 2003, 332.

²³ Hammer 2003, 351–352.

ovat hyvin erilaiset, sillä keskityn vain yhteen tiettyyn teokseen, jonka tarkoitus ei ole ainakaan suoranaisesti toimia perustana minkäänlaiselle uudelle esoteeriselle liikkeelle. Tämän melko ilmiselvän eron lisäksi lähestyn lähdeäni ennen kaikkea historiallisesta näkökulmasta. Yhtenä tutkielmani tavoitteena onkin arvioida, kuinka hyvin Hammerin käyttämät kategoriat soveltuvat analyysikehykseksi *The Book of Thoth*:n kohdalla.

1.4 Tutkimuskenttä ja tutkimuskirjallisuus

Länsimaisen esoteerisuuden tutkimus on kehittynyt 1900-luvun lopulta alkaen poikkitieteelliseksi tutkimusalaksi. Myös Suomessa erityisesti Turun yliopistossa vuosien 2018–2020 välillä toteutettu *Uuden etsijät* -hanke on esimerkki tästä tutkimuksesta. Koska esoteerisuuden tutkimus on alana vielä verrattain tuore, sen käsitteistö ja tutkimuskohteet aiheuttavat ajoittain vilkastakin keskustelua. Kartoitan tässä luvussa tutkimuskenttää hieman yleisesti, sekä erityisesti tässä tutkielmassa käyttämäni kirjallisuutta.

Länsimaisen esoteerisuuden määrittely on monimutkaista. Määritelmät ovat usein joko liian rajallisia tai vastaavasti liian laveita, jolloin koko käsitteen merkitys uhkaa hälvetä. Tutkijatohtori Nina Kokkinen ja dosentti Tiina Mahlamäki ovat koostaneet hyvän yhteenvedon esoteerisuuden määrittelystä ja tutkimuskentän muotoutumisesta toimittamassaan teoksessa *Moderni esoteerisuus ja okkultismi Suomessa (2020)*.²⁴ Koska kyseessä on oikeastaan käsitepari, jonka molemmat osat ovat ajoittain herättäneet vilkastakin keskustelua, on aiheellista vähintäänkin selventää, miten itse määrittelen käsitteet itselleni. Tässä yhteydessä keskityn käsitteistä jälkimmäiseen, esoteerisuuteen, länsimaisuuteen palaan myöhemmin.

Uskontotieteen tutkija ja ensimmäinen länsimaisen esoteerisuuden professori Antoine Faivre loi vuonna 1992 kenties vaikutusvaltaisimman esoteerisuuden määritelmän.²⁵ Hän tunnisti neljä esoteeriselle ajatustavalle tai maailman kuvalle välttämätöntä piirrettä ja kaksi ikään kuin bonus piirrettä, jotka esiintyivät esoteerisuuden piirissä usein, mutta joiden puuttuminen ei estänyt esoteerisuudeksi määrittelemistä. Nämä piirteet ovat 1) oppijärjestelmä maailmankaikkeutta ohjaavista vastaavuuksista eli korrespondeista 2) luonnon näkeminen yhtenä kokonaisuutena 3) mielikuvitus voimana, jolla voidaan välittää tietoa 4) ajatus transmutaatiosta, jossa toisaalta aineet, asiat ja ideat voidaan muuttaa kehittyneempään

²⁴ Tämä teos syntyi *Uuden etsijät* -hankkeen tuloksena. Mahlamäki & Kokkinen 2020, 7–8.

²⁵ Faivre 1994, 12

muotoon ja vastaavanlainen prosessi voidaan toistaa henkisen kasvun kohdalla. Näiden neljän piirteen lisäksi Faivre mainitsee myös kaksi usein, mutta ei aina esiintyvää aspektia, 5) perennialismi, jossa yhteneväisyyksiä etsitään eri traditioiden väliltä ja 6) esoteerisen tiedon välityksen tapahtuminen intuition kautta mestarilta oppilaalle.²⁶

Vaikka Faivren määritelmä on hyödyllinen renessanssin ja uuden ajan alun kohdalla, sen soveltaminen erityisesti uudempiin esoteerisuuden ilmenemismuotoihin erityisesti 1800-luvulta alkaen, on hieman hankalampaa. Esimerkiksi professorin ja esoteerisuuden tutkijan Wouter J. Hanegraaffin mukaan Faivren määritelmä ei huomio tarpeeksi esoteerisuuden ilmenemismuotojen historiallisia muutoksia.²⁷ 1800-luvulla esoteerisuus sai enenevässä määrin vaikutteita uusista tieteellisistä innovaatioista, mikä muutti esimerkiksi perinteistä maailmankuvaa esoteerikkojen piirissä. Erityisesti psykologia, evoluutioteoria ja kapitalismi nousivat merkittäviksi vaikutteiksi 1800-luvulla. Myös sekularisaatio heikensi kristinuskon vahvaa asemaa esoteerisuuden piirissä ja erityisesti buddhismi ja hindulaisuus nousivat sen merkittäviksi kilpailijoiksi.²⁸ Hanegraaff päätyy antamaan oman määritelmänsä esoteerisuudelle, joka väljyytensä vuoksi saattaa sisällyttää esoteerisuuden piiriin myös muita uskonnollisia tai henkisiä liikkeitä. Nykyisin esoteerisuus ja esoteerisuus nähdään usein tietynlaisina lähestymistapoina tietoon, ei niinkään joukkona tarkasti rajattuja oppeja ja rituaaleja.²⁹

Omaan tarkoitukseeni uskon parhaaksi määritelmäksi yhdistelmän Faivren ja Hanegraaffin määritelmiä. Oikeastaan täydennän Faivren hyvää perusmääritelmää Hanegraaffin artikuloimilla erityishuomioilla, siltä osin, kuin ne koskevat 1800-luvun lopun ja 1900-luvun esoteerisia liikkeitä. Näiden ohella huomion myös uskontotieteen professori Henrik Bogdanin tarkennukset molempien määritelmiin. Hän lisää Hanegraaffin mainitsemiin muutoksiin vielä kaksi lisäkohtaa. Ensimmäinen huomioi uuden tavan nostaa henkilökohtainen uskonnollinen kokemus keskiöön ja toinen korostaa henkilökohtaisen kohtalon merkitystä.³⁰

Lopuksi on vielä aiheellista palata esoteerisuuden ja okkultismin erotteluun. Okkultismia käytetään yleensä kuvaamaan 1800-luvun loppupuolen esoteerisia suuntauksia. Okkultismi

²⁶ Englanniksi: ”1) The idea of correspondences, 2) Living nature, 3) Imagination and meditation, 4) The experience of transmutation ja 5) The practise of the concordance, 6) Transmission.” Faivre 1994, 12. Faivren piirteiden suomennokset olen mukailut Kokkisen ja Mahlamäen käännöksistä. Kokkinen & Mahlamäki 2022, 19.

²⁷ Hanegraaff 1996, 408.

²⁸ Bogdan 2007, 13.

²⁹ Granholm 2013a, 49.

³⁰ Bogdan 2007, 16.

on tämän määritelmän perusteella ikään kuin esoteerisuuden erityistapaus. Hanegraaffin mukaan okkultismi voidaan tiivistetysti määritellä kategoriaksi, joka sisältää ”kaikki esoteerikoiden yritykset sopeutua ”lumouksen jälkeiseen” maailmaan, tai vaihtoehtoisesti ulkopuolisten ihmisten yritykset ymmärtää esoteerisuutta sekulaarisen ja lumouksen jälkeisen maailman näkökulmasta”.³¹

Käyttämäni tutkimuskirjallisuus voidaan jakaa muutamaankin eri kategoriaan. Crowley on tutkimuskohteena kiinnostanut erityisesti 1990-luvulta lähtien. Erityisesti Crowleya käsitteleviä elämäkertoja on paljon, ja ne ovat laadultaan hyvin vaihtelevia. Tässä tutkimuksessa käytän pääasiassa Richard Kaczynskin teosta *Perdurabo: The Life of Aleister Crowley* (2010). Kaczynskin teos on erittäin laaja ja pohjautuu hyvin pitkälti Crowleyn omiin päiväkirjamerkintöihin. Kaczynskin kirjoittaa Crowleysta melko positiiviseen sävyyn, tulkiten yleensä kiistanalaiset tilanteet hänen edukseen.³² Monet aikaisemmat biografit ovat olleet hyvin kriittisiä, joten positiivisemmalla suhtautumisella on varmasti omat meriittinsä. Kuitenkin tämä seikka on hyvä teosta lukiessa tiedostaa.

Yleisluontoisten teosten lisäksi Crowleyn elämän ja työn eri aspekteja on käsitelty erikseen, sekä osana laajempia tutkimuksia. Esimerkiksi esoteerisuuden tutkija Marco Pasi on julkaissut teoksen *Aleister Crowley and the Temptation of Politics* (2013), jossa hän analysoi Crowleyn suhdetta politiikkaan. Oman työni kannalta tärkeässä roolissa ovat uskontotieteen professori Egil Aspremin useat tutkimukset, joista osa käsittelee Crowleya suoraan. Näiden teosten lisäksi käytän myös Henrik Bogdanin ja Martin P. Starrin toimittamaa artikkelikokoelmaa, *Aleister Crowley and Western Esotericism* (2012), jonkinlaisena havainnollistavana esimerkkinä Crowleya koskevasta tutkimuksesta ja sen laajuudesta.

Crowleya käsittelevien aineistojen lisäksi toisen merkittävän tutkimuskirjallisuuskokonaisuuden muodostaa tarot-kortteja käsittelevä tutkimus. Uskonnon ja esoteerisuuden tutkija Helen Farleyn teos *A Cultural History of Tarot* (2009) lähestyy aihetta tiukasti historiallisten lähteiden pohjalta, ja Farley kommentoikin teoksessaan monia etenkin tarotkorttien syntyyn ja alkuperään liittyviä myyttejä melko kriittisesti. Farley sitoo tarot kortit hyvin tiukasti italialaiseen ylimystöön 1500-luvulla ja hän näkee myös etenkin Suuren

³¹ ”Lumouksen jälkeisellä” Hanegraaf viittaa tässä yhteydessä Max Weberin ”disenchantment” -käsitteeseen, jonka mukaan länsimaiset yhteiskunnat muuttuvat pikkuhiljaa tieteen kehittyessä sekulaarisimmiksi. Hanegraaff 1996, 422.

³² Samaan tulkintaan on tullut myös Marco Pasi arvostelussaan *The Neverendingly Told Story Aries Vol. 3, no. 2, 2003*.

arkan symboliikan juontuvan nimenomaan tästä lähteestä. Vaikka Farleyn teos käsittelee tarotkorttien esoteerista puolta, hän erityisesti korostaa niiden alkuperää ”tavallisina” pelikortteina. Farleyn teoksen lisäksi käytän lähteenä myös taidehistorioitsija Ronald Deckerin ja filosofi Michael Dummettin teosta *A History of the Occult Tarot* (2013). Tämä teos, kuten nimestäkin voi päätellä, keskittyy kuvaamaan tarotkorteja 1700-luvulta eteenpäin, jolloin niitä alettiin käyttää ennustamiseen. Kolmantena lähteenäni on taidehistorian tutkija Emily E. Augerin *Tarot and Other Meditation Decks History, Theory, Aesthetics, Typology* (2004).

Näiden laajempien tutkimuskirjallisuuskokonaisuuksien lisäksi olen hyödyntänyt jokaisessa käsittelyluvussa niiden aiheeseen liittyvää kirjallisuutta. Nämä kokonaisuudet ovat toimineet soveltamani Hammerin analyysikehikon täydentäjinä. Palaan osaan näistä teoksista käsittelylukujen yhteydessä.

Esoterian tutkimuskenttään liittyy oman tutkimukseni kannalta vielä yksi merkittävä termi, professori Christopher Partridgen luoma okkulttuuri. Hänen mukaansa se on uusi spirituaalinen ilmapiiri lännessä, joka vastoin aikaisemmin esitettyä näkemystä lännen sekularisaatiosta on johtanutkin uudenlaiseen käsitykseen pyhyydestä ja uusiin henkisyyden muotoihin. Vaikutelma sekularisaatiosta johtuu Partridgen mukaan lähinnä siitä, että vanha uskonnollisuuden muoto on menettänyt suosiota. Kyseessä on siis uudenlaisen henkisyyden nousu, jopa uusi aikakausi.³³ Okkulttuuri on Partridgen mukaan ikään kuin reservi, jonka hedelmällisestä maaperästä uudenlaiset henkisyyden muodot kasvavat. Tähän reserviin Partridge laskee kuuluvan muun muassa pakanismin, Teosofian ja spiritualismin.³⁴ Nykynäkökulmasta katsottuna Crowley'n kirjoitukset yleensä, sekä oman tutkimukseni kontekstissa erityisesti hänen näkemyksensä tarot-korteista, ovat osa tätä Partridgen kuvailemaa reserviä. Kuten aikaisemmin tässä johdannossa totesin, Crowley näki olevansa uuden aikakauden profeetta. Vaikka tämä aikakausi ei olekaan muotoutunut hänen käsitystensä mukaisesti, Thelemasta ei esimerkiksi ole tullut valtauskontoa, kenties Crowleya voi kuitenkin pitää jonkinlaisena okkulttuurin profeettana.

³³ Partridge 2006, 1–3.

³⁴ Partridge 2006, 2.

2 Traditio

2.1 Tradition rooli esoteerisissa liikkeissä

Tämän alaluvun tarkoituksena on kuvailla johdantoa tarkemmin Hammerin esittämä määritelmä traditiolle, sekä hahmotella, miten tämän määritelmän piirteet soveltuvat *The Book of Thoth* -teoksen analyysiin. Lyhykäisyydessään Hammer määrittelee tradition joukkona sosiaalisia tapoja ja uskomuksia, jotka siirtyvät sukupolvelta toiselle. Usein traditioon yhdistyy myös ajatus pysyvyydestä ja autenttisuudesta. Tästä johtuen uskonnollisten liikkeiden edustajat pyrkivät usein korostamaan liikkeensä jatkuvuutta ja muuttumattomuutta. Liikkeiden kriitikot sen sijaan korostavat todennäköisemmin sen sisällä tapahtuneita muutoksia ja innovaatioita.³⁵

Tämän yleisluontoisen määritelmän lisäksi Hammer kiinnittää erityistä huomiota tradition ja modernin suhteeseen sekä erilaisiin tapoihin käyttäen traditiota argumentaation perusteluna. Vaikka traditiolla usein korostetaan juuri jatkuvuutta ja pysyvyyttä, on sillä Hammerin mukaan mahdollista perustella myös innovaatiota. Jatkuvuuteen ja innovaatioon vetoamalla on mahdollista tarpeen tullen puolustaa mitä erilaisempia näkökulmia ja oppeja. Tämän piirteen vuoksi Hammer on korostaa, että traditiolla ei välttämättä viitata mihinkään todelliseen tai historialliseen perinteeseen, vaan se on eräänlainen diskurssikeino, joka on altis muutokselle.³⁶

Tradition rooli erilaisten esoteeristen liikkeiden itseymmärryksessä antaa kiehtovan tilaisuuden verrata liikkeiden sisäisiä käsityksiä ja ulkoisia, ympäröivästä yhteiskunnasta nousevia tulkintoja.³⁷ Tämä ero sisäisen diskurssin ja ulkoisen historiankirjoituksen välillä on aihe, joka on erityisen relevantti myös oman aineistoni kohdalla. Tarot-korttien historia voidaan jakaa samalla tavalla lähteisiin perustuvaan historiankirjoitukseen sekä eri tarot-korttien käyttäjien omiin teorioihin.

Ulkopuolinen historiankirjoitus usein lähestyy eri esoteerisia liikkeitä niiden kehitysvaiheiden, perustajien, perustusajankohdan, sekä muiden konkreettisten ja tiettyyn historialliseen jatkumoon sijoittuvien tosiasioiden kautta. Liikkeen sisäisen diskurssin

³⁵ Hammer 2003, 34.

³⁶ Hammer 2003, 35.

³⁷ Hammer 2003, 36.

näkökulmasta nämä seikat ovat usein riittämättömiä, jopa toisarvoisia.³⁸ Hammer käyttää havainnollistavana esimerkkinä Jehovan todistajia, mutta aivan samanlaisen esimerkin voi antaa Crowleyen elämästä. Kuten johdannossa mainitsin, Crowley kirjoitti keväällä 1904 *The Book of the Law* -nimisen teoksen, jonka tekstin hänelle saneli Aiwass -niminen olento.³⁹ Tämä teos sisältää Crowleyen kehittämän uskonnon, Theleman, tärkeimmät opinkappaleet. Ulkoisen historiankirjoituksen näkökulmasta Crowley mitä luultavimmin kirjoitti teoksen itse edellä mainittuna vuonna ja näin ollen perusti uuden uskonnon. Kuitenkin Theleman sisäisestä näkökulmasta katsottuna Crowley on profeetta, joka jonkinlaisen ilmestyksen kautta sai tietoonsa Theleman opinkappaleet ja kirjasi ne ylös. Tästä näkökulmasta katsottuna Thelema on voinut olla jollakin tasolla olemassa jo ennen vuotta 1904, sitä ei vain vielä ollut saatettu laajemman ihmiskunnan tietouteen. Jälkimmäisessä tulkinnassa historialliset yksityiskohdat sekä mahdolliset vaikutteet muista uskonnoista, esoteerisista liikkeistä tai opeista eivät ole ollenkaan yhtä olennaisia, kuin miltä ne ulkopuolisen historiankirjoittajan näkökulmasta vaikuttavat.

Hammerin mukaan modernissa esoteerisuuden perinteessä eri muinaisista kulttuureista kumpuavat elementit ovat osa oman aikansa laajempaa läntistä kulttuurikenttää.⁴⁰ Eli vaikutteet esimerkiksi muinaisesta Egyptistä tai Tiibetistä eivät nousseet ainoastaan esoteerisen liikkeen sisältä, vaan peilasivat laajempaa yhteiskunnallista kiinnostusta aiheeseen.⁴¹ Tämän vuoksi kysymys siitä, mitkä vaikutteet lopulta muodostavat tarot-tradition vaatii hieman pohdintaa länsimaisen esoteerisuuden ”länsimaisuuteen” liittyen. Käsitteenä ”länsimäinen” on hyvin monitulkintainen, eikä sille ole olemassa yhtä selkeää määritelmää. Tarot-korttien kohdalla käsite on mahdollista ymmärtää sekä perinteen syntypaikkana, että niiden tärkeänä käyttöalueena. ”Länsimäinen” on käsitteenä poliittisesti ja historiallisesti rakentunut, eikä sitä voida pitää minkäänlaisena luonnollisena kategoriana.⁴² Ongelmaksi hyvin nopeasti muodostuukin juuri se, että ”länsimäinen” on käsitteenä niin epämääräinen, että sen arvo jonkinlaisena rajaavana tai selventävänä käsitteenä tuntuu olevan melko rajallinen.

Ylipäätään 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun esoteeristen liikkeiden yksi tyypillisimmistä piirteistä on erilaisten kulttuurien yhdistäminen. Tämän piirteen teki mahdolliseksi muun

³⁸ Hammer 2003, 85.

³⁹ Crowley 1989, 392-396.

⁴⁰ Hammer 2003, 141.

⁴¹ Hammer 2003, 88-90.

⁴² Granholm 2013b, 22.

muassa kehitysaskeleet höyrylaivamatkustuksessa sekä uudet käännökset monista Aasian eri alueiden klassikkoteoksista. Yleisellä tasolla voidaan sanoa, että uudet esoteeriset liikkeet syntyivät kolonialismin, teknologian kehityksen ja yleisen globalisaation vaikutuksesta.⁴³ Samalla uusien esoteeristen liikkeiden kansainvälinen luonne loi uudenlaisia mahdollisuuksia myös yhteiskunnan muuten marginalisoiduille ryhmille. Esimerkiksi Intian monipuolisen uskonnollisen ja spirituaalisen perinteen hyödyntämisessä tiukoista koloniaalisista hierarkioista voitiin luistaa, kun intialaisista tuli esoteerisuuden parissa ”guruja” ja ”mestareita”.⁴⁴

Vaikka esoteeriset liikkeet saattoivat siis toimia vallitsevan järjestelmän vastaisesti ja jopa tarjota joillekin marginalisoiduille yksilöille mahdollisuuksia, joita heille ei muuten yhteiskunnassa sallittu, ei tätä puolta pidä ylikorostaa. Esoteeristen liikkeiden välillä ja usein myös sisällä on merkittäviä eroja. Osa liikkeistä myös toisti kolonialistisia ja rasistisia argumentteja ja niiden jäsenkunta oli huomattavan keskiluokkaista ja koostui pääasiassa eurooppalaisista ja amerikkalaisista.⁴⁵ 1800-luvulla voidaan nähdä myös jonkinlaista vastakkainasettelua ”itäisiä” ja ”läntisiä” oppeja korostaneiden liikkeiden välillä. ”Läntisen” esoteerisuuden korostus 1800-luvun lopun esoteerisissa liikkeissä olikin ainakin osittain suora vastareaktio teosofian⁴⁶ tavalle korostaa ”itäisiä”, erityisesti aasialaisia, henkisyiden muotoja.⁴⁷ Joidenkin tulkintojen mukaan tämä kehitys voidaan itseasiassa nähdä ”länsimaisen” esoteerisuuden syntyhetkenä.⁴⁸

Hammerin mukaan vaikutelma globalisaatiosta esoteeristen liikkeiden piirissä pitää paikkansa vain, jos globalisaatioksi lasketaan erilaisten vaikutteiden ja käsitteiden irrottaminen niiden alkuperäisestä kontekstista ja yhdisteleminen uudelleen hyvin vapaasti.⁴⁹ Vaikka Hammer puhuukin tässä kontekstissa erityisesti New Age -liikkeistä, mielestäni samansuuntainen taipumus on nähtävillä myös Crowleyn kohdalla. *The Book of Thoth* luo jonkinlaista synteesiä, jossa laaja joukko toisistaan eroavia uskomuksia valjastetaan tukemaan tarot-kortteja. Pyrkimys luoda yksi ”suuri kertomus” on hyvin tyypillistä 1800-luvun lopun ja

⁴³ Green 2015, 385.

⁴⁴ Green 2015, 388.

⁴⁵ Green 2015, 389.

⁴⁶ Teosofiolla tässä yhteydessä tarkoitetaan Helena Petrovna Blavatskyn (1831-1891) 1870-luvulla perustamaa liikettä.

⁴⁷ Granholm 2013b, 24.

⁴⁸ Pasi 2010, 162.

⁴⁹ Hammer 2003, 141.

1900-luvun alun esoteerisille liikkeille.⁵⁰ Länsimaisen esoterian piirissä tarot-kortit nähdään maagisena ja mystisenä kirjana, johon tiivistyy niin muinaisen Egyptin, kuin muidenkin varhaisten sivilisaatioiden kollektiivinen esoteerinen tieto. Kortit ovat ylivertainen ennustusväline, jossa koko kosminen, teologinen ja filosofinen kenttä on kätevästi tiivistetty lyhyeen symboliseen esitykseen ja painettu melko edulliseen sekä helposti levitettävään muotoon.⁵¹ Vaikka tällainen tulkinta tarot-korteista ei vaikuta vastaavan historiallista todellisuutta, se on sitkeästi pitänyt pintansa aina nykypäivään asti. Kuten sosiologian apulaisprofessori Michael Sosteric artikkelissaan ”A Sociology of Tarot” (2014) huomauttaa, ehkäpä kiinnostavin kysymys onkin, miksi melko yksinkertainen korttipeli saavutti näin merkittävän aseman länsimaisen esoteerisuuden parissa?⁵²

Vaikka *The Book of Thoth* -teoksessa on havaittavissa Hammerin kuvailemaan globalisaatioon viittaavia piirteitä, vaikutteet erilaisista kulttuureista ja uskomusperinteistä eivät ole osa yhtenäistä narratiivia. Crowley'n lähestymistapa vaikuttaa enemmänkin olevan New Age -liikkeille tyypillinen. Hän viittaa esimerkiksi kiinalaisen Yijing-ennustuskirjan ja tarot-korttien vastaavuuksiin,⁵³ mutta ei kuitenkaan rakenna minkäänlaista laajempaa kertomusta, jossa tarot-kortit olisivat lähtöisin Kiinasta tai siellä ylipäätään käytössä.

Crowley vaikuttaa näkevän tarot-kortit työkaluna, joita voidaan soveltaa jonkinlaisen itsetutkiskelun ja magian harjoittamisessa.⁵⁴ Näiden oppien olemassaolo ei sinällään edellytä tarot-kortteja, joten on mahdollista lähestyä myös muilla keinoilla. Tämän vuoksi tarot-korttien ja esimerkiksi yllä mainitun Yijing-järjestelmän välillä voi vallita vastaavuuksia ilman, että näiden systemien täytyy olla osa jonkinlaista yhtenäistä perinnettä tai historiallista jatkumoa.

Tapa yhdistellä eri kulttuureista peräisin olevia vaikutteita on läsnä myös *The Book of Thoth*:ssa. Crowley vertaa muita uskontoja ja mytologioita Thelemaan oppeihin ja jos ne poikkeavat toisistaan, tämä heijastuu negatiivisesti näihin muihin oppeihin, ei Thelemaan. Esimerkiksi hindulaisuuden kohdalla Crowley esittää seuraavanlaisen kritiikin:

Hindujen versio Merkuriuksesta, Hanuman, apinajumala, on kauhistuttavan vääristynyt. Mitään tämän symbolin korkeampia aspekteja ei ole löydettävissä sen

⁵⁰ Hammer 2003, 141.

⁵¹ Sosteric 2014, 362.

⁵² Sosteric 2014, 365.

⁵³ Esimerkiksi: Crowley 1995, 190.

⁵⁴ Crowley 1995, 249.

kultista. ---Eikä siitä ole löydettävissä ainuttakaan syvällistä legendaa tai henkisyyttä. Hanuman ei ole juuri muuta, kuin Thothin apinointia.⁵⁵

Crowley ei vaikuta pitävän mahdollisena, että Hanuman on itsenäinen, Merkuriuksesta tai Hermeksestä erillinen jumala, jonka arvo ei riipu sen samankaltaisuudesta kahteen edelliseen.

Perustavanlaatuinen ero ulkoisen ja sisäisen historian välillä on siis esoteerisille liikkeille tyypillistä. Tämän näkemyseron vuoksi esoteeriset toimijat eivät välttämättä näe aiempia esoteerisia virtauksia minkäänlaisina suorina edeltäjinään, vaikka ulkopuolisen katsojan silmissä yhteys voi vaikuttaa ilmiselvältä.⁵⁶ Toinen seuraus tästä erosta on se, että ulkoisten ja sisäisten tulkintojen välinen ero ei automaattisesti kapene historiankirjoituksen sekä luonnontieteiden kehittyessä.⁵⁷ Sen sijaan esoteerisen liikkeen sisäinen diskurssi voi ottaa hajanaisia vaikutteita ulkoisesta historiankirjoituksesta tai muusta tutkimuksesta ja sovittaa ne osaksi liikettä. Oman tutkielmani osalta ero ulkoisen historiankirjoituksen sekä liikkeen sisäisen diskurssin välillä on hyvin keskeinen. Lähestyn tässä luvussa *The Book of Thoth* -teosta vuorotellen molemmista näkökulmista täydellisemmän kuvan saavuttamiseksi. Tarot-korttien historia vaatii myös jonkin verran kartoitusta. Esittelen aluksi Crowley'n käsityksiä tarot-korttien historiasta ja niihin liittyvästä traditiosta. Tämän jälkeen täydennän kuvaa akateemisen historiankirjoituksen kautta. Tämä laajempi konteksti osaltaan toimii tilaisuutena peilata Crowley'n tekimiä valintoja ja se auttaa lisäksi arvioimaan tarot-tradition merkitystä *The Book of Thoth*-teoksessa.

2.2 Crowley'n tulkinta tarot-korttien historiasta

Tässä alaluvussa analysoin Crowley'n esittämää tulkintaa tarot-korttien historiasta. Lisäksi pyrin arvioimaan, miten tämän historian pohjalta Crowley'n käsitys tarot-traditiosta pikkuhiljaa rakentuu. Tarot-korttien historia nousee esille heti *The Book of Thoth*:n alussa ja tässä alaluvussa käsittelemäni aiheet sijaitsevat selkeästi omana kokonaisuutenaan teoksen ensimmäisessä osiossa.

Periaatteessa Crowley'n asennoituminen traditioon tarot-korttien kohdalla on hänen omien sanojensa perusteella hyvin yksinkertainen:

⁵⁵“The Hindu conception of Mercury, Hanuman, the monkey god, is abominably degraded. None of the higher aspects of the symbol are found in his cult. --Nor do we find any legend of any depth or spirituality. Hanuman is certainly little more than the Ape of Thoth.” Crowley 1995, 71. Kaikki tässä työssä käytetyt suorien lainauksien suomennokset ovat tekijän omia. Olen pyrkinyt pitäytymään alkuperäisessä ilmaisussa mahdollisimman tarkasti.

⁵⁶ Hammer 2003, 86.

⁵⁷ Hammer 2003, 155.

Tämänhetkisen tarkoituksen kannalta traditio ja auktoriteetti eivät ole tärkeitä. Einsteinin suhteellisuusteoria ei perustu siihen, että se voitiin testaamalla vahvistaa. Ainoa todella kiinnostava tarot-kortteja koskeva teoria on se, että ne ovat ihailua herättävä symbolinen kuva universumista, Pyhän Kabbalan tietoon perustuen.⁵⁸

Kabbala on joukko oppeja, joiden avulla juutalaisessa perinteessä voidaan tulkita Tooraa. Sen merkitykseen esoteerisuudessa ja *The Book of Thoth*:ssa palaan luvussa 3.2. Tämän luvun aiheen kannalta lainauksesta tekee kiinnostavan se, että Crowley heti seuraavalla sivulla kuitenkin hahmottelee tarot-korttien historiaa ja niihin liittyvää traditiota. Ristiriitainen asenne traditioon selittyy osittain tarot-korttien epävarman alkuperän kautta. Crowley tunnustaa, että tästä alkuperästä liikkuu monenlaisia tulkintoja,⁵⁹ ja toteaa samalla, että tarot-korttien on ”systeeminä seistävä tai kaaduttava perustuen sen omiin meriitteihin”.⁶⁰ Korttien alkuperästä hän toteaa vain, että jotkut sijoittaisivat sen muinaiseen Egyptiin ja toiset taas vasta 1500-luvulle. Villeimmät tulkinnat Crowleyn mukaan yrittivät löytää korttien alkuperän intialaisesta taiteesta ja kirjallisuudesta.⁶¹ Mistä Crowley sitten itse aloittaa? Ranskalaisesta esoteerikosta, Éliphas Lévistä(1810–1875), eli Alphonse Louis Constantista.

Crowleyntulkinnassa tarot-korttien historiasta Lévin rooli oli hyvin merkittävä, joskin hän Crowleyntulkintansa mukaan joutui piilottamaan todellisen tietonsa tarot-kortteihin liittyen vannottuaan salaisuuden valan jonkinlaiselle mystiselle initioitujen järjestölle.⁶² Tästä johtuen Lévi siis tiesi korttien todellisen merkityksen ja vastaavuudet, mutta ei välittänyt tietoaan tuleville polville, ainakaan julkisesti. Crowleyntulkintansa yleisemmän käsityksen kartoittamiseksi tarot-traditioon liittyen on huomionarvoista, että Lévi kuului Crowleyntulkintansa mukaan itse siis pidempään tarot-tietouden jatkumoon, eikä ollut korttien esoteerisen tulkinnan alkulähde.

Lévin jälkeen Crowley siirtyy käsittelemään tarot-kortteja Hermetic Order of The Golden Dawn -järjestön piirissä. Järjestöllä on merkittävä rooli Crowleyntulkintansa omassa elämässä ja erityisesti hänen tarot-kortteihin liittyvissä käsityksissään. Tämän vuoksi on aiheellista

⁵⁸“Unimportant to the present purpose are tradition and authority. Einstein's Theory of Relativity does not rest on the fact that, when his theory was put to the test, it was confirmed. The only theory of ultimate interest about the Tarot is that it is an admirable symbolic picture of the Universe, based on the data of the Holy Qabalah.” Crowley 1995, 4.

⁵⁹ Crowley 1995, 4.

⁶⁰“The origin of the Tarot is quite irrelevant, even if it were certain, It must stand or fall as a system on its own merits.” Crowley 1995, 10.

⁶¹ Crowley 1995, 4.

⁶² Crowley, 1995, 6.

käsitellä järjestöä ja sen historiaa hieman laajemmin. Esittelyä puoltaa sekin seikka, että Crowley itse kuvailee *The Book of Thoth*:ssa järjestön taustoja.

Hermetic Order of the Golden Dawn (jatkossa Golden Dawn) perustettiin vuoden 1888 alussa.⁶³ Golden Dawn oli osa 1800-luvun lopun okkultismin uutta nousua ja yhdisteli taidokkaasti erilaisia esoteerisia virtauksia sekä uskonnollisia perinteitä.⁶⁴ Järjestön perustivat lääkärit William Wynn Westcott(1848–1925) ja William Robert Woodman(1828–1891), sekä Samuel Liddel MacGregor Mathers (1854–1918). Järjestö sai alkunsa Westcottin vuonna 1887 löytämästä käsikirjoituksesta, joka ohjeisti, miten salainen järjestö tulisi perustaa ja jossa oli hahmoteltuna useampi rituaali uutta järjestöä varten.⁶⁵ Lisäksi käsikirjoitus hahmotteli muita maagisia harjoituksia ja oppeja. Kirjoituksen mukaan tarkalleen ottaen kyseessä ei ollut kokonaan uuden salaisen yhteisön perustaminen, vaan tarkoituksena oli perustaa englantilainen sivuhaara Saksassa jo olemassa olevalle järjestölle. Käsikirjoitus jopa sisälsi osoitetiedot eräälle neiti Anna Sprengelille, johon käsikirjoituksen haltian oli määrä olla yhteydessä lisätietoja varten.⁶⁶

Käsikirjoitus oli kirjoitettu koodilla, jonka Westcott tunnisti olevan peräisin Johannes Trithemiuksen vuonna 1518 julkaistusta *Polygraphia*-teoksesta, mikä osaltaan auttoi vahvistamaan ajatusta käsikirjoituksen korkeasta iästä.⁶⁷ Tämä kirjoitus otti vaikutteita kabbalasta ja ruusuristiläisyydestä⁶⁸, sekä sisälsi lyhyitä opinkappaleita muun muassa tarot-kortteihin liittyen. Järjestönä Golden Dawn perustui pitkälti muutenkin vapaamuurariuteen, ja ruusuristiläisyyteen, joskin se esiintyi näitä kahta salaisempana ja esoteerisempana.⁶⁹

Westcott julkisesti piti käsikirjoitusta hyvin vanhana, vaikka se todennäköisesti oli kirjoitettu 1840-luvulla tai sen jälkeen. Tämä päätelmä perustuu muun muassa alkuperäisen käsikirjoituksen viittaukseen egyptiläiseen kuolemanrituaaliin, joka julkaistiin ensimmäistä kertaa vuonna 1842.⁷⁰ Käsikirjoitus päättyi Westcottille todennäköisesti toisen englantilaisen esoteerikon, Kenneth Mackenzien⁷¹ kuolinpesästä ja oli mitä luultavimmin myös Mackenzien

⁶³ Decker & Dummett 2013, 110.

⁶⁴ Owen 2004, 52.

⁶⁵ Kaczynski 2010, 58.

⁶⁶ Kaczynski 2010, 58.

⁶⁷ Decker & Dummett 2013, 97.

⁶⁸ Ruusuristiläisyys on 1600-luvulla syntynyt okkultistinen liike, joka ottaa vaikutteita muun muassa kristinuskosta, alkemiasta ja gnostilaisuudesta.

⁶⁹ Fritze 2016, 262.

⁷⁰ Decker & Dummett 2013, 97.

⁷¹ Mackenzie perusti ruusuristiläisen järjestön nimeltään the Hermetic Order of Egypt 1874, tätä ennen hän oli ollut jäsen muun muassa SRIA:ssa ja auttoi luomaan sitä varten rituaaleja. Lisäksi hän käänsi saksankielisiä

laatima.⁷² Crowley viittaa *The Book of Thoth*:ssa Mackenzien ja Éliphas Lévin väliseen yhteyteen. Hänen mukaansa Lévi jopa ehdotti tarot-pakan julkaisua Mackenzielle.⁷³ Tällä perusteella myös Mackenzie vaikuttaa olevan ainakin jollakin tasolla osa Crowleyen tarot-traditiota. Samassa yhteydessä Crowley mainitsee Golden Dawnin käsikirjoituksen olevan peräisin 1800-luvun alkupuolelta, mutta ei esitä arvailuja sen laatijasta.⁷⁴

Käsikirjoitus siis sisälsi ohjeistuksen maagisen järjestön perustamiselle, aina nimestä lähtien.⁷⁵ Siinä lisäksi neuvottiin uuden maagisen järjestön tarvitsevan kolme johtajaa, joten Westcott otti yhteyttä Mathersiin, joka vuorostaan ehdotti Woodmania kolmanneksi päälliköksi.⁷⁶ Perustajat kuuluivat samaan esoteeriseen järjestöön (*Societas Rosicruciana in Anglia, SRIA*) jo valmiiksi ja he olivat muutenkin ystäviä. Lisäksi kaikki kolme olivat vapaamuurareita.⁷⁷ Golden Dawn lainasikin vapaamuurareilta tyypillisen tiukan astejärjestelmän, jossa järjestön jäsen etenee initiaation kautta aina korkeammalle ja korkeammalle asteelle. Golden Dawnin oppijärjestelmässä virallisia asteita on kymmenen, jotka on numeroitu ja jaettu kolmeen alajärjestöön. Näiden asteiden lisäksi on olemassa myös niin sanottu nolla-aste, jolta kaikki uudet jäsenet aloittavat.⁷⁸ Ruusuristiläisyyden ja vapaamuurarien vahvat vaikutteet Golden Dawn -järjestöön ovat perustajien taustat huomioiden hyvin luonnollisia.

Erityisesti Mathers oli järjestön perustamisessa avainasemassa, sillä käsikirjoitus antoi lähinnä vain perustettavan järjestön rungon. Siinä linjatut rituaalit vaativat todellisuudessa täydennystä ja kehittelyä, jotta ne saatiin aidosti käytettävään muotoon. Tämän tehtävän erityisesti Mathers otti hoitaakseen. Lisäksi järjestön kehittyessä ja jäsenmäärän kasvaessa tuli aiheelliseksi luoda kokonaan uusia initiaatorituaaleja eri aseiteille, joista Mathers niin ikään vastasi.⁷⁹ Myös Crowley korostaa Mathersin roolia omassa Golden Dawnin historiaa käsittelevässä osiossaan.⁸⁰ Hän viittaa Mathersin nerouteen, jonka avulla järjestön

teoksia. Nämä tiedot tukevat entuudestaan ajatusta siitä, että Mackenzie oli Golden Dawnin taustalla vaikuttaneen käsikirjoituksen todellinen laatija. Fitze 2016, 249.

⁷² Fritze 2016, 261.

⁷³ Crowley 1995, 7.

⁷⁴ Crowley 1995, 8.

⁷⁵ Golden Dawn nimellä on itseasiassa ruusuristiläinen alkuperä, sillä 1600-luvun ruusuristiläisyyteen kuului ajatus uudesta valaistuneesta aikakaudesta, jota auringonnousu symboloi. Owen 2004, 52.

⁷⁶ Decker & Dummett 2013, 111.

⁷⁷ Fritze 2016, 261.

⁷⁸ Owen 2004, 57.

⁷⁹ Owen 2004, 56.

⁸⁰ Crowley 1995, 7-8.

perustaminen oli ylipäätään mahdollista.⁸¹ Crowley'n suhtautuminen ei kuitenkaan ole täysin kritiikitöntä. Hän kiistää Mathersin esittämät väitteet kommunikaatiosta Golden Dawnin taustalla vaikuttaneiden ”salaisten päälliköiden”⁸² kanssa. Kritiikin taustalla on mitä luultavammin Crowley'n oma kommunikaatio samaisten korkeamman tason olentojen kanssa, jolle hänen myöhempi esoteerinen työnsä perustuu. Kiistämällä Mathersin kommunikaation Crowley pystyi vahvistamaan omien tulkintojensa asemaa ja aitoutta.

Crowley oli liittynyt Golden Dawn -järjestöön vuonna 1898 ja noussut nopeasti Mathersin suosioon. Crowley'n liittyessä järjestön sisäiset valtataistelut olivat jo merkittäviä. Yksi syy epäsovulle saattaa piillä Golden Dawnin jäsenistössä, joka koostui melko pitkälti sekoituksesta ajan älymystöä ja keskiluokkaa.⁸³ Huomionarvoista on, että jäsenet edustivat osittain hyvin erilaisia poliittisia mielipiteitä sekä myös melko laajaa ammattikirjoa.⁸⁴ Ehkäpä tunnetuin jäsen nykynäkökulmasta katsoen on runoilija William Butler Yeats (1865–1939), joka liittyi järjestöön maaliskuussa 1890.⁸⁵

Vaikka Golden Dawn saavuttikin verrattain laajaan suosioon,⁸⁶ sen kukoistuskausi jäi melko lyhyeksi. Edellä mainitut sisäiset ristiriidat ja valtataistelut vain kärjistyivät vuosisadan loppua kohden ja vuodesta 1900 alkaen johtivat järjestön hajoamiseen useammaksi kilpailevaksi ryhmittymäksi.⁸⁷ Kuitenkin sen merkitys länsimaiseen esoteerisuuteen on ollut merkittävä. Tähän on varmasti olemassa useitakin syitä, joista muutama ansaitsee tulla mainituksi tässä yhteydessä. Golden Dawn oli yksi ensimmäisistä salaisista järjestöistä, joka alusta asti hyväksyi jäsenikseen myös naisia.⁸⁸ Naisten ja miesten asema oli järjestössä ainakin periaatteen tasolla yhtäläinen ja useampi nainen saavuttikin merkittävän aseman järjestön sisällä sen toiminnan aikana. Toinen merkittävä syy Golden Dawnin vahvana jatkuneelle perinnölle on se yksinkertainen seikka, että järjestön rituaaleista ja toiminnasta on säilynyt hyvin paljon materiaalia, joka on julkaistu useammassa muodossa aina vuodesta 1909

⁸¹ Crowley 1995, 8.

⁸² Salaisten päälliköiden määritelmä vaihtelee hieman eri henkilöiden välillä, mutta yleensä kyse on joko kaikista korkeimman initiaation tason saavuttaneista myyttisistä mestareista tai erilaisista ylikuonnollisista olennoista, kuten jumalista. Englanniksi termi on ”Secret Chiefs”.

⁸³ Kaczynski 2010, 60.

⁸⁴ Owen 2004, 61.

⁸⁵ Kaczynski 2010, 59.

⁸⁶ Ensimmäisen kahdeksan vuoden aikana järjestöön hyväksyttiin 315 jäsentä, joista noin kolmannes oli naisia. Owen 2004, 62.

⁸⁷ Decker & Dummett 2013, luku 7.

⁸⁸ Naisten ja miesten yhtäläinen osallistuminen tulee esille jo järjestön perustamisen taustalla olevasta käsikirjoituksesta, jossa viitataan ”siskoihin” ja ”veljiin”. Owens 2004, 53.

lähtien.⁸⁹ Suuren yleisön on siis helppo päästä käsiksi järjestön papereihin ja tätä kautta myös sen oppeihin.

Crowley käy läpi Golden Dawnin historian *The Book of Thoth*:ssa melko tiivistetysti. Ehkäpä kiinnostavin osuus tässä esityksessä onkin Crowleyen esittämä perustelu sen tärkeydelle. Hän korostaa, että historiallisesta taustasta käy ilmi, että Golden Dawnin jäsenten tavoitteena oli päästä todelliseen kommunikaatioon edellä mainittujen salaisten päälliköiden kanssa. Vaikka järjestön muut jäsenet eivät hänen tulkintansa mukaan onnistuneet saavuttamaan tätä kommunikaatiota, Crowley esittää todisteena omasta yhteydestään vuonna 1904 saamansa ilmestyksen, jonka kautta hän sai tietoonsa tarot-korttien todellisen merkityksen sekä niiden oikean järjestyksen. Tekstin sisältö puhuu Crowleyen mukaan puolestaan, tarot-korttien oikea attribuutio todistaa viestin olevan aidosti lähtöisin jostakin hänen itsensä ulkopuolelta.⁹⁰

Crowley käyttää tässä lyhyehkössä historiakatsauksessa hyväkseen Hammerinkin mainitsemaa reduktiota, jossa erilaisista lähteistä peräisin oleva materiaali yksinkertaistetaan sellaiseen muotoon, että niistä voidaan muodostaa yksi, ristiriidaton traditio.⁹¹ Lévi ja Golden Dawn eivät ehkä tienneet Crowleyen edustaman uuden aikakauden oppeja, mutta ne silti yhdistetään osaksi tätä jatkumoa. Myöskään Lévin ja Golden Dawnin tulkintojen välisistä eroista ei Crowley mainitse mitään.

2.3 Crowleyen viittaukset aikaisempaan tarot-traditioon

Vaikka Crowley aloittaa esityksensä Éliphas Lévistä ja Golden Dawnista, se ei tarkoita, etteikö hän viittaisi myöhemmin teoksessa tarot-korttien aikaisempaan historiaan. Tämä alaluku keskittyy kuvailemaan yhtä keskeistä kulttuuria, jonka Crowley näkee osana tarot-kortteihin liittyvää traditiota. Crowleyen ja Harrisin korttien kuvakielessä, sekä *The Book of Thoth*:n tekstissä esiintyy viittauksia useisiin eri mytologioihin ja uskontoihin, mutta tässä luvussa olen päätenyt käsittelemään niistä kenties merkittävintä, muinaista Egyptiä.

Valitsemaani kohdetta voi perustella jo pelkästään korttipakan, ja sen selitysteoksen, nimellä. Tarot on Crowleylle Thothin kirja, ja egyptiläiset jumaluudet esiintyvät vahvasti sekä *The Book of Thoth*:ssa, että Crowleyen muussa tuotannossa. Kyseessä on esoteeriselle liikkeelle

⁸⁹ Decker & Dummett 2013, 152.

⁹⁰ Crowley 1995, 11.

⁹¹ Hammer 2003, 159.

tyypilliseen tapaan enemmänkin jonkinlaiseen muinaisen Egyptin mielikuvaan, kuin tiukkoihin historiallisiin faktoihin perustuva esitys.

Egypti on yhdistetty tarot-kortteihin ainakin 1700-luvun lopulta alkaen. Niiden ”egyptiläisyys” on peräisin samasta lähteestä, kuin niiden esoteerinen tulkintakin. Antoine Court de Gebelin (1728–1784), ranskalainen vapaamuurari ja protestanttinen pappi, kertoo *Le Monde Primitif Analyzé et Comparé avec le Monde Moderne* -teoksensa kahdeksannessa osassa, kuinka hän tunnisti korttien egyptiläisen alkuperän ja teorioi samassa yhteydessä korttien olevan egyptiläisten pappien kirja, jonka viisaudet he piilottivat pelikorttien muotoon. Tämän salaamisen ansiosta kortit onnistuivat säilyttämään muinaisen Egyptin viisauden, jonka Court de Gebelin nyt löysi uudelleen. Court de Gebelin essee on ensimmäinen tunnettu tarot-korttien tulkintaa käsittelevä teksti.⁹² Hän oli perehtynyt melko syvästi aikansa esoteerisiin virtauksiin, kuten ruusuristiläisyyteen ja kabbalaan.⁹³ Hänen tulkintansa korttien egyptiläisestä alkuperästä on ollut melko vaikutusvaltainen ja se on myöhemmin johtanut useiden eri ”egyptiläisten” tarot-korttipakkojen julkaisuun.⁹⁴ Court de Gebelin tekstissä on myös nähtävissä monia piirteitä, jotka myöhemmin toistuvat Crowleyen tulkinnassa. Tämän vuoksi on huomiota herättävää, että Crowley ei mainitse Court de Gebeliniä omassa tarot-korttien historiaa käsittelevässä osiossaan ollenkaan.

Vetoaminen Egyptiin mystisen tiedon alkuperänä ei ole uusi. Perinteisesti Egypti oli yleensä nähty juutalaiskristityn maailmankuvan ”epäpyhänä” vastineena. Tämä perustui osittain Egyptin ja egyptiläisten rooliin Raamatussa. Vasta 1800-luvulla se saavutti laajemman yleisön arvostuksen ja jopa katolisen kirkon parissa esiintyi ajatus jonkinlaisesta alkuperäisestä monoteistisestä egyptiläisestä uskonnosta, joka on sittemmin korruptoitunut. Ajalle tyypilliseen tapaan tämän puhtaan uskonnon varjeleminen nähtiin olevan ensisijaisesti länsimaisten ihmisten vastuulla. Juuri tähän argumenttiin länsimaisen ihmisen vastuusta perustui pitkälti myös eurooppalainen arkeologia.⁹⁵

Suhtautuminen Egyptiin ei aina aikaisemminkaan ole ollut yksin negatiivista. Antiikin kreikkalaisille ja roomalaisille Egypti esiintyi vaikuttavana ja erityisesti hyvin vanhana naapurina, jonka kulttuurista otettiin vaikutteita.⁹⁶ Yksi esimerkki tästä on *Corpus*

⁹² Auger 2004, 102.

⁹³ Farley 2011, 178.

⁹⁴ Auger 2004, 104.

⁹⁵ Franklin 2018, 141-147.

⁹⁶ Brier 2013, 40.

Hermeticum, kokoelma tekstejä, jonka kreikkalaiset kirjoittajat vaikuttavat uskoneen, että Egypti on vahvan magian ja puhtaan filosofian koti. Kristinuskon omaksumisen jälkeen 300-luvulla kiinnostus Egyptiä kohtaan hiipui Roomassa ja monet sen julkiset ilmentymät, kuten obeliskit, rapistuivat tai ne jopa purettiin.⁹⁷ Vasta renessanssin aikana kiinnostus heräsi uudelleen. Yksi syy tähän oli se, että *Corpus Hermeticumista* ilmestyi käännöksiä, jotka levittivät ajatusta Egyptistä magian ja viisauden lähteenä. Suuri osa lukijoista uskoi tekstin olevan aito egyptiläinen kuvaus, ei kreikkalaista spekulatiota.⁹⁸ Tekstin alkuperä herätti kuitenkin nopeasti epäilyksiä ja sen todistettiin olevan kreikkalainen ja kirjoitettu noin 100-luvulta eaa. 300–400-luvuille jaa. jo 1600-luvulla.⁹⁹ Tästä huolimatta *Corpus Hermeticumin* suosio varsinkin esoteerisissa piireissä jatkui.¹⁰⁰

Egyptologia kehittyi 1800-luvulla ja teki samalla eroa tieteellisen tutkimuksen sekä yleisen Egypti kiinnostuksen välillä. Egypti oli eräänlainen muoti-ilmiö 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa, mikä näkyi muun muassa sen ahkerana hyödyntämisenä markkinoinnissa.¹⁰¹

Esoteerisuuden piireissä tietous muinaisesta Egyptistä karttui vain osittain omaksumalla faktoja aikakauden tieteellisestä tutkimuksesta. Vaihtoehtoinen keino oli suoran yhteyden saavuttaminen muinaisiin egyptiläisiin. Tämä tapahtui usein eurooppalaisissa museoissa säilytettävien esineiden ja mummioiden avulla. Golden Dawnin piirissä magian tai telepatian avulla saatu yhteys toistuu joidenkin sen jäsenten kirjoituksissa. Merkittävin näistä oli Florence Farr, eräs järjestön arvostetuimpia jäseniä.¹⁰² Crowleylle ajatus kontaktista johonkin egyptiläiseen korkeampaan voimaan tai olentoon oli siis tuttu paitsi ajan yleisemmästä ilmapiiristä, myös hänen henkilökohtaisen elämänsä parista. Vuonna 1904 luotu yhteys olentoon, joka kertoi olevansa egyptiläinen, oli siis jokseenkin luonnollinen jatkumo tässä kontekstissa. Tämän yhteyden kautta Crowley sai tietoonsa paitsi Theleman maailmankuvan ja peruspiirteet, myös, kuten mainittu, uutta tietoa tarot-kortteihin liittyen.¹⁰³

Kiinnostus Egyptiä kohtaan on saanut välillä myös negatiivisia piirteitä. Muinainen Egypti on ollut useiden väärennösten kohde. Tyypillinen kohde väärennökselle ovat Kuolleiden kirjan tekstit, joita kopioidaan esimerkiksi pellavaisille mummion käärinliinoille. Kuitenkin jo 1930-luvulla Carl Schmidt käsitteli näitä täysin fiktiivisiä väärennöksiä, joiden tekstin uskottiin

⁹⁷ Brier 2013, 39-40.

⁹⁸ Farley 2011, 176.

⁹⁹ Fritze 2016, 105.

¹⁰⁰ Farley 2011, 177.

¹⁰¹ Brier 2013, 108.

¹⁰² Tully 2018, 141.

¹⁰³ Crowley 1944,

sisältävän mystisiä, toistaiseksi käännöstä vaille jääneitä elementtejä.¹⁰⁴ Väärennöksien verrattainen yleisyys voidaan nähdä käytännön esimerkkinä kiinnostuksesta muinaista Egyptiä kohtaan. Väärennökset saattoivat myös ruokkia esoteerisia tulkintoja, koska väärennökset nimenomaan yleensä ”paljastivat” jonkin aikaisemmin tuntemattoman mystisen rituaalin tai opin. Egyptin rooli *The Book of Thoth*:ssa peilaa siis aikakauden yleistä kiinnostusta.

Vaikka osa muinaisen Egyptin magiaan liittyvistä uskomuksista ei välttämättä perustu aitoihin lähteisiin, tämä ei tarkoita, ettei magiaa harjoitettu siellä ollenkaan. Rita Lucarellin mukaan suosituimmat ja merkittävimmät magian harjoittajat muinaisessa Egyptissä olivat oppineita. Heidän tietonsa ja taitonsa perustuivat kirjallisiin loitsuihin ja magiaa käsitteleviin kirjoihin. Taikuutta käsittelevät oppaat olivat käytössä Egyptissä viimeistään keskimmäisen valtakunnan ajalta (n. 2040–1782 eaa.) alkaen ja niiden rooli jonkinlaisena viittausteoksena oppineille magian harjoittajille oli keskeinen.¹⁰⁵ Thothin ”kirja” on siis kenties hieman sattumalta osuva nimitys tarot-kortteja käsittelevälle teokselle, jonka juuret yltävät kuvitteelliseen muinaiseen Egyptiin. Vaikka magian rooli ja muodot muutuivat Egyptin pitkän historian aikana, sen painopiste pysyi samana aina faaraoiden ajasta roomalaiseen aikaan. Parannukseen tähtäävät loitsut ovat säilyneissä kokoelmissa määrällisesti kaikkein suosituimpia.¹⁰⁶ Ero tämän aidon egyptiläisen magian ja myöhäisempien tulkintojen välillä on merkittävä. Kuitenkin esoteeriset liikkeet hyödynsivät rituaaleissaan omien tulkintojensa lisäksi sekä aitoja alkuperäislähteitä että aikakauden akateemista tutkimusta.

Vaikka Egypti on *The Book of Thoth*:ssa tärkeässä roolissa, vähintäänkin tarot-korttien implisiittisenä alkuperänä, ilmiselvät viittaukset Egyptiin ovat korttien kuvituksessa hyvin marginaalisessa osassa. Vasta *The Book of Thoth*:a lukemalla voi löytää yhteyden Egyptiin korttien kuvakielen taustalla. Samaan tulokseen on tullut myös Emily E. Auger.¹⁰⁷ Egypti onkin läsnä *The Book of Thoth*:ssa ennen kaikkea Crowleyn aikaisemman teoksen, *Lain kirjan*, kautta. Hän viittaa *Lain kirjaan* läpi teoksen. Crowleyn viittauksiin hänen omaan tuotantoonsa ja elämäkokemukseen palaan luvussa neljä. Tässä yhteydessä on kuitenkin syytä mainita, että koska *Lain kirja* nojaa hyvin vahvasti muinaisen Egyptin antamaan auktoriteettiin, siinä esiintyvät viittaukset tarot-kortteihin ovat Crowleyn näkökulmasta tietoa

¹⁰⁴ Lucarelli 2014, 48.

¹⁰⁵ Lucarelli 2020, 9.

¹⁰⁶ Dosoo 2016, 715.

¹⁰⁷ Auger 2004, 104-105.

suoraan egyptiläisestä lähteestä. *Lain kirjassa* mainitut jumalat perustuvat kaikki egyptiläisiin jumaliin ja Crowleyn aikakäsitys jakautuu Isiksen, Osiriksen ja Horuksen aikaan.¹⁰⁸ Tämä ajatus voi vaikuttaa ulkopuolisen näkökulmasta hyvin erikoiselta, mutta kuten todettu, Crowleyn kertomuksen mukaan, *Lain kirjan* todellinen kirjoittaja on yliluonnollinen egyptiläinen olento, Aiwass, joka saneli tekstin Crowleylle.¹⁰⁹

Käytännön tasolla Egyptin rooli *The Book of Thoth*:ssa on olla yksi mytologisista ja uskonnollisista aineksista, jotka sekoittuvat ja yhdistyvät Crowleyn tulkinnassa. Seuraava lainaus on hyvä esimerkki tästä:

Nyt kuvittele Harpokrateen perinteinen muoto. Hän on vauva, toisin sanoen siis viaton, ei vielä puberteettia saavuttanut; Parsifalin yksinkertaisempi muoto, hänet kuvataan roosan värisenä. – musta hiuskiehkura kihartuu hänen korvansa ympäri, se on vaikutusta Korkeimman laskeutumisesta Brahmarandra chakraan, -- jos hänen peukalonsa on suussa, se korostaa Eheieh -oppia: ”Tulen olemaan”. Kuitenkin lopulta nämä doktriinit ovat identiteettisiä.¹¹⁰

Yhden kappaleen aikana Crowley viittaa Harpokratekseen, Horuksen hellenistiseen muotoon, Parsifalin kautta kuningas Arthurin ja Graalin maljan legendaan, intialaisiin chakroiin ja lainaa Raamattua Eheieh-lausahduksen muodossa. Kaikki nämä viittaukset edustavat Crowleyn mukaan lopulta samaa oppia. Hammer kutsuu tätä tradition rakennuksen tekniikkaa kaavan tunnistamiseksi, jossa sekalaisen symbolijoukon väitetään edustavan samaa oppia.¹¹¹

Koska Crowley itse näki olevansa uuden aikakauden profeetta, hänen tehtävänä oli saattaa tämän aikakauden oppi laajan yleisön tietoisuuteen. Erityisesti Golden Dawnin hajoamisen jälkeen Crowley uskoi olevansa ainoa järjestön jäsenistä, joka todella kommunikoi korkeampien voimien kanssa.¹¹² Tämä heijastui tarot-kortteihin siten, että hänen tehtäväkseen jäi korjata aikaisempien tahojen tekemät tulkintavirheet, johon hän sai apua *Lain kirjan* tekstistä. Crowley näki irtautuvansa ja kohoavansa Golden Dawnin oppien yläpuolelle, mutta

¹⁰⁸ Crowley 1989, 398.

¹⁰⁹ Tully 2010, 20.

¹¹⁰ “Now consider the traditional form of Harpocrates. He is a babe, that is to say, innocent, and not yet arrived at puberty; a simpler form of Parsifal, he is represented as rose pink in colour. -- he has a lock of black hair curling around his ear, and that is the influence of the Highest descending upon the Brahmarandra Chakra. -- if his thumb is in his mouth, it emphasizes the doctrine of Eheieh: "I shall Be". Yet in the end these doctrines are identical.” Crowley 1995, 61.

¹¹¹ Hammer 2003, 161.

¹¹² Tully 2010, 34 & 38.

ulkoisen historiankirjoituksen näkökulmasta hän on selkeästi osa tätä samaa, pidempää traditiota.¹¹³

Crowleyn oma näkemys hänen roolistaan korostuu erityisesti seuraavassa lainauksessa:

Nämä historialliset seikat ovat olennaisia selittämään, miksi kaikki aiemmat pakat ovat kiinnostavia vain arkeologisessa mielessä; Uusi Aikakausi vaati uuden symbolisysteemin.¹¹⁴

Samassa yhteydessä Crowley toistaa ajatuksen aikaisempien tarot-korttien käyttäjien vääristä tulkinnosta. Jopa henkilöt, joiden tietoutta hän pitää tasoltaan korkeana, eivät tienneet totuutta, sillä he operoivat vielä aikaisemman aikakauden kontekstissa. Lisäksi useat heistä, kuten edellä mainittu Lévi, olivat hänen mukaansa vannoneet salaisuuden valan. Tämän vuoksi, kuten luvusta 2.2 käy ilmi, he salasivat tietonsa ja tarkoituksella esittivät väärää tulkintoja.¹¹⁵

Crowleyn omien sanojen mukaan hänen tavoitteensa on ollut:

Seurauksena tästä tämän teoksen Kirjurin tavoitteena on ollut säilyttää ne Tarotin keskeiset piirteet, jotka ovat Aikakausien aiheuttamasta muutoksesta erillisiä, samalla päivittäen ne dogmaattiset ja taiteelliset Tarotin piirteet, joista on tullut käsittämättömiä. Edistyksen taidetta on säilyttää Ikuinen; ja samalla omaksua edistyksellinen, ehkä joissain tapauksissa lähes vallankumouksellinen, asenne niihin sattumiin, jotka ovat Ajan valtakunnan alaisia.¹¹⁶

Hammerin esiin nostama tasapainoilu pysyvyyden ja innovaation välillä tradition luonnissa korostuu tässä lainauksessa.¹¹⁷

2.4 Tarot-korttien historia nykytutkimuksen valossa

Edeltävissä osioissa pysyttelimme kohtuullisen tiukasti Crowleyn tulkinnassa tarot-korttien alkuperästä ja niihin liittyvästä traditiosta. Nyt on aiheellista kääntää huomio hetkeksi laajempaan kortteja koskevaan historiankirjoitukseen. Tämän osion tarkoituksena on toimia

¹¹³ Tully 2010, 44.

¹¹⁴ ”These historical data are necessary to explain why all previous packs are of little more than archaeological interest; for the New Aeon demanded a new system of symbolism.” Crowley 1995, 211.

¹¹⁵ Crowley 1995, 210-211.

¹¹⁶ “It has consequently been the endeavour of the present Scribe to preserve those essential features of the Tarot which are independent of the periodic changes of Aeon, while bringing up to date those dogmatic and artistic features of the Tarot which have become unintelligible. The art of progress is to keep intact the Eternal; yet to adopt an advance-guard, perhaps in some cases almost revolutionary, position in respect of such accidents as are subject to the empire of Time.” Crowley 1995, 25.

¹¹⁷ Hammer 2003, 35.

vertailukohtana Crowley'n tulkinnalle ja osaltaan auttaa ymmärtämään tradition merkitystä *The Book of Thoth*:ssa.

Tarot-korttien alkuperä on aiheuttanut ajoittain kiivastakin keskustelua vähintäänkin 1800-luvulta alkaen. Pelkästään kysymys siitä, ovatko tarot-kortit tavallisia pelikortteja vanhempi vai nuorempi keksintö on jakanut mielipiteitä. Koska pelikortit ja tarot-kortit ilmestyvät Eurooppaan melko lyhyellä aikavälillä, korttipakkojen keskinäistä ajallista suhdetta on ollut vaikea hahmottaa. Vaikka erityyppisiä pelikortteja tunnetaankin esimerkiksi Kiinassa jo 1000-luvulta alkaen, eurooppalaisen version suoraa esikuvaa on ollut melko hankala jäljittää.¹¹⁸

Pelikorttien alkuperä on tutkimukseni kannalta merkityksellinen, sillä Helen Farleyn mukaan tarot-kortit todennäköisesti syntyivät tavallisen korttipakan pohjalta, jonka ensimmäiset versiot ilmeisesti saavuttivat Euroopan 1400-luvun alussa.¹¹⁹ Korttipakat ovat todennäköisesti kulkeutuneet Eurooppaan muualta, sillä ensimmäiset eurooppalaiset pakat ilmestyivät hyvin valmiissa muodossa, eikä todisteita minkäänlaisista eurooppalaisista prototyypeistä ole löydetty.¹²⁰ Näiden varhaisten korttipakkojen maat ja kuvakieli pääosin vastasivat Lähi-idässä käytettyjä pakkoja, minkä perusteella eurooppalaisten pelikorttien voidaan päätellä olevan lähtöisin. Korttipakat kulkeutuivat luultavasti ensimmäisenä Italiaan, jonka kaupungeista ainakin Venetsia oli luonut kauppasuhteet mamelukien sulttaanikuntaan nykyisen Egyptin alueella jo 1300-luvulla. Toinen vaihtoehtoinen reitti pelikorttien saapumiselle Eurooppaan on muslimien hallussaan pitämän Espanjan kautta. Vaikka näiden korttien saapumista Eurooppaan ei voida aivan täsmällisesti ajoittaa, 1400-luvulla korttipakkoja mainitaan jo muun muassa Orleansin herttuan jäämistössä, joten kortit ovat melko nopeasti levinneet Euroopan sisälläkin.¹²¹

Pelikorttien Eurooppaan saapumisen ajoitusta hankaloittaa erityisesti se, että varhaisia eurooppalaisia korttipakkoja on melko vähän jäljellä. Esimerkiksi varhaisia italialaisia korttipakkoja ei ole säilynyt, joten mahdolliset vertailut Lähi-idän korttipakkoihin täytyy tehdä ensimmäisten tiedossa olevien tarot-korttipakkojen avulla. Kuten jo edellä mainitsin, tarot-korttien maat on otettu suoraan Lähi-idän alueen vastaavista. Nämä maat ovat miekat, poolomailat, maljat ja pentaakelit/kolikot. Ainoa ero Lähi-idässä ja Euroopassa käytetyissä maissa on poolomailat, joka Euroopassa vaihtui peliksi sauvoiksi. Tätä muutosta selittää

¹¹⁸ Farley 2009, 11.

¹¹⁹ Farley 2009, 12-13.

¹²⁰ Farley 2009, 14.

¹²¹ Farley 2009, 13.

ennen kaikkea se, että poolo oli 1400-luvulla vielä melko tuntematon urheilulaji Euroopassa. Farley korostaa, että vaikka eurooppalaiset pelikortit siis omaksuivatkin pääpiirteensä Lähi-idän korteista, niiden kuvakieli kuitenkin mukautui eurooppalaiseen kulttuuriin paremmin sopivaksi. Vaikka tavallisten pelikorttien maat kokivatkin alueellisia muodonmuutoksia, tarot-kortit säilyttivät nämä alkuperäiset maat.¹²²

Ensimmäiset tarot-kortit syntyivät nykytiedon mukaan Italiassa 1400-luvun alkupuolella, noin 50 vuotta tavallisten pelikorttien Eurooppaan saapumisen jälkeen. Vaikka nämä italialaiset tarot-pakat ovatkin varhaisin tunnettu esimerkki, spekulatio tarot-korttien alkuperästä on silti jatkunut lähes näihin päiviin asti. Joidenkin argumenttien mukaan varhaiset italialaiset pakat eivät edusta todella *ensimmäisiä* pakkoja, vaan ainoastaan ensimmäisiä *säilyneitä*.¹²³ Tämä argumentti on saavuttanut erityistä suosiota esoteerisissa piireissä, joissa, kuten todettu, tarot-kortit usein liitetään muinaiseen Egyptiin.¹²⁴ Myös Crowley mainitsee heti *The Book of Thoth*:n alussa tämän yhteyden.¹²⁵ Yhteys Egyptiin onkin jollakin tasolla totta, Egyptiä hallinneiden mamelukkien pelikortit vaikuttavat olevan eurooppalaisten pelikorttien lähin edeltäjä, mutta suoraa yhteyttä tarot-korttien ja muinaisen Egyptin välillä ei vaikuta olevan. Edellisessä luvussa käsittelemäni ajatus jonkinlaisesta muinaisesta viisaudesta, jonka egyptiläiset papit säilöivät tarot-kortteihin, vaikuttaa historiallisten lähteiden perusteella melko kaukaa haetulta. Egyptiläiset käyttivät papyrusta paperin tai pahvin sijasta, eikä muinaisesta Egyptistä ole säilynyt viitteitä korttipelieihin.¹²⁶ Hyvää selitystä sille, miksi egyptiläiset olisivat valinneet juuri korttipelin jonkinlaisen suuren salaisuuden säilyttämisen välineeksi ei myöskään ole esitetty. Tämän tulkinnan puolustajat korostavatkin tarot-korttien sisältävän salatun ja piilotetun ”kirjan”, jonka oikeaoppiseen tulkintaa tarvitaan syvää perehtymistä.¹²⁷

Todellisuudessa tarot kuitenkin mitä todennäköisemmin syntyi Italiassa, joko Milanon tai Ferraran hovissa. Ensimmäinen tarot-kortteihin suoraan viittaava kirjallinen lähde on vuodelta 1442 Ferraran hovin tilikirjoista. Koska tässä lähteessä mainitaan tilaustyönä käsinmaalatun korttipakan lisäksi myös huomattavasti edullisemmista pakoista, on tarot-korttien täytynyt olla alueella jo ainakin jollakin tasolla käytössä.¹²⁸ Muuten edullisten, nähtävästi laajemmille

¹²² Farley 2009, 18.

¹²³ Farley 2009, 18.

¹²⁴ Farley 2009, 19-20.

¹²⁵ Crowley 1995, 4.

¹²⁶ Farley 2011, 188.

¹²⁷ Sosteric 2014, 361.

¹²⁸ Farley 2009, 34.

kansanjoukoille suunnattujen, tarot-korttien olemassaoloa on hyvin vaikea selittää. Tämä dokumentti ei siis itsessään vielä kerro tarot-korttien todellista alkuperää, vaikka se onkin vanhin niitä koskeva säilynyt lähde.

Tarot-korttien italialaista alkuperää tukee Milanon herttuan Filippo Maria Viscontin kehittämä korttipakka, joka vaikutti olevan jonkinlainen tarot-pakan ja pelikorttien välimuoto. Tämä seikka selviää vuonna 1449 lähetetystä kirjeestä, joka kuvailee Viscontin sihteerin, Marziano da Tortonon, tätä jonkinlaista prototyyppi korttipakkaa varten kirjoittaman selitystekstin sisällön. Koska Marzianon tiedetään kuolleen vuonna 1425, täytyy selityksen ja samalla myös itse korttipakan olla aikaisempaa perua.¹²⁹ Tämä Viscontin korttipakka erosi ilmeisesti huomattavasti sekä perinteisistä pelikorteista, että myöhemmistä tarot-korteista. Kuitenkin pakka sisälsi perinteiseen tapaan neljä maata, sekä lisäksi joukon kuvakortteja. Koska kyseinen korttipakka ei ole säilynyt, sen tarkkaa koostumusta on hankala pelkän selitystekstin sisällön kuvauksen perusteella päätellä.¹³⁰

Tämän varhaisen prototyypin lisäksi 1400-luvun aikana Milanossa syntyi myös useita muita tarot-korttipakkojen edeltäjiä. Erityisen kiinnostavia ovat kaksi varhaista pakkaa, jotka on valmistettu edellä mainitulle Filippo Maria Viscontille, ja kolmas, joka on valmistettu Viscontin vävyille, Francesco Sforzalle. Näistä niin kutsuttu Visconti-Sforza-pakka on toiminut kaikista suorimmin myöhäisempien tarot-korttien innoittajana. Näihin varhaisiin pakkoihin on jo vakiintuneet nykyisissäkin tarot-pakoissa esiintyvät maat, sekä huomattava osa Suuren arkanan korteista.¹³¹

Farley vahvistaa tätä tarot-korttien sidettä renessanssi Italiaan ja tarkemmin vielä Milanoon, tulkitsemalla Suuren arkanan kortteja Viscontin suvun kontekstissa. Hän näkee tiettyjen korttien viittaavan suoraan Viscontin sukulaisiin tai suvun asemaan paikallisissa valtakamppailuissa.¹³² Emily E. Auger korostaa näiden varhaisten korttien kuvakielen samankaltaisuutta nykyisen Italian alueella julkaistuihin käsikirjoituksiin. Erityisesti kuningas Arthuria ja pyöreän pöydän ritareita käsittelevässä kirjoituksessa kuvitus on osittain lähes identtinen Visconti-Sforza-pakan kuvien kanssa.¹³³

¹²⁹ Farley 2009, 35.

¹³⁰ Farley 2009, 36.

¹³¹ Farley 2009, 38.

¹³² Farley 2009, luku 2.

¹³³ Auger 2004, 2.

Vaikka tarot-korttien täsmällistä alkuperää on melko hankala aukottomasti selvittää, on kuitenkin selvää, että kortteja käytettiin alun perin pelkästään kortti- ja uhkapelaamiseen. Esoteerista symboliikkaa kortteihin alettiin liittää vasta paljon myöhemmin, 1700-luvun lopulla.¹³⁴

Crowleyn tulkinta tarot-korttien alkuperästä noudattaa melko pitkälti esoteerisille liikkeille tyypillistä näkemystä. Vaikka hän käsittelee korttien taustaa, ja osittain rakentaa oman tulkintansa uskottavuutta tämän tradition perusteella, Crowleyn suhtautuminen traditioon ei ole yksiselitteinen. Kenties kiinnostavin lainaus tähän liittyen löytyy Suuren arkanan 20 kortin käsittelyn yhteydestä: ”Tämän kortin kohdalla on ollut tarpeellista poiketa perinteestä täysin, sen jatkumisen takaamiseksi.”¹³⁵ Oman tulkintani mukaan Crowley näkee tarot-korttien todellisen tradition ainakin osittain erilliseksi vallitsevasta historiakäsityksestä. Hänen oma esityksensä on jonkinlainen paluu traditioon tai tradition puhdistus aikaisempien tulkintojen kynsistä.

Miksi Crowley kaikesta huolimatta tekee viittauksia traditioon tarot-korttien yhteydessä? Yksi mahdollinen selitys on Hammerin ajatus teoksesta *Polemical Encounters: Esoteric Discourse and Its Others* (2007): ” Jos jokin ei toimi, sitä ei yleensä käytetä pitkään.”¹³⁶ Crowleyen kohdalla tämä päättely voisi kenties olla päinvastainen; koska tarot-kortteja on käytetty pitkään, niiden täytyy myös toimia.

¹³⁴ Sosteric 2014, 361.

¹³⁵ “In this card it has been necessary to depart completely from the tradition of the cards, in order to carry on that tradition.” Crowley 1995, 115.

¹³⁶ Hammer 2007, 235.

3 Tieteellistäminen

3.1 Tieteen rooli uskonnollisissa ja esoteerisissa liikkeissä

Tämän alaluvun tarkoitus on kartoittaa uskonnon ja tieteen suhdetta sekä Hammerin diskursiivisten strategioiden puitteissa, että hieman yleisemminkin. Näiden teemojen lisäksi analysoin tieteen asemaa Crowley'n elinaikana ja *The Book of Thoth*:ssa. Tiede ja tieteellinen testattavuus ovat läsnä läpi koko teoksen. Niille ei ole omistettu selkeää omaa osiota, kuten tarot-korttien historialle, vaan viittauksia sekä Crowley'n oman ajan tieteeseen, että tieteellisyyteen yleisemmin esiintyy läpi teoksen.

Hammerin mukaan tieteellisen maailmankuvan vaikutus on nähtävissä lähes kaikissa moderneissa uskonnoissa. Vaikka tämän maailmankuvan sisältö ei välttämättä ole yksiselitteisen selvä suurelle yleisölle, tieteen voittokulku valistuksesta alkaen on pakottanut uskonnolliset liikkeet sopeuttamaan oppejaan siihen ainakin osittain. Tieteen ja uskonnon välisessä kamppailussa, uskonnolliset opit ovat usein osoittautuneet testauksen jälkeen vajavaisiksi tai jopa kokonaan mahdottomiksi. Tämän vuoksi uskonnolliset liikkeet ja niiden edustajat ovat joutuneet kehittämään uusia selviytymiskeinoja.¹³⁷

Hammer argumentoi, että yleisellä tasolla modernien uskonnollisten liikkeiden suhtautumistavat tieteeseen voidaan jakaa neljään kategoriaan. Näiden neljän vaihtoehdoisen suhtautumistavan tarkoitus on määritellä ennen kaikkea tieteen ja uskonnon aihealue, ei siis antaa suoranaisia määritelmiä kummallekaan termille.

Ensimmäisen suhtautumistavan mukaan uskonto vastaa niihin kysymyksiin, joihin tieteen keinoin ei voida löytää vastausta. Kyse ei ole kuitenkaan kahdesta täysin toisistaan erillisestä tiedon laadusta. Kyseisen näkökulman puolustajat ovat luonnontieteiden kehittyessä pikkuhiljaa joutuneet aina ahtaammalle ja ahtaammalle. Uskonnon toimiala on tästä näkökulmasta katsottuna siis supistunut ja supistuu todennäköisesti tulevaisuudessakin. Hammer kutsuu tätä suhtautumistapaa ”aukkojen Jumalaksi”.¹³⁸

Toinen suhtautumisvaihtoehto näkee uskonnon ja tieteen olevan suoraan konfliktissa, jossa tieteen tulee olla alisteisessa asemassa uskontoon nähden. Tätä näkökulmaa kannattavat Hammerin mukaan yleensä lähinnä uskonnollisten ääriliikkeiden edustajat.

¹³⁷ Hammer 2003, 202.

¹³⁸ Hammer 2003, 202.

Kolmas vaihtoehto näkee tieteen ja uskonnon käsittelevän perustavanlaatuisella tavalla erillisiä tiedonaloja, joita ei voida edes teorian tasolla sovittaa yhteen. Tämä näkökulma tarjoaa jonkinlaisen ratkaisun ensimmäisen näkökulman esittämälle ongelmalle uskonnon alan jatkuvasta kaventumisesta, sekä helpottaa myös uskonnolle esitetyn kritiikin sivuuttamista. Kaksi täysin erillistä maailmaa, jotka tutkivat täysin eri aiheita, eivät voi vakuuttavasti kommentoida toistensa tuloksia.¹³⁹ Tällöin kehityksen tieteen saralla ei tarvitse vaikuttaa uskonnon maailmankuvaan tai sen tiedonalan laajuuteen.

Neljäs ja viimeinen vaihtoehtoinen suhtautumistapa uskoo tieteellisen tutkimuksen oikein tulkittuna tukevan uskonnollista maailmankuvaa. Tästä neljännessä vaihtoehdosta Hammer käyttää teoksessaan nimitystä ”scientific”.¹⁴⁰ Julia von Boguslawski on artikkelissaan ”Esoterian suhde tieteeseen”(2020) suomentanut termin tieteellistämiseksi ja käytän tätä suomennosta myös omassa tutkielmassani.¹⁴¹

Eri esoteeriset liikkeet hyödyntävät edellä esiteltyjä suhtautumistapoja tieteeseen vaihtelevasti. Oman tutkimukseni kannalta mielenkiintoisimmat ovat toinen ja neljäs vaihtoehto, sillä *The Book of Thoth*-teoksessa tiede yleensä näyttäytyy nimenomaan juuri joko esoteerista näkökulmaa vahvistavana tai, hieman harvemmin, sille alisteisena. Myös ajatus siitä, että on olemassa todellisuuden osia, joita tieteellisin keinoin ei ole ainakaan teoksen kirjoitusajankohtaan mennessä voitu tavoittaa, esiintyy Crowleyn tekstissä ajoittain. Crowley ei kuitenkaan vaikuta pitävän näitä todellisuuden osia periaatteellisesti tieteelle täysin saavuttamattomina. Kyse on ennemmin siitä, että tiede ei ole vielä kehittynyt tarpeeksi pitkälle. *The Book of Thoth*:sta on aistittavissa ajatus jonkinlaisista objektiivisista totuuksista, jotka ovat tekstin kirjoittamisajankohtana saavutettavissa vain esoteerisuuden keinoin.

The Book of Thoth -teoksen kirjoitusaikaa oli edeltänyt erittäin aktiivisen tieteellisen kehityksen aika. Vuosien 1890 ja 1940 välillä tehtiin ennennäkemätön joukko tieteellisiä löydöksiä.¹⁴² Tämä vilkas kehitys varmasti väistämättä vaikutti Crowleyn näkemyksiin tieteen ja esoteerisuuden suhteesta. Analysoin Crowleyn suhtautumista oman aikansa tieteeseen tarkemmin luvussa 3.3.

¹³⁹ Hammer 2003, 202-203.

¹⁴⁰ Hammer 2003, 203.

¹⁴¹ von Boguslawski 2020, 203.

¹⁴² Asprem 2014, 93.

Hammer kiinnittää huomiota myös siihen, että vaikka ”tiede” on usein yksi esoteerisen argumentoinnin tukipykälä, käsitteen määrittely on jäänyt näissä piireissä hyvin vähälle huomiolle. Esoteeristen tekstien esittämät määritelmät vaihtelevat merkittävästi ja joissakin tapauksissa käsitettä ei avata ollenkaan. Vaikka määritelmät ovat siis hyvin heterogeenisiä, ehkäpä tieteen piirissä yleisin määritelmä, tiede tutkimusmenetelmänä, esiintyy esoteerisissa lähteissä vain harvoin. Paljon tyypillisempää on nähdä tiede joukkona väitteitä tai teorioita, jotka ovat ainakin osittain relativistisia. Tämän näkökulman perusteella tiede on vain yksi vaihtoehtoinen uskomusten joukko, joka on aikaan ja paikkaan sidottu.¹⁴³

Edesmennyt yhdysvaltalainen uskonnotutkija ja filosofian professori James R. Lewis on Hammerin kanssa melko samoilla linjoilla. Hänen mukaansa uskontojen vetoamus tieteesen perustuu usein lähinnä tieteellisyyden mielikuvalle. Erityisesti ennen kylmää sotaa tieteen arvostus oli yhteiskunnallisella tasolla korkealla ja sen nähtiin välittävän universaaleja totuuksia. Täten vetoaminen ”tieteellisyyteen” uskonnollisten liikkeiden parissa loi mielikuvaa arvostetusta ja käytännönläheisistä opeista, jotka vertautuivat luonnonlakeihin.¹⁴⁴

The Book of Thoth -teoksessa Crowley'n suhtautuminen tieteesen ei ole lähtökohtaisesti ihaileva. Hän esimerkiksi kuvailee (modernia) matematiikkaa näin:

Matematiikassa ei ole minkäänlaista pysyvää tietoa. Bertrand Russell pyrki kiinnittämään huomiota juuri tähän sanoessaan: ”kukaan ei tiedä mistä puhuu ja kaikille on yhdentekevää, onko hän oikeassa vai väärässä”. Esimerkiksi: Aloitetaan olettamalla, että kuu on universumin liikkumaton keskus. Kukaan ei voi kiistää tätä väitettä; täytyy vain muokata laskelmia siten, että ne ottavat tämän väitteen huomioon. Käytännön vastalause tähän on se, että tämä olettamus hankaloittaisi navigoijien työtä. Tämä ajatus on tärkeä pitää mielessä, sillä muuten ei ole mahdollista ymmärtää modernin Tiede-Filosofian kokonaisvaltaista luonnetta. Se ei tähtää Totuuteen; se ei pidä Totuutta (missään sanan tavanomaisessa merkityksessä) mahdollisena; se tähtää ainoastaan maksimaaliseen soveltuvuuteen.¹⁴⁵

Lainauksesta välittyy ajatus siitä, että tieteen harjoittajat ovat sidottuja jonkinlaiseen tiukan materialistiseen maailmaan, jossa tieteen tärkein tehtävä on vain tuottaa teorioita, jotka

¹⁴³ Hammer 2003, 204.

¹⁴⁴ Lewis 2010, 26.

¹⁴⁵ “In mathematics there are no fixed facts. Bertrand Russell says that in this subject "nobody knows what he is talking about, and it matters to nobody whether he is right or wrong". For example: Begin with the assumption that the Moon is the immovable centre of the Universe. Nobody can contradict it; one simply switches the calculations over to suit. The practical objection to this is that it would not facilitate the work of navigators. It is important to have this idea in one's mind, because otherwise one fails to grasp the whole spirit of modern Science-Philosophy. It does not aim at Truth; it does not conceive of Truth (in any ordinary sense of the word) as possible; it aims at maximum convenience.” Crowley 1995, 27.

mahdollisimman helposti mukautuvat muihin teorioihin. Toisin sanoen näitä teorioita on siis mahdollisimman helppo käytännössä soveltaa. Tiede on siis jonkinlainen joukko käytännön työkaluja, joita valistunut yksilö voi korkeintaan hyödyntää omien teorioidensa arvioinnissa. ”Totuus” on löydettävissä ensin jollakin muulla tavalla, jonka jälkeen sitä voidaan testata tieteellisillä menetelmillä.

Toinen mielenkiintoinen yksityiskohta tieteen menetelmään liittyen nousee esiin heti aivan *The Book of Thoth*-teoksen alussa. Crowley toteaa yksiselitteisesti, että ”Einsteinin suhteellisuusteoria ei riipu siitä, että se kokeiden avulla todistettiin.”¹⁴⁶ Tässä lainauksessa toistuu osittain samanlainen asenne, kuin edellisen lainauksen kohdalla. Lainauksen perusteella Crowley ei vaikuta antavan merkittävää painoarvoa tieteelliselle testattavuudelle. Tietyt perustavanlaatuiset ideat ovat olemassa, ja totta, riippumatta siitä, voidaanko niitä todistaa kokeiden avulla. Näiden ideoiden vastaiset todisteet joko tulkitaan uudelleen ideoita tukeviksi tai ne voidaan sivuuttaa jonkinlaisena hairahduksena.

Vaikka tieteen ja uskonnollisten liikkeiden välisessä vaikutussuhteessa voi ensisilmäyksellä korostua nimenomaan tieteen vaikutus uskontoon, tilanne ei todellisuudessa ole aivan näin yksinkertainen. Tutkija Eric Davis analysoi artikkelissaan Max Weberin teorioita tieteestä ja uskonnosta. Kiinnostavinta tässä analyysissä on Davisin tekemä huomio tieteen huumaavasta vaikutuksesta, joka nousee esille Weberin kirjoituksissa. Weber näkee tieteen teon vaativan harjoittajaltaan intohimoa ja intuitiota. Tämä intuitio on Davisin mukaan verrattavissa taiteellisiin luoviin harppauksiin, jotka eivät perustu tieteellisiin kokeisiin tai laskelmiin. Weber näkee tieteellä olevan myös jonkinlainen älyllisesti juovuttava vaikutus.¹⁴⁷ Tällaiset huumaavat kokemukset muistuttavat monista uskonnollisista liikkeistä tuttuja kokemuksia. Tieteen ja uskonnon välinen ero ei siis ole korostetun suoraviivainen.

James R. Lewisin mukaan uskonto on perinteisesti toiminut auktoriteetin lähteenä, joten joillekin nykyajan uskonnollisille liikkeille tyypillinen piirre hakea auktoriteettia tieteen parista, omien oppien ulkopuolelta, vaikuttaa ensisilmäyksellä erikoiselta. Lewisin selitys tälle on se, että nykymaailmassa useat uskonnolliset liikkeet kilpailevat toisiaan vastaan, joten

¹⁴⁶ ”Einstein’s Theory of Relativity does not rest on the fact that, when his theory was put to test, it was confirmed.” Crowley 1995, 4-5.

¹⁴⁷ Davis 2017, 121.

tieteen objektiivisuuden kautta liikkeet voivat pyrkiä vahvistamaan omaa asemaansa tässä kamppailussa.¹⁴⁸

Samantyyppiseen lopputulokseen on tullut myös englannin kielen professori J. Jeffrey Franklin. Hän on argumentoinut melko vakuuttavasti, että 1800-luvulla esoteerisuus tulisi nähdä eräänlaisena kolmantena vaihtoehtona tieteen ja uskonnon ohella.¹⁴⁹ Franklin näkee viktoriaanisessa englannissa käydyt keskustelu uskonnon asemasta ja suhteesta nopeasti kehittyviin luonnontieteisiin olennaisena kontekstina ajan esoteerisuuden ja okkultismin analyysissä. Vaikka tiede ja uskonto usein esiintyivätkin vastakkaisina, Franklin myös korostaa, että rajanveto niiden välillä on hyvin hankalaa. Uskonnon alan toimijat loivat omia tieteellisiä menetelmiään ja samaan aikaan tieteen parissa syntyi uudenlaisia sekularisoituneita teologioita.¹⁵⁰ Lopulta Franklin näkee 1800-luvun esoteeriset liikkeet hengellisyyden ja materialismin yhdistelmänä, jonka avulla niiden välinen kärjistynyt vastakkainasettelu pikkuhiljaa väheni.¹⁵¹ Ajatus esoteerisuudesta jonkinlaisena tieteen ja uskonnon sekoittumisen kenttänä vaikuttaa hyvin osuvalta myös Crowleyen käsityksien tulkinnassa.

Crowley vaikuttaa ajattelevan, että tietyt esoteeriset opit ovat objektiivisesti totta. Jos jokin tieteellinen teoria tai löydös ei sopeudu tähän maailmankuvaan, se on automaattisesti väärässä. Jos taas jokin tieteellinen teoria näyttää edes jollain tasolla tukevan Crowleyen käsityksiä, sitä voidaan käyttää lisätodisteena. Yleensä Crowley ei siis todista käsityksiään tieteellisten teorioiden avulla, vaan ne esiintyvät jonkinlaisena paralleelina kehityskulkuna. Esimerkiksi seuraavassa lainauksessa ”Matemaattinen Fysiikka” eli ole kabbalistisen tiedon perusta:

Vaikuttaa todennäköiseltä, että Kabbalistit, jotka keksivät Elämän Puun saivat inspiraatiota Pythagoraalta, tai, että sekä he että hän johtivat tietonsa yhteisestä ja vielä vanhemmasta lähteestä. Joka tapauksessa molemmat koulukunnat ovat yhtä mieltä yhden väittämän suhteen: Perimmäistä Todellisuutta on parasta kuvata numeroilla ja niiden vuorovaikutuksella. On mielenkiintoista huomata, että moderni Matemaattinen Fysiikka on vihdoinkin ajettu samantyyppiseen olettamaan.¹⁵²

¹⁴⁸ Lewis 2010, 37.

¹⁴⁹ Franklin 2018, 2.

¹⁵⁰ Franklin 2018, 3.

¹⁵¹ Franklin 2018, 186.

¹⁵² “It seems probable that the Qabalists who invented the Tree of Life were inspired by Pythagoras, or that both he and they derived their knowledge from a common source in higher antiquity. In any case, both schools agree upon one fundamental postulate, which is as follows: Ultimate Reality is best described by Numbers and their

Lainauksen yksi kiinnostava yksityiskohta on se, miten Crowley viittaa matemaattisen fysiikan kehitykseen. Ilmausten ”vihdoinkin” ja ”ajettu” käyttö tässä kontekstissa luo kuvan tieteenalasta, joka vähintäänkin on jäänyt tiedon kehityksessä jälkeen tai joka on vastahakoisesti joutunut hyväksymään nämä jo antiikin aikana tunnetut faktat. Joka tapauksessa matemaattinen fysiikka ei vaikuta erityisen innovatiiviselta tai edistyneeltä Pythagoraaseen ja kabbalisteihin verrattuna.

The Book of Thoth:ssa tiede ja kabbala esiintyvät usein yhdessä muissakin yhteyksissä. Crowley esittää useammassa kohtaa viittauksia kabbalaan ja tieteseen jopa samassa virkkeessä. Tällä tavoin tekstistä syntyy vaikutelma, että kabbalan avulla saatu tieto on vähintäänkin yhtä luotettavaa, kuin tieteellisen menetelmän tuottama tieto. Kabbalan historialliseen taustaan ja sen rooliin *The Book of Thoth*:ssa palaamme seuraavassa alaluvussa.

3.2 Kabbala tieteellisenä menetelmänä *The Book of Thoth*:ssa

Kabbala nousee *The Book of Thoth*-teoksessa esiin jo heti alussa. Sitä käytetään perusteena tarot-korttipakan järjestykselle ja rakenteelle, joka Crowleyn mukaan vastaa aurinkokuntamme rakennetta. Crowleyylelle ”pyhä kabbala” on tämän rakenteen symbolinen esitys.¹⁵³ Tämän seikan vuoksi on aiheellista analysoida kabbalaa ja sen roolia *The Book of Thoth*:ssa tässä alaluvussa tarkemmin.

Kabbala on perinteinen juutalaisen mystiikan muoto, joka sisältää joukon erilaisia pyhien tekstien tulkintakeinoja ja oppeja. Sen tarkkaa syntyä on jokseenkin hankala ajoittaa, mutta yleisesti sen katsotaan kehittyneen 1200-luvulta alkaen.¹⁵⁴ Tällöin syntyivät tärkeimmät kabbalistiset tekstikokoelmat.¹⁵⁵ Kabbalistiset opit kohosivat laajempaan suosioon juutalaisten parissa suunnilleen samaan aikaan, kun juutalaisten karkottaminen Espanjasta tapahtui 1400-luvulla. Kabbalistiset tekstit loivat tänä aikana toivoa juutalaisten keskuudessa ja ne saavuttivat uskonnollisten johtajien hyväksynnän tämän kehityskulun seurauksena.¹⁵⁶

Terminä kabbala viittaa toisaalta sukupolvelta toiselle välitettyyn tietoon, sekä toisaalta tietoon, joka on saatu uskonnollisen ilmestyksen kautta. Näin ollen muun muassa Jumalan

interplay. It is interesting to note that modern Mathematical Physics has been finally driven to some similar assumption.” Crowley 1995, 32.

¹⁵³ Crowley 1995, 4.

¹⁵⁴ Giller 2011, 12.

¹⁵⁵ Chajes 2020, 238.

¹⁵⁶ Giller 2011,30.

Moosekselle luovuttama Toora on osa kabbalan alaan kuuluvaa ilmestystä. Kabbalaan sisältyykin tietynlainen sisäinen jännite ortodoksiuskonnon ja mystiikan välillä, sillä molempien tuottamat opit voidaan laskea sen alaan. Huomion arvoista on, että vaikka kabbala nykyisin usein mielletäänkin juutalaisen mystiikan ilmentymäksi, sitä ei alun perin liitetty mystiikkaan ollenkaan, minkä vuoksi tämä sisäinen jännite on ainakin osittain uudempaa perua.¹⁵⁷

Kabbala on siis jonkinlainen yläkäsite joukolle hyvin erilaisia uskonnollisia käsityksiä ja tulkintoja.¹⁵⁸ Sen alaan kuuluu myös oppien ohella erilaisia tekniikoita, joiden avulla uskonnollisia tekstejä on mahdollista tulkita syvällisemmin. Oman tutkimukseni kannalta tärkein näistä metodeista on gemantria. Gemantria hyödyntää heprean aakkosnumeerista luonnetta, jossa jokaista kirjainta vastaa numero. Siinä siis heprean kielen 22 kirjaimen ja 10 perusluvun välille muodostetaan yhteyksiä. Nämä kirjainten ja lukujen väliset yhteydet muodostavat ”32 viisauden tietä” ja kuvastavat erilaisia universumin voimia ja lainalaisuuksia.¹⁵⁹ Kabbalassa kirjaimet ja numerot voivat myös vastata esimerkiksi eri elementtejä tai eläimiä.¹⁶⁰ Tämän piirteen avulla on mahdollista laskea jokaiselle sanalle numeroarvo ja näiden numeroarvojen avulla paljastaa tekstin sisäisiä kytköksiä, jotka eivät perustu perinteisempiin tekstianalyysin keinoihin. Gemantria siis perustuu ajatukseen, jossa sama numeerinen arvo merkitsee jonkinlaista mystistä yhteyttä kahden sanan välillä. Juutalaisessa perinteessä tämä numeeristen arvojen tulkinta oli yleensä kirjaimellisille ja allegorisille keinoille alisteinen, mutta kuitenkin käytetty keino.¹⁶¹

Kabbala levisi kristittyyn perinteeseen 1400-luvun lopulta alkaen. Sen ensisijainen rooli kristityille oli toimia keinona todentaa kristinuskon oikeaoppisuus ja jopa edistää juutalaisten käännytystä.¹⁶² Joidenkin tulkintojen mukaan numerologian merkitys osana kabbalaa tuli mukaan vasta kristityssä versiossa. Kristityt yhdistivät termin kabbala alle monenlaista juutalaista materiaalia, joka ei kaikki suinkaan alun perin kuulunut juutalaiseen kabbalaan. Esimerkiksi numerologian korostunut merkitys on peräisin luultavimmin midrash-kirjallisuudesta.¹⁶³ Tämä kristitty versio kabbalasta on syntynsä jälkeen kehittynyt melko

¹⁵⁷ Oliver 2009, 91.

¹⁵⁸ Garb 2020, 29.

¹⁵⁹ Decker & Dummett 2013, 17-18.

¹⁶⁰ Decker & Dummett 2013, 21-23.

¹⁶¹ von Stuckrad 2003, 32-33.

¹⁶² Dan 2014, 253.

¹⁶³ Dan 2005, 64. Midrash viittaa juutalaisten kirjanoppineiden Raamatun selitys- ja tulkintateoksiin.

irrallaan juutalaisesta versiosta.¹⁶⁴ Juutalaiset tutkijat ovat nähneet kristityn ja myöhemmin esoteerisen kabbalan jonkinlaisena ”aidon” kabbalan vääristymänä.¹⁶⁵

Kuitenkin sekä juutalaiset tutkijat, että esoteerikot jakavat joitakin perusolettamuksia kabbalan luonteesta. Molemmissa piireissä se esimerkiksi mielletään juutalaisen mystiikan ilmentymäksi, vaikka tämä näkemys on peräisin vasta 1800-luvulta. Ajatus kabbalasta jonkin universaalien mystisen kokemuksen ilmentymänä ei esiinny perinteisissä juutalaisissa lähteissä.¹⁶⁶

Esoteerinen kabbala, joka kehittyi kristityn version pohjalta 1800-luvulla, erottautui sekä juutalaisesta että kristitystä perinteestä. Tämän prosessin tuloksena kabbala alettiin nähdä esoteerisissa liikkeissä jonkinlaisena yleismaailmallisena maagisena työkaluna, jota voitiin soveltaa uskonnon oppien lisäksi muihinkin tarkoituksiin.¹⁶⁷ Sen luonne erityisesti juutalaisena oppina hämärtyi huomattavasti. Yksi osoitus tästä kehityskulusta yleisemminkin on se, että jotkut tutkijat jopa esittivät ajatuksen kabbalan orientalistisesta alkuperästä.¹⁶⁸

Käsitykset kabbalan alkuperästä eivät ole olleet täysin homogeenisiä edes juutalaisten kabbala-asiantuntijoiden parissa. Ennen 1900-lukua ajatus kabbalasta jonkinlaisena perennallisena oppina, jonka pohjalta uskonnot olivat kehittyneet esiintyi esimerkiksi Adolphe Franckin(1809-1893) analyysissä.¹⁶⁹ Franckia pidetään yhä merkittävänä kabbalan ja juutalaisen mystiikan tutkijana, joten tätä tulkintaa ei voi pitää erityisen marginaalisena näkemyksenä.¹⁷⁰ Tarkalleen ottaen Franckin tulkinta kabbalasta näki sen olevan juutalainen ilmiö, jonka lähde ja alkuperä kuitenkin olivat yleismaailmallisia.¹⁷¹ Tämä näkemys on jonkinlainen synteesi esoteeristen ja tiukasti juutalaisten tulkintojen välillä.

Okkultistisen kabbalan synty johdetaan yleensä Eliphas Léviin. Hän esimerkiksi yhdisti ensimmäisenä tarot-kortit kabbalaan.¹⁷² Lévin tulkintaa kabbalasta on kritisoitu ahkerasti. Monet hänen käsityksistään perustuivatkin kiistatta kabbalististen periaatteiden

¹⁶⁴ Decker & Dummett 2013, 28.

¹⁶⁵ Aspren 2007, 132.

¹⁶⁶ Huss 2021, 126.

¹⁶⁷ Huss 2021, 107.

¹⁶⁸ Dan 2005, 67.

¹⁶⁹ Hanegraaff 2010, 114.

¹⁷⁰ Hanegraaff 2010, 111.

¹⁷¹ Hanegraaff 2010, 115.

¹⁷² Decker & Dummett 2013, 40.

väärinymmärrykseen. Kuitenkin Lévin työn arvo okkultistisen kabbalan osalta perustuu ennen kaikkea sen innovatiivisuuteen ja omaperäisyyteen.¹⁷³

Franck ja Lévi näkivät molemmat kabbalan olevan universaali oppi, jonka juuret eivät ole tiukasti juutalaisuudessa. Tästä perustavanlaatuisesta samankaltaisuudesta huolimatta heidän tulkinnassaan on myös merkittäviä eroja. Frack näki kabbalan olevan filosofian muoto, kun taas Lévi näki sen olevan jonkinlainen vastaavuuksiin ja numeroiden symboliikkaan perustuva tiede. Franckin käsitys edustaa vanhempaa akateemista näkemystä, joka on nykytutkimuksessa melko pitkälti hylätty. Lévin tulkinta ei myöskään nauti suurta suosiota akateemisissa piireissä, mutta sen merkitys esoteerisille liikkeille on ollut huomattava.¹⁷⁴

Crowleyn näkemys kabbalasta perustuu pitkälti tähän Lévin tulkintaan. Juuri ajatus kabbalasta ennen kaikkea tieteellisenä systeeminä on tärkeä Crowleyn ajattelun analyysissä. Crowleyn mukaan:

Pyhä Kabbala on luokittelusysteemi Olentoja, Tapahtumia, Ajatuksia, Monadeita, Atomeja, Aaltoja, Energian pakkautumia, Ideoita tai millä nimellä niitä nyt haluaakaan kutsua, varten; se on keino mieleen painaa, analysoida ja manipuloida (muokata) niiden välisiä Suhteita.¹⁷⁵

Tästä lainauksesta käy ilmi, että Crowley näkee kabbalan erityisesti eräänlaisena työkaluna, jota on mahdollista soveltaa moneen eri aineistoon. *The Book of Thoth* -teoksen kontekstissa mielenkiintoista on se, että kabbala on työkalu, jota sovelletaan toisen työkalun (tarot-korttien) käyttöön. Tässä mielessä Crowley on melko hyvin linjassa juutalaisen kabbalan perusajatuksen kanssa, sillä kabbalistiset menetelmät olivat alun perin vaihtoehtoinen keino tulkita Tooraa. Kabbalan avulla oli mahdollista lähestyä näitä uskonnollisia tekstejä muustakin näkökulmasta, kuin vain pelkän sanojen merkitysten analyysin kautta. Sanojen numeerisen arvon avulla oli mahdollista löytää uusia, aiemmin piiloon jääneitä yhteyksiä opinkappaleiden välillä. Myös nimien merkitys, ja niiden kyky manipuloida todellisuutta, oli piirre, jonka kristityt kabbalistit omaksuivat juutalaisilta.¹⁷⁶ Nämä piirteet on nähtävissä sekä Golden Dawnin, että Crowleyn maagisessa ajattelussa.

¹⁷³ Hanegraaff 2010, 119.

¹⁷⁴ Hanegraaff 2010, 126.

¹⁷⁵ "The Holy Kabbalah is a system of classifying the Beings, By-comings, Thoughts, Monads, Atoms, Waves, Packets of Energy, Ideas, or whatever one chooses to call them; of memorizing, discussing and manipulating the Relations between them." Crowley 1995, 267.

¹⁷⁶ Dan 2005, 65.

Esoteeriset liikkeet tyypillisesti muodostivat kabbalasta oman versionsa yhdistelemällä ja uudelleen kontekstoimalla eri lähteitä. Tämän prosessin tuloksena kabbalasta muodostui ennen kaikkea luokittelusysteemi, jonka avulla oli mahdollista järjestää ja systematisoida esoteerista tietoa.¹⁷⁷ Tämä piirre näkyy myös edeltävästä lainauksesta, jossa Crowley suoraan kutsuu kabbalaa luokittelusysteemiksi.

Yllä olevasta lainauksesta voi lisäksi päätellä, että kabbalistinen suhde Crowleyyn mukaan automaattisesti implikoi myös suhdetta jollakin muulla tasolla tai tavalla. Erityisesti viittaus ”suhteisiin” monikossa tukee tätä tulkintaa. Crowley täydentää ajatusta suhteista kielellisellä tasolla seuraavasti:

Kaikki sanat ovat siis jossakin mielessä kaikkien muiden sanojen tai numeroiden konnotaatioita: on kyse ainoastaan oikean kategorian löytämisestä, jonka avulla niiden välinen suhde on mahdollista tuoda esille.¹⁷⁸

Pelkkä sanojen numeeristen arvojen analyysi ei kuitenkaan ole *The Book of Thoth*-teoksessa kabbalan ensisijainen hyödyntämistapa. Sen sijaan Crowley keskittyy teoksessa luomaan syvää yhteyttä kabbalaan kuuluvan Elämän puun osien ja tarot-korttien välille. Elämän puu kuvaa Jumalan olemuksen eri puolia ja niiden välisiä suhteita. Lisäksi se toimii eräänlaisena karttana, jonka avulla kabbalan harjoittaja voi edetä omalla uskonnollisella tai henkisellä polullaan. Tämän polun lopullisena päämääränä on päästä yhteyteen Jumalan kanssa.

Crowley tutustui kabbalaan osana Golden Dawnin oppisysteemiä. Sen pohjalta hän kehitti laajennetun listan kabbalisticista vastaavuuksista, jotka hän julkaisi teoksessa *Liber 777* vuonna 1909.¹⁷⁹ Teoksen luettelomaisen rakenteen avulla magian harjoittaja saattoi sekä toisaalta rakentaa kabbalaan perustuvia maagisia rituaaleja, että tarkistaa rituaalin onnistumisen.¹⁸⁰ Koska Golden Dawnin tulkinnat kabbalasta ovat yksi merkittävä taustavaikuttaja Crowleyyn omiin kabbalakäsityksiin, on aiheellista nostaa esiin muutama yksityiskohta Golden Dawnin opeista.

Golden Dawn otti vaikutteita sekä kristillisestä että juutalaisesta kabbalasta. Erityisen mielenkiintoinen yksityiskohta Golden Dawnin kabbalaa tarkasteltaessa on heprean kielen rooli. Vaikuttaa siltä, että heprea oli Golden Dawnin jäsenille eräänlainen maaginen

¹⁷⁷ Asprem 2007, 150.

¹⁷⁸“All words are thus in some way connotations of every other word or number: it is merely a question of finding the right category to assert the relation between them.” Crowley 1995, 267.

¹⁷⁹ Asprem 2007, 137.

¹⁸⁰ Asprem 2007, 149.

symbolijärjestelmä, eikä niinkään kieli sen perinteisessä merkityksessä. Jäsenet eivät järjestelmällisesti noudattaneet rituaaleissa heprean omaa, tai mitään muutakaan, kielioppia. Heprea vaikuttaa esiintyvän eräänlaisena peilinä, johon on mahdollista heijastaa järjestön oppijärjestelmä, ja tätä kautta tukea sen pyhyyttä ja virallisuutta. Vaikka järjestön jäsenten joukossa oli myös heprean taitoisia, Golden Dawnin oppijärjestelmä ei opeta hepreaa kielenä, vaan symbolijärjestelmänä.¹⁸¹

Vaikka kabbalan rooli luokitusysteeminä on merkittävä, voisi sen melko perustellusti ajatella edustavan enemmän vetoomusta traditioon, kuin tieteeseen. Kuitenkin 1800-luvulta lähtien kabbala on alettu näkemään jonkinlaisena modernin tieteen prototyypinä. Osittain tämä kehitys perustuu erityisesti gemantrian empiiriseltä vaikuttavaan systeemiin, mutta sen voi nähdä myös esimerkkinä laajemmasta uskontojen tieteellistymisprojektista.¹⁸² Crowley korostaa esimerkiksi kabbalan yhteyttä mitattavuuteen, verratessaan sitä mystikkoihin:

Mutta mystikot olivat väärässä, kun he olivat hurskaita ja pitivät mysteereitään liian pyhinä analysoitavaksi. Heidän olisi pitänyt ottaa käyttöön Mittauksen idea. Juuri näin tekivät maagigot ja Kabbalistit.¹⁸³

Tämä yhteys tukee ajatusta kabbalasta empiirisenä menetelmänä Crowleyn ajattelussa. Kuten tästä lainauksesta voi päätellä, kabbala nähdään siis erityisesti esoteeristen liikkeiden parissa nykyisin ajoittain eräänlaisena modernin tieteen edelläkävijänä.

Ennen modernin tieteen syntyä monet nykyään tieteen ulkopuolelle sulkeutuvat oppijärjestelmät nähtiin tieteellisinä. Uskontotieteen professori Kocku von Stuckrad käyttää esimerkkeinä näistä oppijärjestelmistä nimenomaan kabbalaa sekä astrologiaa ja alkemiaa. Näiden oppien hän näkee olleen aikaisemmin samaan aikaan sekä osa tiedettä että uskontoja.¹⁸⁴ Kuten todettu, myös Crowleylle kabbala näyttäytyi vähintäänkin tieteeseen vertautuvana menetelmänä. Kabbalan avulla oli mahdollista analysoida faktoja kriittisesti, sillä kabbala tarjosi jonkinlaisen empiirisen menetelmän tähän tarkoitukseen.¹⁸⁵ Juuri tämä käsitys kabbalasta tieteellisenä menetelmänä on tutkimukseni kannalta tärkeä. Kyseisen

¹⁸¹ Wikander 2016, 155.

¹⁸² von Stuckrad 2014, 134.

¹⁸³ "But the mystics were all wrong when they were pious, and held that their mysteries were too sacred to analyse. They ought to have brought in the idea of Measure. This is exactly what was done by the magicians and Qabalists" Crowley 1995, 46.

¹⁸⁴ von Stuckrad 2010, 142.

¹⁸⁵ Asprem 2014, 526.

näkökulman kautta on mahdollista lähestyä kabbalan roolia *The Book of Thoth*-teoksessa yhtenä tieteellistymisen piirteenä. Myös seuraava lainaus tukee tätä näkemystä:

Nämä vastaavuudet eivät ole mielivaltaisia; joissain tapauksissa on olemassa suora tai epäsuora rationaalinen yhteys, toisissa taas yhteys on suoran observaation tulos.¹⁸⁶

Tämän lainauksen perusteella Crowley tukee kabbalan toimivuutta vetoamalla toisaalta rationaalisuuteen ja toisaalta kokemukseen. On mielenkiintoista pohtia, kuinka tarpeellinen työkalu kabbala lopulta oikeastaan on. Jos vastaavuudet perustuvat loogisiin yhteyksiin ja observaatioon, voisi olettaa olevan mahdollista löytää nämä yhteydet myös ilman kabbalaa. Kenties kabbalan hyödyllisyys Crowleyn systeemissä piilee juuri siinä, että se nopeuttaa tai järjestelmällistää näiden yhteyksien löytämistä. Sen voi tulkita myös toimivan jonkinlaisena lisävarmistuksena, jonka avulla vahvistaa oppien vakuuttavuutta.

Crowley käytti kabbalaa omien sanojensa mukaan tarot-korttien muotojen ja värien perustana.¹⁸⁷ Jokaisen yksittäisen kortin muoto ja väri siis määräytyy kabbalasta kumpuavien yhteyksien perusteella. Vaikka korttien ulkomuoto rajautuu tämän tutkimuksen ulkopuolelle, on kabbalan rooli tässä yhteydessä mainitsemisen arvoinen ja kenties mahdollinen aihe myös jatkotutkimukselle.

Kiinnostava yksityiskohta Crowleyn kabbalakäsityksessä on se, että hän rinnastaa kabbalan tieteellisiin käsitteisiin, kuten universumin laajentumisen teoriaan ja äärettömään sarjaan. Näiden käsitteiden tavoin myöskään kabbalaa ei voida koskaan saada valmiiksi.¹⁸⁸ Kabbala näyttää olevan Crowleyn ajattelussa siis sekä tieteellinen menetelmä että teoria. Seuraavassa luvussa käsitelen Crowleyn suhtautumista tieteen teorioihin ja metodeihin *The Book of Thoth*:ssa ja hieman myös yleisemmällä tasolla.

3.3 Crowley suhtautuminen tieteeseen ja testattavuuteen

Tämä alaluku tarkastelee Crowleyn suhtautumista tieteellisen menetelmän edellyttämään testattavuuteen, sekä hänen oman aikansa tieteeseen hieman yksityiskohtaisemmin. Luvun tarkoituksena on myös valottaa *The Book of Thoth*:ssa esiintyvien tieteeseen liittyvien käsitysten ajoittaista ristiriitaisuutta.

¹⁸⁶ ”These ”correspondences” are not arbitrary; in some cases there is a rational connection, direct or indirect, in others the relation is the result of direct observation.” Crowley 1995, 267.

¹⁸⁷ Crowley 1995, 267.

¹⁸⁸ Crowley 1995, 267.

Erik Davis näkee Crowley'n tavan korostaa tieteen metodia erottavana tekijänä esoteeristen liikkeiden yleiseen suhtautumiseen verrattaessa. Tyypillisesti esoteeriset liikkeet kiinnittävät vain hyvin vähän huomiota tieteelliseen metodiin ja sen sijaan yrittävät sovittaa oman aikansa tieteelliset teoriat vähintäänkin allegorisesti omaan maailmankuvaansa. Davisin mukaan Crowley'n voi siis katsoa edustavan jollakin tasolla normatiivista tiedettä läheisempää kantaa, sillä hän ei sido oppejaan tiettyihin tieteellisiin teorioihin, vaan metodiin.¹⁸⁹ Davisin tulkinta esoteeristen liikkeiden suhtautumisesta tieteelliseen metodiin on melko pitkälti linjassa Hammerin näkemyksien kanssa.

Käytännössä Crowley vaikuttaa perustavansa oman maagisen systeeminsä jonkinlaiselle kokemuksen analyysille. Kokemuksen rooliin palaan luvussa neljä tarkemmin, mutta tässä yhteydessä on syytä arvioida hieman kokemuksen analyysin roolia. Davis ei näe tämän analyysin olevan verrattavissa tieteelliseen objektiiviseen analyysiin. Hän korostaa Crowley'n sitoutumista jonkinlaiseen empiiriseen, kokeisiin ja kokemukseen perustuvaan, prosessiin, joka ei kuitenkaan sinällään vastaa tieteellistä menetelmää.¹⁹⁰ Crowley'n perustaman uskonnon, Theleman, tavoite on uskonto, ja sen metodi on tiede. Davis näkee tämän tieteen oikeastaan magian naturalistisena uudelleen muotoiluna.¹⁹¹ Vaikka Crowley'n systeemi siis sisältääkin tämän kokeellisen vaiheen analyysiä, analyysi itsessään ei ole se osuus, jonka perusteella hänen systeeminsä muistuttaa tiedettä.

Egil Asprem tulkitsee Crowley'n systeemiä hieman toisin. Hän pitää kriittistä suhtautumista ja ennen kaikkea maagisen kokemuksen testattavuutta Crowley'n systeemin tärkeimpänä piirteenä.¹⁹² Hänen mukaansa Crowley'n asenne maagiseen kokemukseen muuttui hänen elämänsä aikana käytännönläheisemmästä kohti yliluonnollista näkemystä. Kuitenkaan kysymys siitä, ovatko maagiset olennot todellisia vai psyykkisiä heijastuksia ei vaikuta Crowley'n systeemissä niiden testattavuuteen.¹⁹³

Aspremin mukaan käytännössä tämä tieteellistä muistuttava metodi keskittyi pelkän kokemuksen sijaan sen testattavuuteen. Nimenomaan testattavuuden korostus auttoi Crowleya irrottautumaan magiasta tiukasti subjektiivisena oppina. Käytännössä Crowley toteutti tämän kolmen eri metodin avulla. Ensinnäkin hän korosti tarkan maagisen päiväkirjan pitoa, johon

¹⁸⁹ Davis 2017, 131.

¹⁹⁰ Davis 2017, 134.

¹⁹¹ Davis 2017, 120-123.

¹⁹² Asprem 2014, 515.

¹⁹³ Asprem 2014, 518.

magian harjoittajan tuli kirjata kaikki maagiseen kokemukseen liittyvä mahdollisimman yksityiskohtaisesti. Crowley piti tarkkaa päiväkirjaa kokemuksistaan jo harjoittellessaan joogaa 1900-luvun alkuvuosina Ceylonissa, joten tämä piirre on ollut osa hänen maagista systeemiään jo pitkään. Tarkkojen muistiinpanojen teko on oikeastaan ainakin osittain perua Golden Dawnilta, jossa muistiinpanojen merkitystä kokemusten analysoinnin ja toistettavuuden osalta myös kannustettiin.¹⁹⁴

Toiseksi rituaalit piti toteuttaa siten, että niiden tulos oli ennustettavissa ja tämä tulos analysoitavissa. Kolmanneksi testattavuuden tuli sisältää sekä sisäisiä että ulkoisia keinoja kokemuksen todennettavuudeksi.¹⁹⁵ Toisin sanoen, pelkkä henkilökohtainen kokemus ylikuonnollisesta ei riitä, vaan lisäksi tarvitaan myös jonkinlainen kokijasta riippumaton ulkoinen varmennus.¹⁹⁶ Tämä ulkoinen varmennus tapahtui käytännössä usein kabbalististen vastaavuuksien kautta. Crowley myös korosti, että kaikessa maagisessa työskentelyssä tuli huomioda virheen mahdollisuus. Tämän vuoksi rituaalien tarkka kirjaaminen oli erittäin tärkeää. Vain yksityiskohtaisten muistiinpanojen avulla oli mahdollista sallia muiden harjoittajien toistaa rituaalit.¹⁹⁷

Sekä Davis että Asprem korostavat empiiristä testattavuutta Crowleyn maagisen systeemin tieteellisyyden arvioinnissa. Heidän mielipiteensä eroavat hieman näiden tulosten analyysin suhteen ja Davis korostaa Aspremia enemmän myös henkilökohtaisen kokemuksen painoarvoa.¹⁹⁸ *The Book of Thoth*:n osalta testattavuus on erittäin tärkeässä roolissa. Koko teoksen idea on antaa tarot-korteista kiinnostuneelle tarvittavat tiedot niiden käyttämiseen. Crowleyn tekemiä väitteitä on tarkoitus käyttää korttien käytön perustana. Niiden antamia tuloksia tulee arvioida jokaisen tarot-tulkinnan kohdalla ja myös tässä yhteydessä Crowley korostaa virheiden mahdollisuutta. Näiden virheiden paljastamisessa kabbalalla on suuri merkitys, sillä sen avulla on mahdollista arvioida tarot-korteilla saatuja tuloksia.

Crowleyn suhtautuminen tieteelliseen testattavuuteen ei kuitenkaan ole aivan näin suoraviivainen. Jos palaamme hetkeksi luvussa 3.1 käsittelemääni lainaukseen Einsteinin suhteellisuusteoriasta, sen voi nähdä olevan hienoisessa ristiriidassa Aspremin ja Davisin tulkinnan kanssa. Jos kerran ”Einsteinin suhteellisuusteorian totuus ei riipu siitä, että se

¹⁹⁴ Pasi 2012, 60.

¹⁹⁵ Asprem 2014, 519.

¹⁹⁶ Asprem 2008, 162.

¹⁹⁷ Asprem 2014, 520.

¹⁹⁸ Davis 2017, 134.

kokeiden avulla todistettiin”,¹⁹⁹ miksi Crowley kannustaa kuitenkin yleisellä tasolla magian harjoittajia pitämään rituaaleistaan tarkkaa kirjaa niiden kriittistä analyysiä varten? Testattavuus vaikuttaa olevan rituaalien tulosten perusedellytys. Miksi sama ei päde Einsteinin suhteellisuusteorian kohdalla?

Yksi mahdollinen selitys on se, että Crowley ei arvosta testattavuutta yleensä, vaan testattavuutta hyvin tietyillä ja rajatuilla keinoilla. Yksi keino tulkita edeltävä lainaus on lukea se muotoon ”Einsteinin suhteellisuusteoria ei riipu siitä, että se *luonnontieteellisten* kokeiden avulla todistettiin.” Jos todistus olisi sen sijaan tapahtunut esimerkiksi kabbalististen vastaavuuksien avulla, tilanne olisi saattanut Crowleyn mielestä olla toinen.

Crowleyn korostama testattavuus voidaan nähdä myös osana ajan yleisempää ja kenties sekulaarisempaa suhtautumista yliluonnolliseen. Society for Psychical Research perustettiin Iso-Britanniassa vuonna 1882 nimenomaan yliluonnollisten ilmiöiden yksityiskohtaista ja tieteellistä arviointia varten.²⁰⁰ Vaikka kyseinen organisaatio vältti ”yliluonnollinen” termin käyttöä, se keskittyi testaamaan ennen kaikkea väitteitä, jotka perustuivat jonkinlaiseen tieteen ja luonnonlakien ulkopuolella olevaan ilmiöön, kuten telepatiaan ja mesmerismiin.²⁰¹ Tällainen tutkimus kiinnosti 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa sekä akateemisia piirejä, että näiden oppien harjoittajia. Selkeämpi rajanveto tieteen ja pseudotieteen välillä oli hiljalleen tapahtumassa, mutta Crowleyn ja hänen aikalaistensa näkökulmasta prosessi oli vielä pahasti kesken.²⁰² Magian ja tieteen välinen vastakkainasettelu kehittyi pikkuhiljaa luonnontieteellisen vallankumouksen jälkeen. Kuitenkin sekä tiede että magia, olivat perusluonteeltaan tarkkoihin sääntöihin perustuvia järjestelmiä. Tästä näkökulmasta ne saattoivat esimerkiksi keskiajalla ajoittain viettää melko rauhallista yhteiseloa.²⁰³

Tieteen, erityisesti fysiikan ja kemian, kehitys 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa tuotti löydöksiä, jotka johtivat monien aiempien tieteellisiksi tosiasioiksi oletettujen faktojen uudelleen arviointiin. Radioaktiivisuus ja röntgensäteet ovat esimerkkejä löydöksistä, joiden luonne aikalaisten näkökulmasta vaikutti melko mystiseltä. Tässä kontekstissa ajatus muista

¹⁹⁹ ”Einstein’s Theory of Relativity does not rest on the fact that, when his theory was put to test, it was confirmed.” Crowley 1995, 4-5.

²⁰⁰ Noakes 2019, 2.

²⁰¹ Noakes 2019, 2-4.

²⁰² Noakes 2019, 7.

²⁰³ Golan 2017, 273.

näkymättömistä voimista, jotka voisivat selittää ainakin osan paranormaaleista ilmiöistä ei tuntunut mahdottomalta.²⁰⁴

Crowleyn suhtautumisen oman aikansa tieteellisiin teorioihin *The Book of Thoth*:ssa perustuu jaotteluun viktoriaanisen ja modernin tieteen välille. Viktoriaaninen tiede, jonka perusteella kritisoitiin monia esoteerisia oppeja, oli osoittautunut edellä mainitsemieni uusien löydöskien valossa paikkansa pitämättömäksi. Crowley toteaa tämän ajatuksen hyvin selkeästi *The Book of Thoth*:n ensimmäisen osan lopussa:

Viktoriaaninen tiede, innostunut voitostaan Yliluonnollisuutta vastaan, oli oikeassa todetessaan Mittaamattoman olevan ”rajojen ulkopuolella”. Sillä oli teknisesti oikeus toimia näin ja se oli strategisesti välttämätöntä sen hyökkäykselle; mutta se vesitti itseään rajoittamalla omaa mittakaavaansa. Se avasi itsensä kuolettavimmille iskuille Filosofialta. Sitten, erityisesti Matemaattisen Fysiikan alueelta, sen omat kenraalit pettivät sen dogman. Tieteen ydin tänään on paljon mysteerisempi, kuin Leibnitzin, Spinozan tai Hegelin hämärimmätkään spekulatiot; --- Universumin idea modernin matemaatikon mielessä muistuttaa erehdyttävästi William Blaken hourailuja.²⁰⁵

Samassa yhteydessä hän kuitenkin kritisoi myös mystikoita, jotka eivät altistaneet oppejaan analyysille. Crowley vaikuttaa tässä yhteydessä puolustavan jonkinlaista kultaista keskietä, joka hyödyntää empiirisiä metodeja, mutta silti tunnustaa mittauskohteen olevan elävä.²⁰⁶

Tämän voi nähdä kritiikkinä mekanistista maailmankuvaa vastaan. Samansuuntaista kritiikkiä esiintyy *The Book of Thoth*:ssa myöhemminkin:

Tämä lisää osaltaan siihen loppumattomaan todisteaineistoon, jonka perusteella tämä symbolisysteemi pohjautuu Luonnon Realiteetteihin, niin kuin materialistinen Tieteen Koulukunta sen ymmärtää- jos sellainen koulukunta vielä on voimissa jossakin mitättömässä ja vanhentuneessa Yliopistossa!²⁰⁷

Kuten näistä lainauksista voi huomata, Crowley ajoittain suoranaisesti pilkkaa viktoriaanisen tieteen oppeja. Sen sijaan moderni tiede vaikuttaa hänen tulkintansa mukaan lähestyvän

²⁰⁴ Lyons 2009, 106.

²⁰⁵ “Victorian science, flushed with its victory over Supernaturalism, was quite right to declare the Immeasurable "Out of Bounds". It had a right to do so on technical grounds, and it was a strategical necessity of its offensive; but it hampered itself by limiting its scope. It laid itself open to the deadliest attacks from Philosophy. Then, especially from the angle of Mathematical Physics, its own generals betrayed its dogmatism. The essence of Science to-day is far more mysterious than the cloudiest speculations of Leibnitz, Spinoza or Hegel; --- The idea of the Universe in the mind of a modern mathematician is singularly reminiscent of the ravings of William Blake.” Crowley 1995, 47.

²⁰⁶ Crowley 1995, 48.

²⁰⁷ “This adds to the superabundant mass of proof that this whole system of symbolism is based upon Realities of Nature, as understood by the materialist School of Science-if such a school survives in some obscure and obsolescent University!” Crowley 1995, 165.

Crowleyn omaa maailmankuvaansa. Kenties tällainen kehityskulku osoittaa tieteellisen metodin merkityksen, sillä ainakin Crowleyn näkökulmasta tieteen teoriat ja tulokset vaikuttavat parantuvan ajan kuluessa. Esoteerisuuden piirissä tyypilliseen tapaan, tämä parannus ei tarkoita systemaattista kehitystä, vaan paluuta johonkin aikaisempaan, korruptoimattomaan oppiin:

Kiinnostava yksityiskohta on se, että kaikki modernin tieteen kehitysasteet viimeisen 50 vuoden aikana ovat antaneet älykkäille ja oppineille ihmisille tilaisuuden huomata, että tieteen suunta on ollut palata alkemistiin tavoitteisiin ja (mutatis mutandis) metodeihin.²⁰⁸

Vaikka Crowley nykyään mielletään ensisijaisesti esoteerikoksi, hänellä oli suoria yhteyksiä myös oman aikansa tieteeseen. Crowley oli opiskellut kemiaa Cambridgessa, vaikkakin opintojen tarkka laajuus on jäänyt epäselväksi.²⁰⁹ Crowleyen kohdalla juuri hänen kiinnostuksensa alkemiaa kohtaan herätti kiinnostuksen myös esoteerisuuteen yleisemmin. Kemia ja alkemia olivat läsnä Crowleyen elämässä muutenkin, omien opintojensa lisäksi hän tunsi useita kemistejä ja yksi heistä, George Cecil Jones, alun perin suositteli Crowleya Golden Dawnin jäseneksi.²¹⁰

Alkemia ja erityisesti siihen sisältynyt ajatus transmutaatiosta, eli aineiden muuttamisesta toisiksi aineiksi, herätti 1900-luvun alussa huomiota myös yleisemmällä tasolla. Uudet löydökset kemian alalla johtivat uudenlaiseen kiinnostukseen sitä kohtaan. Pikkuhiljaa 1920- ja 1930-luvuilla alkemia alettiin yhdistää kemian sijasta ydinfysiikkaan, jonka alalla myös keinotekoinen transmutaatio oli tullut mahdolliseksi. Ajan oppikirjoissa ydinfysiikkaa usein jopa kutsuttiin moderniksi alkemiaksi. Samalla okkultistiset liikkeet olivat osaltaan vaikuttaneet ydinfysiikan kehittymiseen, sillä tieteilijöiden kiinnostus esoteerisia oppeja kohtaan peilautui esoteerikoiden kiinnostuksena tieteeseen.²¹¹ Tämä yhteys ja kiinnostus alkemiaan katkesi tieteen näkökulmasta viimeistään toisen maailmansodan aikana, mutta esoteerisuuden piirissä alkemian merkitys ei ole samalla tavalla vähentynyt.²¹²

Crowleyn kohdalla suhtautuminen tieteeseen on, kuten todettu, ajoittain melko ristiriitainen. Tiivistetysti voidaan sanoa, että Crowley käytti omassa maagisessa systeemissään jonkinlaista

²⁰⁸ “The interesting point is that all developments of modern science in the last fifty years have given intelligent and instructed people the opportunity of reflecting that the whole trend of science has been to return to alchemical aims and (mutatis mutandis) methods.” Crowley 1995, 81.

²⁰⁹ Morrisson 2007, 44.

²¹⁰ Morrisson 2007, 45.

²¹¹ Morrisson 2007, 64.

²¹² Morrisson 2007, 186-187.

tieteellisen metodin sovellettua muotoa. Kuitenkin tähän samaan sovellukseen oli yhdistetty aineksia erilaisista esoteerisista opeista, kuten kabbalasta, joten menetelmän tieteellisyyttä ei pidä ylikorostaa. Crowley'n suhtautuminen hänen oman aikansa tieteen teorioihin ei myöskään ole täysin yksiselitteinen. Tiede vaikuttaa Crowley'n mukaan vasta lähestyvän niitä totuuksia, jotka oli esoteerisin keinoin löydetty jo paljon aiemmin. Aikaisemmat tieteelliset teorit ovat lähinnä piikittelyn kohde, eivät niinkään varteenotettava haaste. Crowley vaikuttaa kyllä vetoavan tieteellisyyteen, mutta hän ei kuitenkaan suoranaisesti alistu tieteellisen metodin ehtoihin.

4 Kokemus

4.1 Kokemus ja sen käyttö tiedonrakentumisen perustana

Kokemuksen määritelmä vaihtelee eri tutkijoiden käytössä paljon. Keskityn tässä alaluvussa määrittelemään kokemuksen Hammerin analyysissä, sekä kuvailemaan millaisia erilaisia kokemusmuotoja *The Book of Thoth*:ssa esiintyy.

Kokemuksesta on nykytutkimuksessa muodostunut jonkinlainen uusi trendisana, jonka määrittely herättää paljon keskustelua.²¹³ Englannin kielen ”experience” tulee latinan sanoista ”experientia” ja ”experimentum”, jotka viittaavat melko tiukasti luonnontieteissä käytettyyn kokeellisuuteen ja toistettujen kokeiden avulla saatuun tietoon.²¹⁴ Suomenkielinen ”kokemus” ei yhdisty yhtä suorasti tieteellisiin kokeisiin, vaan sen merkitys liittyy enemmän sosiaaliseen ja kulttuuriseen jakamiseen, sekä muistiin. Lisäksi ”kokemuksella” on suomeksi yllättäviäkin merkityksiä, esimerkiksi verkkojen kokeminen.²¹⁵ Tässä yhteydessä on hyvä mainita, että englannin ”experience” ja ”experiment” sanoja käytetään sekä tieteellisen testattavuuden että kokemuksen merkityksissä. Testattavuutta käsittelevän tutkielmassani jo luvussa 3.3, joten tässä luvussa keskityn ensisijaisesti kokemuksen analysointiin.

Olav Hammer pitää omassa analyysissään kokemusta kaikista merkittävimpana diskursiivisena strategiana. Vetoamus aikaisempaan perinteeseen tai menetelmän tieteellisyyteen on yleensä aina suoraa henkilökohtaista kokemusta heikompi argumentti. Kokemus siitä, että jokin menetelmä toimii, ei vaadi perustelukseen pitkää perinnettä tai vahvaa tieteellistä näyttöä.²¹⁶

Esoteeristen liikkeiden kohdalla Hammer näkee kokemuksen merkityksen monimuotoisempana. Liikkeiden tuottamissa teksteissä esiintyy tyypillisesti useampaa erilaista kokemusmuotoa. Hammer lainaa Woulter J. Hanegraaffin huomiota, jonka mukaan esoteeristen liikkeiden johtohahmot vetoavat usein omaan henkilökohtaiseen kokemukseensa, johon usein liittyy jonkinlaisia uskonnollisen ilmestyksen piirteitä. Tällainen kokemus ei yleensä ole mahdollista, tai edes tavoitteena, liikkeen muille seuraajille.²¹⁷

²¹³ Katajala-Peltomaa & Toivo 2022, 5.

²¹⁴ Katajala-Peltomaa & Toivo 2022, 5.

²¹⁵ Katajala-Peltomaa & Toivo 2022, 6.

²¹⁶ Hammer 2003, 331.

²¹⁷ Hammer 2003, 332.

Hieman erilaista kokemuksen muotoa Hammer kutsuu vetoamiseksi toisen käden kokemukseen. Tällaiset kertomukset ovat usein hyvin keskeisessä asemassa esoteeristen liikkeiden tuottamissa teksteissä. Niille tyypillistä ovat kertomukset henkilöistä, jotka ovat parantuneet jonkin esoteerisen menetelmän avulla tai saavuttaneet niiden kautta korkeamman tietotason.²¹⁸ Tätä kokemusmuotoa voisi verrata monien tuotteiden ja palveluiden kohdalla tuttuun testimoniaaliin eli käyttäjäkertomukseen niiden toimivuudesta.

Kolmas kokemuksen muoto on teksteissä usein ohjeistuksena annettu ajatus siitä, että näitä ohjeita seuraamalla kuka tahansa voi saavuttaa henkilökohtaisen kokemuksen käsitellystä aiheesta.²¹⁹ Kyseessä on siis lukijan oma, lukuhetkellä kenties vielä hypoteettinen, kokemus. Tämä kokemuksen muoto, kuten todettu, on varmaankin diskursiivisista keinoista kaikista vakuuttavin.

Kokemuksen ja kokeellisuuden hyödyntäminen eivät ole esoteeristen liikkeiden erityispiirteitä. Ne ovat olleet tärkeässä asemassa luonnon magiassa jo vuosisatojen ajan. Historioitsija John Henry argumentoi vakuuttavasti teoksessaan *The Scientific Revolution and the Origins of Modern Science* (1997) sen puolesta, että kokemus ja kokeellisuus olivat luonnon magian parissa aivan keskeisiä piirteitä. Hänen mukaansa juuri nämä maagisen ajattelun aspektit mahdollistivat tieteellisen ajattelun kehittymisen. Erityisesti Francis Bacon, hylätessään vallalla olleen syllogismeihin perustuneen logiikan, sovelsi luonnon magiassa vähintäänkin implisiittisesti esiintynyttä loogista päättelyä.²²⁰ Kokemus ja kokeellisuus on siis kuulunut olennaisena osana länsimaisen magian perinteeseen jo vuosisatojen ajan.

Kokemus on ollut merkittävässä asemassa myös perinteisemmän uskonnon piirissä. Kuitenkin Hammer argumentoi, että uskonnollinen tai mystinen kokemus nähtiin auktoritatiivisena yleensä vain silloin, kun se oli linjassa ja osaltaan vahvasti vallitsevia uskonnollisia doktriineja.²²¹ Uskonnon maailmankuvaa haastavat mystiset kokemukset tai ilmestykset siis joko jätettiin huomiotta tai miellettiin jonkinlaiseksi vääraoppisuudeksi.

Hammer näkee uskonnollisen kokemuksen olevan hyvin vahvasti riippuvainen kokijan viiteryhmän maailmankuvasta. Lähes mikä tahansa kokemus voidaan tulkita uskonnolliseksi, joten tällaisella kokemuksella ei oikeastaan ole juurikaan epistemologista arvoa.²²² Vaikka

²¹⁸ Hammer 2003, 332.

²¹⁹ Hammer 2003, 333.

²²⁰ Henry 1997, 53-55.

²²¹ Hammer 2003, 336.

²²² Hammer 2003, 347.

Hammerin näkemys voi aluksi vaikuttaa jokseenkin erikoiselta, se oikeastaan mahdollistaa hyvin monipuolisten ja toisistaan poikkeavien kokemusten hyödyntämisen, sillä uskonnolliselle kokemukselle ei tässä yhteydessä aseteta rajaehdoja.²²³

Samantyyliiseen lopputulokseen on saavuttu myös psykologisen tutkimuksen yhteydessä. Psykologian professori Ralph W. Hood Jr. määrittelee artikkelissaan ”Mystical, Religious and Spiritual Experiences”(2009) uskonnolliseksi minkä tahansa kokemuksen, joka tietyn uskonnon piirissä nähdään uskonnollisena. Vaikka tämä määritelmä muistuttaa erehdyttävästi kehäpäättelyä, Hood korostaa, että juuri kokemuksen pohjalta tehty tulkinta erottaa tavallisen kokemuksen uskonnollisesta. Uskonnollinen kokemus on uskonnollinen, koska se tulkitaan uskonnolliseksi, ei minkään yleisten ja yhteneväisten piirteiden vuoksi.²²⁴

Kokemuksella yritetään usein esoteerisissa liikkeissä vakuuttaa mahdollisia uusia jäseniä tai seuraajia, ei välttämättä niinkään laajempaa tiedeyhteisöä. Kuten edellisessä luvussa totesin, vaikka tieteellisyys on yksi keino tukea esoteerisen liikkeen auktoriteettia, usein tiedeyhteisön vakuuttaminen ei kuulu liikkeiden tärkeimpiin tavoitteisiin. Ajatus ainakin Crowleyn kohdalla tuntuu olevan, että tiede kyllä pikkuhiljaa saapuu samoihin johtopäätöksiin, kuin hän itsekin, eikä tämän prosessin nopeuttamiseen tarvitse erikseen käyttää laajoja voimavaroja. Sen sijaan esoteerisen tiedon ja Theleman oppien levittäminen on huomattavasti tärkeämpää.

Tätä ehkäpä hieman erikoistakin suhtautumistapaa voidaan osittain selittää arvioimalla kokemuksen painoarvoa tieteellisessä keskustelussa. Esimerkkinä tästä keskustelusta ja rajanvedosta käytän Brenda Denzlerin tutkimusta *The Lure of the Edge: Scientific Passions, Religious Beliefs, and the Pursuit of UFOs*(2001). Denzler tutkii teoksessa ufokokemuksia, niiden raportointia sekä tieteen ja uskonnon suhtautumista näihin kokemuksiin. Kokemus ufotutkimuksen kontekstissa nähdään usein liian helposti erehtyväksi. Skeptikkojen näkökulmasta uskottavinkin silminnäkijä saattoi erehtyä havainnoissaan tai ainakin niistä tehdyssä päätelmissä ja tulkinnoissa. Tämän vuoksi ei ole ollenkaan erikoista, että osalle ufohavainnoista ei ole löydetty rationaalista selitystä, sillä kyseessä on luultavasti vääriin perusteisiin nojautuva tulkinta tai vaihtoehtoisesti havainnoijan puhdas erehdys.²²⁵

Jokseenkin paradoksaalisesti Denzlerin mukaan vaikuttaa myös siltä, että suurin osa skeptikoista olisi valmis hyväksymään ufojen olevan todiste maapallon ulkopuolisesta

²²³ Hammer 2003, 248.

²²⁴ Hood, 2009, 196.

²²⁵ Denzler 2001, 81.

elämästä jos, ja vain jos, he henkilökohtaisesti kokisivat ufokohtaamisen. Parhaatkaan videot, mittaustulokset tai kertomukset kohtaamisista eivät vaikuta Denzlerin analyysin mukaan riittävän todisteiksi.²²⁶ Ufokokemuksien kohdalla “hyväksyttävän” todisteaineiston rajaehdot ovat jatkuvassa muutoksessa. Epäilijät tuntuvat muuttavan kokemukseen liittyviä tieteellisen todisteen rajaehdoja sitä mukaa, kun ufotutkijat esittävät vanhat ehdot täyttävää materiaalia.²²⁷ Tämä havainto ei luonnollisesti vielä kerro mitään ufojen olemassaolosta, vaan sen on tarkoitus osoittaa, että tieteellinen rajanveto ei ole aina täysin riippumatonta. Vaikka Denzlerin tutkimustulokset eivät sinällään olekaan suoraan sovellettavissa esoteerisuuden kontekstiin, ne kuitenkin auttavat hahmottamaan kokemuksen asemaa tieteellisessä keskustelussa. Lisäksi skeptikkojen asenne vaikuttaa tukevan Hammerin argumenttia, jonka mukaan suora henkilökohtainen kokemus on kaikista vakuuttavin tiedonrakentamisen strategia.

Yleisemmällä tasolla tiedon luotettavuuden arvioinnissa tieteellisyyteen ja kokemukseen perustuvat väitteet voidaan nähdä joko toisiaan tukevana, tai toisensa poissulkevana.²²⁸ Oma elämäkokemus yleensä vaikuttaa myös tieteellisen tiedon luotettavuuden arviointiin. Yleisellä tasolla ihmiset näkevät omaa maailmankuvaa vahvistavan tiedon luotettavampana kuin sitä haastavan.²²⁹ Koska *The Book of Thoth* oli alun perin suunnattu juuri Crowleyn seuraajille, lukijaryhmä heijastuu mielestäni kokemuksen rooliin teoksessa. Merkittävä osa alkuperäisestä lukijakunnasta oli jo opiskellut Crowleyn teoksia ja oppeja aikaisemmin, joten heidän voi olettaa kokeneen Crowleyn menetelmät ainakin kohtalaisen toimiviksi. Tämän vuoksi vetoamus Crowleyn tai lukijan omiin kokemuksiin on teoksessa tehokas diskursiivinen strategia.

The Book of Thoth poikkeaa Hammerin esittelemästä jaottelusta kolmeen eri kokemuksen muotoon jonkin verran. Siinä ei hyödynnetä toisen käden kokemukskertomusta ollenkaan. Kokemuksen rooli on muutenkin hieman teoksessa tieteellistämistä ja traditiota hankalammin hahmotettavissa. Tieteellisyyden tavoin myöskään kokemukseen vetoaminen ei esiinny *The Book of Thoth*:n sisällä omana selkeänä osionaan. Sen sijaan viittauksia kokemuksen eri muotoihin löytyy läpi teoksen.

²²⁶ Denzler 2001, 84.

²²⁷ Denler 2001, 88.

²²⁸ Mikkonen 2023, 79.

²²⁹ Mikkonen 2023, 80.

Siirryn seuraavaksi käsittelemään lukijan tai, Crowley'n ilmaisun mukaan oppilaan, henkilökohtaisen kokemuksen roolia. Tämän luvun viimeisessä alaluvussa analysoin Crowley'n oman kokemukseen ja teoksiin nojautuvaa argumentointia.

4.2 Lukijan oma kokemus *The Book of Thoth*:ssa

Edellisen luvun kokemuksen etymologisen analyysin lisäksi, kokemuksen kohdalla on hyvä erottaa toisistaan käytännön työn tai harjoittelun perusteella ”karttunut” kokemus ja kokemus esimerkiksi ylikuonnollisesta. Tarot-korttien kohdalla nämä molemmat kokemuksen muodot voivat toimia toisiaan täydentävinä ja jopa samanaikaisina. Oman tutkimukseni kohdalla näitä muotoja on kuitenkin syytä tarkastella hieman myös toisistaan erillisinä. Tämä alaluku keskittyy analysoimaan ennen kaikkea teoksen lukijan, tarot-korttien oppilaan, oman kokemuksen roolia.

The Book of Thoth:ssa Crowley puhuu kokemuksesta erityisesti korttien parissa työskentelyn myötä karttuvana:

Tässä esseessä ja näissä kuvituksissa, on annettu analyysin jokaisen kortin yleisestä luonteesta; mutta oppilas ei voi saavuttaa minkäänlaista todellista ymmärrystä niistä, ilman että hän seuraa niiden käyttäytymistä pitkän ajanjakson; hän voi ymmärtää tarotia ainoastaan kokemuksen kautta. Korttien intensiivinen opiskelu objektiivisina esineinä ei riitä; hänen täytyy käyttää niitä; hänen täytyy elää niiden kanssa. Niiden, myös, tulee elää hänen kanssaan. Yksittäistä korttia ei voida erottaa muista. Korttien reaktiot, niiden keskinäinen vuorovaikutus, täytyy sisäin rakentaa oppilaan elämään.²³⁰

Tältä osin Crowley näyttää korostavan Hammerin mainitsemaan suoraa, ensikäden kokemusta. Kuten Erik Davis on korostanut Crowley'n perustaman maagisen järjestön, A ∴ A ∴:n, kohdalla, ”kokemus on ainoa kallio, jota skeptisismi ei voi horjuttaa”.²³¹ Ennen kaikkea tästä *The Book of Thoth*:n lainauksesta korostuu ajatus siitä, että tarot-korteista pitää tulla osa niiden käyttäjän elämää ja arkipäiväistä kokemusta.

Vaikka Crowley siis selkeästi arvostaa kokemusta tiedon tuottajana, kuten todettu, hän ei kuvaa *The Book of Thoth*:ssa toisen käden kokemuksia. Yksi syy tähän saattaa olla tarot-

²³⁰ “In this essay, and in these designs, is given an analysis of the general character of each card; but he cannot reach any true appreciation of them without observing their behaviour over a long period; he can only come to an understanding of the Tarot through experience. It will not be sufficient for him to intensify his studies of the cards as objective things; he must use them; he must live with them. They, too, must live with him. A card is not isolated from its fellows. The reactions of the cards, their interplay with each other, must be built into the very life of the student.” Crowley 1995, 250.

²³¹ Davis 2017, 134.

korttien luonne. Kortit ovat selkeä systeemi, joka toimii omien sisäisten sääntöjensä mukaan. Tässä mielessä niitä voi kenties verrata perinteiseen korttipeliin. Vaikkapa ristiseiska-pelin toimivuutta, tai pelistä saatua nautintoa, ei tarvitse perustella muiden pelaajien kertomuksilla, kun kyseisestä pelistä kiinnostuneen voi käskää suoraan kokeilemaan peliä itse.

Luonnon prosessit (he [tarotin luojat ja aiemmat käyttäjät] sanoisivat) ovat hitaita ja maltillisia; kopioidaan niitä! Näille näkökulmille saattaa olla hyviä perusteita. Kokemus viittaisi siihen suuntaan. Tämä Esipuhe on välttämätön Tarotin ymmärtämiselle. Jokainen kortti on, tavallaan, elävä olento ja sen suhteita naapureihin voisi kutsua diplomaattisiksi. Oppilaan tehtävänä on rakentaa näistä elävistä kivistä oma elävä Temppele.²³²

Tässä lainauksessa tarot-korttien systeemin omaksuminen vertautuu mittavaan rakennusprojektiin. Samassa yhteydessä Crowley korostaa myös hitautta ja maltillisuutta. Tässä yhteydessä kokemus näyttäytyy juuri pitkäjänteisen toiston kautta hiljalleen kertyvänä tai rakentuvana. Kahdessa edeltävässä lainauksessa korostuu nimenomaan se, että tarot-kortteja ei voi oppia nopeasti, vain opettelemalla niiden merkitykset ulkoa. Kokemus näyttäytyy olennaisena osana tarot-korttien käyttöä, jota ilman prosessi jäisi kenties pahasti vajavaiseksi.

Crowley viittaa oppilaan omaan harjoitteluun myös korttien merkityksien muokkaajana:

On lähes mahdotonta määritellä näitä termejä niin, että niiden merkitys on oppilaille selvä. Hänen täytyy itse jatkuvan harjoituksen kautta löytää, mitä ne hänelle merkitsevät. Tästä ei edes seuraa, että hän päätyy samoihin tulkintoihin. Tämä ei tarkoita, että yksi mieli on oikeassa ja toinen väärässä, koska jokaisella meistä on täysin oma universumi ja se ei ole sama kuin kenenkään muun universumi. Se kuu, jonka A näkee ei ole sama kuu, kuin jonka hänen vieressään seisova B näkee. Tässä tapauksessa ero on niin pieni, että se ei ole olemassa käytännössä; mutta eroa kuitenkin on.²³³

Crowley pitää tarot-korteilla ennustamista käytännössä suurelle yleisölle parhaiten sopivana keinona oppia tuntemaan korttien merkitykset.²³⁴ *The Book of Thoth* sisältää lyhyehkön

²³² “The processes of Nature (they would say) are slow and temperate; let us copy them! There may have been good grounds for these views. Experience leads to that conclusion. This is by way of Introduction to a thesis most necessary to the understanding of the Tarot. Each card is, in a sense, a living being; and its relations with its neighbours are what one might call diplomatic. It is for the student to build these living stones into his living Temple.” Crowley 1995, 47-48.

²³³ “It seems hardly possible to define these terms in such a way as to make their meaning clear to the student. He must discover for himself by constant practice what they mean to him. It does not even follow that he will arrive at the same ideas. This will not mean ~ that one mind is right and the other wrong, because each one of us has his own universe all to himself, and it is not the same as anybody else's universe. The moon that A. sees is not the moon that B., standing by him, sees. In this case, the difference is so infinitesimal that it does not exist in practice; yet there is a difference.” Crowley 1995, 17-18.

²³⁴ Crowley 1995, 250.

kuvauksen yhdestä mahdollisesta ennustuskeinosta. Tämä operaatio on jaettu viiteen osaan, joista jokainen käsittelee ennustuksen aihetta hieman erilaisesta näkökulmasta. Kiinnostavinta Crowley'n esittelemässä metodissa on ennustajan ja ennustuksen kohteen vuorovaikutus. Hänen mukaansa ennustuksen tulee sopia sen kohteen elämäntilanteeseen, tai kyseinen ennustus tulee hylätä.²³⁵ Eli siis jos henkilö on tullut ennustajan luokse esimerkiksi raha-asioihin liittyvän huolen vuoksi, mutta kortit keskittyvät rakkauteen, on ennustus hylättävä. Toinen mahdollinen syy hylkäykseen on ennustajan oman intuition tuottama virhe. Ennustusprosessin eri vaiheissa ennustajan tulee intuition perusteella valita oikea korttipakan osa. Jos hän ei kahdella yrityksellä onnistu, ennustusta ei voida jatkaa.²³⁶

Crowley'n systeemissä virheiden mahdollisuus on siis melko suuri. Hän korostaakin, että "Ennustamisen väärinkäyttö on enemmän, kuin mikään muu, vastuussa Magian uskottavuuden horjumisesta."²³⁷ Tämän luvun teeman kannalta on kiinnostavaa pohtia, miten ennustuksessa tapahtuvat virheet vaikuttavat tarot-korttien käyttäjän näkemykseen korttien luotettavuudesta. Mahdollisuus virheeseen voi ainakin teoriassa lisätä uskottavuutta. Jos ennustus olisi aina täysin erehtymätön, voisi oppilaalle syntyä ajatus, että korttien merkityksien opettelu on turhaa, koska ennustus onnistuu joka tapauksessa. Crowley'n ennustus esimerkissä virheen mahdollisuus on läsnä useammassa eri vaiheessa, minkä vuoksi myös toinen ääripää on mahdollinen. Jos ennustus harjoittelusta huolimatta tuntuu jatkuvasti epäonnistuvan, se voi aiheuttaa turhautumista ja saada oppilaan epäilemään koko systeemiä.

Virheiden mahdollisuus ennustuksissa ei ole Crowley'n erityispiirre. Myös useissa muissa ennustusmuodoissa otetaan huomioon ennustajan tekemän virheen mahdollisuus.²³⁸ Ennustajat ovat loppupeleissä yleensä vain jonkinlaisia kanavia, jonka kautta ennustukset välittyvät.²³⁹ Tämän vuoksi ennustajan tekemä virhe ei vielä automaattisesti kumoa uskoa siihen korkeampaa tahoan, josta ennustus on alun perin lähtöisin.

Crowley tiedostaa myös, että "pinnallinen rationalisti" voisi hyvin helpostikin horjuttaa *The Book of Thoth*:ssa esitettyjä attribuutioita:

Läpikäymällä nämä hämmentävät (ja ajoittain ristiriitaisilta vaikuttavat) attribuutiot, järkkymättömällä kärsivällisyydellä ja pitkäjänteisellä energialla,

²³⁵ Crowley 1995, 251.

²³⁶ Crowley 1995, 251-252.

²³⁷ "The abuse of divination has been responsible, more than any other cause, for the discredit into which the whole subject of Magick had fallen" Crowley 1995, 253.

²³⁸ Holbraad 2010, 269.

²³⁹ Boyer 2020, 104.

saapuu lopulta selkeään ymmärrykseen, ymmärrykseen, joka on äärettömästi kirkkaampi kuin mikään intellektuaalinen tulkinta voisi olla. Tämä on perustavanlaatuinen initiaatioharjoitus. Jos kyseessä olisi pinnallinen rationalisti, olisi hyvin helppoa puhkoa reikiä näihin attribuutioihin ja puolifilosofisiin hypoteeseihin, tai melkein hypoteeseihin; mutta on myös hyvin yksinkertaista todistaa matematiikan avulla, että golfpalloon on mahdotonta osua.²⁴⁰

Tämän lainauksen voi tulkita kenties olevan jonkinlainen ennakkovastaus mahdollisille kriitikoille. Lisäksi se valottaa osittain myös Crowley'n suhtautumista tieteen tuottamaan tietoon ja erityisesti arkijärjen vastaisiin tuloksiin. Tämä lainaus on hyvä esimerkki siitä, että Hammerin esittelemät diskursiiviset kategoriat toimivat usein *The Book of Thoth*:ssa osittain päällekkäin, toisiaan tukevinä osina samaa argumenttia.

Crowley korostaa ajattelussaan sitä, että minkä tahansa opin kohdalla sen tärkein meriitti on se, että se toimii. Mistä kyseinen oppi on peräisin, tai mitä se tarkalleen ottaen edes sisältää ovat toisarvoisia seikkoja sen toimivuuden rinnalla.²⁴¹ Periaatteessa siis riittää, jos teoksen lukija kokee Crowley'n esittämän metodin toimivaksi. Ulkopuolisen kritiikin merkitys jää tästä näkökulmasta melko marginaaliseksi.

Tarot-korttien kohdalla on aiheellista myös pohtia toisaalta itse korttien ja toisaalta niitä selittävän teoksen roolia ennustuksessa. Kokemus muuttuu huomattavasti riippuen siitä, tulkitseeko ennustaja ensisijaisesti korttien kuvakielen, vai selitysteoksessa annettujen määritelmien kautta.²⁴² Crowleylle korttien käyttö mahdollistaa niiden merkityksen syvällisemmän ymmärryksen ja intuition rooli on lähinnä toimia ennustamisen apuvälineenä. Hänen voi siis nähdä korostavan korttien "todellista", ennalta-annettua merkitystä, enemmän kuin niiden kuvakielen perusteella tehtyä tulkintaa.

Eryityisesti lukijan tai oppilaan kokemuksen kohdalla korostuu ajatus kokemuksesta pikkuhiljaa harjoittelun kautta karttuvana entiteettinä. Kyse ei vaikuta tässä kohtaa olevan siis niinkään ilmestyksen omaisesta, ainutkertaisesta kokemuksesta, vaan jostakin huomattavasti arkipäiväisemmästä. Tämä seikka vaikuttaa tukevan edellisessä luvussa esittelemääni

²⁴⁰ "It is by going through all these confusing (and sometimes seemingly contradictory) attributions, with unwearying patience and persistent energy, that one comes at the end to a lucid understanding, to an understanding which is infinitely clearer than any intellectual interpretation could possibly be. This is a fundamental exercise in the way to initiation. If one were a shallow rationalist, it would be quite easy to pick holes in all these attributions and semi-philosophical hypotheses, or near-hypotheses; but it is also quite simple to prove by mathematics that it is impossible to hit a golf ball." Crowley 1995, 21.

²⁴¹ Asprem 2017, 107.

²⁴² Sørensen 2021, 59.

Hammerin ja hänen lainaamansa Hanegraaffin huomiota siitä, että mystinen ilmestys on kokemustyypinä usein varattu vain esoteeristen liikkeiden johtohahmoille.²⁴³

Oppilaalle on erittäin tärkeää kiertää tätä symbolismin Pyörää ympäri uudelleen ja uudelleen kunnes sen hahmot sulavat toisiinsa ekstaasisessa tanssissa; vasta kun hän on tuon saavuttanut, hän voi osallistua Sakramenttiin ja saavuttaa itselleen -ja kaikelle ihmiskunnalle! - Suuren Työn.²⁴⁴

Oppilas saavuttaa lopullisen tavoitteen (Suuren Työn) jatkuvan harjoittelun avulla.

Tasapuolisuuden nimissä on huomautettava, että myös omalla kohdallaan Crowley korosti vuosia kestänyttä magian harjoitusta, eli edes profeetalle pelkkä ilmestys ei ollut riittävä tiedon lähde. Oppilaan kokemus ei ole ainoa teoksessa käsitelty kokemuksen muoto. Crowley viittaa läpi koko *The Book of Thoth*:n omiin maagisiin kokemuksiinsa ja aikaisempiin teoksiinsa, joita käsitellen seuraavassa luvussa tarkemmin.

4.3 Crowleyn kokemusten ja teosten rooli *The Book of Thoth*:ssa

The Book of Thoth:n alussa, ennen varsinaisia lukuja, on lyhyt biografinen kuvaus Crowleyn taustasta magian, esoteerisuuden ja tarot-korttien parissa.²⁴⁵ Samassa yhteydessä mainitaan Crowleyn rooli uuden ajan profeetana, sekä hänen kirjalliset tuotoksensa, jotka tähän rooliin liittyvät. Tämä kontekstointi asemoi Crowleyn auktoriteetiksi, sillä “mestarit ovat valinneet hänet toteuttamaan suunnitelmaansa”.²⁴⁶ Tämän alaluvun tarkoitus on analysoida Crowleyn omien kokemusten ja teosten roolia *The Book of Thoth*:ssa yhtenä Hammerin esittelemänä kokemuksen muotona.

The Book of Thoth:n lukijalle syntyy siis jo alusta ajatus Crowleyn laajasta henkilökohtaisesta kokemuksesta sekä kirjallisesta työstä. Viittaukset hänen teoksiinsa ja työhön magian parissa toistuvat läpi *The Book of Thoth*:n ja ne luovat kuvan hyvin pitkälle kehittyneestä systeemistä, joka vaatii vuosien opiskelun täydellisen ymmärryksen saavuttamiseksi.

Crowley viittaa ajoittain suoraan omiin kokemuksiinsa. Esimerkiksi seuraavassa lainauksessa hän kuvailee tarot-korttien oikeaoppisen tulkinnan löytymisen hankaluutta kolmannessa persoonassa:

²⁴³ Hammer 2003, 332.

²⁴⁴ “It is most necessary for the Student to go round and round this Wheel of symbolism until the figures melt imperceptibly the one into the other in an intoxicating dance of ecstasy; not until he has attained that is he able to partake of the Sacrament, and accomplish for himself-and for all men! -the Great Work.” Crowley 1995, 99.

²⁴⁵ Crowley 1995, xi-xii.

²⁴⁶ Crowley 1995, xii.

Veli Perdurabo oli syvällisesti opiskellut Tarottia siitä alkaen, kun hän 18. marraskuuta 1898 liittyi Järjestöön; sillä, kolme kuukautta myöhemmin, hän oli saavuttanut Practicuksen arvon; tässä vaiheessa hän sai tietää Salaisen Attribuution. Hän tutki sitä ja siihen liittyvää selityskäsikirjoitusta jatkuvasti. Hän vahvisti numeroiden ja luonnon ilmiöiden vastaavuudet, eikä löytänyt niistä mitään sopimatonta. Mutta kun (8. huhtikuuta, 1904) hän kirjasi ylös Lain kirjaa Salaisten Mestarien sanelusta, hän ilmeisesti esitti mielessään kysymyksen— Vastaus kuului ”Kaikki nämä kirjani vanhat kirjaimet ovat oikeassa; mutta X ei ole Tähti. Tämä on myös salaisuus: profeettani paljastaa sen viisaille.” Tämä oli erittäin ärsyttävää. Jos Tzaddi ei ollut ”Tähti”, niin mikä oli? Ja mikä oli Tzaddi? Hän yritti vuosia vaihtaa tämän kortin, ”Tähden”, jonka numero on XVII, johonkin toiseen. Hän ei onnistunut. Vasta vuosien jälkeen ratkaisu valkeni hänelle.²⁴⁷

Lainauksessa ”Järjestö” on luvussa 2 esitelty Hermetic Order of the Golden Dawn, ”Tähti” viittaa tarot-korteissa tyypillisesti esiintyvään Suuren arkanan korttiin ja ”Tzaddi” on yksi heprean aakkosista. Crowleyn oman kokemuksen merkityksen arvioinnin kannalta lainauksen kiinnostavimmat yksityiskohdat liittyvät Crowleyn ja ”Salaisten Mestarien” suhteeseen. Lainauksessa selkeästi korostuu ajatus siitä, että ”Mestarit” ovat jonkinlainen Crowleyn tietoisuuden ulkopuolinen entiteetti. *The Book of Thoth*:ssa esitelty tieto ei ole siis Crowleyn keksimää, vaan osa aitoa ilmestystä.

Toinen kiinnostava seikka on Crowleyn suhtautuminen tarot-kortteihin liittyvään tietoon. Hän oli omien sanojensa mukaan täysin tyytyväinen Golden Dawnin oppeihin, kunnes ”Mestarit” paljastivat tämän tiedon olevan vajavainen. Lisäksi vaati vuosien tutkimustyön viimein ymmärtää ”Mestareiden” viesti ja korjata tarot-kortit yhdenmukaiseksi sen kanssa. Tämä prosessi oli ajoittain hyvin turhauttava. Crowley suhtautuminen luo vaikutelmaa henkilöstä, joka ei vain innostuneesti omaksu kaikkea vastaanottamaansa tietoa totena. Crowley onnistuu kuvailemalla tämän kokemuksen samaan aikaan korostamaan omaa oppineisuuttaan, joka on vuosia kestäneen pitkäjänteisen opiskelun tulosta, sekä toisaalta ”Mestareilta” saatua, ilmestyksen omaista tietoa. Tämän seurauksena *The Book of Thoth*:n välittämä oppi on oikea toisaalta siksi, että se on testattu käytännössä ja toisaalta siksi, että se on lähtöisin joltakin

²⁴⁷ “Frater Perdurabo had made a very profound study of the Tarot since his initiation to the Order on 18th November, 1898; for, three months later, he had attained the grade of Practicus; as such, he became entitled to know the Secret Attribution. He constantly studied this and the accompanying explanatory manuscripts. He checked up on all these attributes of the numbers to the forms of nature, and found nothing incongruous. But when (8th April, 1904 e.v.) he was writing down the Book of the Law from the dictation of the messenger of the Secret Chiefs, he seems to have put a mental question--- For there came an interpolated answer, "All these old letters of my book are aright; but X is not the Star. This also is secret; my prophet shall reveal it to the wise". This was exceedingly annoying. If Tzaddi was not "the Star", what was? And what was Tzaddi? He tried for years to counter-change this card, "The Star", which is numbered XVII, with some other. He had no success. It was many years later that the solution came to him” Crowley 1995, 9.

korkeammalta tietoisuudelta. Uskonnolliselle kokemukselle on tyypillistä se, että se ei ole toistettavissa tai ennustettavissa. Tästä johtuen sen seurauksia on usein myös hyvin hankala ennustaa.²⁴⁸ Crowley'n oma oppineisuus siis toimii jonkinlaisena ankkurina, jonka avulla tämä mystinen tieto saatetaan ymmärrettävään muotoon.

Lainauksen avulla voidaan saada hieman käsitystä myös Crowley'n suhtautumisesta näihin korkeampiin entiteetteihin. Sivusin tätä teemaa jo luvussa kolme, mutta siihen on syytä palata uudestaan tässä yhteydessä. Egil Asprem on argumentoinut, että maaginen ajattelu muuttui uskosta aidosti maagiseen maailmankaikkeuteen renessanssin aikana kohti näkemystä, jonka mukaan maagiset ilmiöt olivat vain jonkinlaisia tietoisuuden sisäisiä ilmentymiä.²⁴⁹ Tätä prosessia on kutsuttu psykologisaatioksi.²⁵⁰ Crowley'n kohdalla tämä kehityskulku vaikuttaa olleen ainakin osittain päinvastainen. Aspremin ohella muun muassa Marco Pasi on vakuuttavasti argumentoinut, että Crowley tuntui elämänsä alkupuolella pitävän maagisia ilmiöitä puhtaasti fyysisinä ja psyykkisinä reaktioina, joissa erilaiset yliluonnolliset olennot ja jumaluudet eivät ole itsenäisesti olemassa.²⁵¹ Kuitenkin hänen ajattelunsa muuttui ajan myötä ja elämänsä loppupuolella Crowley näki samojen ilmiöiden ja olentojen olevan itsenäisesti olemassa olevia. Luvussa kolme mainitsemani maagisten kokemusten tarkan kirjaamisen yksi tarkoitus on Pasiin mukaan nimenomaan todistaa entiteettien olemassaolo havainnoijan ulkopuolella.²⁵² Yksi mahdollinen selitys Crowley'n asenteen muutokselle on se, että uuden uskonnon profeettana hänen oli kenties pakko muuttaa ajatteluaan ja hyväksyä mielen ulkopuolisten entiteettien olemassaolo Theleman perustana. Näiden entiteettien itsenäinen olemassaolo on keino tukea ilmestyksen tai intuition avulla tiedon vakuuttavuutta.²⁵³

Vaikka Crowley'n omat tulkinnat ja kokemukset ovat tärkeä auktoriteetin lähde, hän kuitenkin ylläpitää ajatusta siitä, että hänen saavuttamansa tietotaso on pitkällisen harjoittelun tulosta, ei pelkän ilmestyksen ansiota. Lisäksi Crowley ajoittain tarkoituksellisesti vähättelee omaa rooliaan. Tästä kertoo muun muassa teoksen alaotsikko, *A Short Essay*, vaikka *The Book of Thoth* on lähes 300 sivua pitkä. Samanlainen asenne on aistittavassa myös lainauksesta:

²⁴⁸ O'Hear 2013, 48.

²⁴⁹ Asprem 2012, 74.

²⁵⁰ Pasi 2012, 53.

²⁵¹ Pasi 2012, 69.

²⁵² Pasi 2012, 70.

²⁵³ von Stuckrad 2010, 63.

Oppilas täytyy ohjata johonkin vähemmän raakaan, ylimalkaiseen, yksinkertaiseen ja pinnalliseen Tutkielmaan, kuin tähän lepakonsilmäiseen, pingviininsiipiseen ja polttiaiseläimenäivoiseen huminaan.²⁵⁴

Tästä jonkinlaisesta vaatimattomuudesta huolimatta Crowley toisaalta lähes ohimennen saattaa asemoida itsensä filosofisesti hyvinkin korkealle, kuten seuraavasta lainauksesta käy ilmi:

Kaikille korkealaatuisille spirituaalisille visioille tyypillistä on se, että minkä tahansa idean muodostumista seuraa heti vastakkaisen idean synty, joka johtaa alkuperäisen idean tuhoon tai peruuntumiseen. Hegelillä ja Nietzschellä oli aavistus tästä ideasta, mutta se on kuvattu hyvin tyhjentävästi ja yksinkertaisesti teoksessa *Book of Wisdom or Folly*.²⁵⁵

Book of Wisdom or Folly on Crowley'n oma teos, joka tämän lainauksen perusteella on ainakin osittain Hegelin ja Nietzschen filosofian yläpuolella. Crowley viittaa läpi *The Book of Thoth*:n jatkuvasti omiin aikaisempiin kirjoituksiinsa, joihin tutustumalla lukijan on mahdollista saada parempi ymmärrys kulloinkin käsiteltävästä aiheesta. Osasta teoksia on suoria lainauksia joko suoraan tekstissä tai niitä täydentävissä liitteissä. Osa viittauksista on taas tietyn teoksen nimeen, jolloin oppilaan on ilmeisesti tarkoitus tutustua teokseen itsenäisesti.²⁵⁶ Nämä viittaukset ovat yksi tapa, jolla Crowley'n oma kokemus nousee esiin tekstissä, joskin hieman epäsuoremmin.

Uskon yleisellä tasolla, Teoriaan ja Kokemukseen perustuen, niin vähän kuin niitä minulla onkin, että Ihmisen täytyy ensin olla Initioitu, ja tietoinen Laistamme, ennen kuin hän voi käyttää tätä Metodia. Sillä siinä on Implikoitu meidän Salainen Valistuksemme, Universumiin liittyen, miten sen Luonne on ehdottoman Täydellinen.²⁵⁷

Kyseessä on lainaus teoksesta *Liber Aleph/ The Book of Wisdom and Folly*. Lainauksessa Crowley sivulauseessa taas vähättelee omaa tietouttaan, vaikka hän toisaalta samassa yhteydessä peräänkuuluttaa initiaation merkitystä. Tämä ajatus toistuu lain kirjassa useammassa kohtaa. Joidenkin korttien selitysten kohdalla Crowley viittaa niiden merkityksen

²⁵⁴ “The student must be referred to some less raw, cursory, elementary and superficial Treatise than this present bat-eyed, penguin-winged, bluebottle brained buzzing.” Crowley 1995, 203.

²⁵⁵ “It is characteristic of all high spiritual vision that the formulation of any idea is immediately destroyed or cancelled out by the arising of the contradictory. Hegel and Nietzsche had glimmerings of the idea, but it is described very fully and simply in the *Book of Wisdom or Folly*.” Crowley 1995, 63.

²⁵⁶ Viittauksia on esimerkiksi ”Ylipapitar” kortin kohdalla sivulla 74 tai kortin ”Kuolema” kohdalla sivuilla 105-107. Käytännössä samantyyllisiä viittauksia esiintyy lähes jokaisen kortin käsittelyssä.

²⁵⁷ “I believe generally, on Ground both of Theory and Experience, so little as I have, that a Man must first be Initiate, and established in Our Law, before he may use this Method. For in it is an Implication of our Secret Enlightenment, concerning the Universe, how its Nature is utterly Perfection.” Crowley 1995, 125.

aspekteihin, jotka selitetään vain tietyissä maagisissa järjestöissä tarpeeksi korkean initiaation tason saavuttaneille.²⁵⁸ Näiden viittausten perusteella osa tiedosta on yhä lukijan saavuttamattomissa, joskin Crowley itse on näistä salaisista attribuutioista tietoinen. Tällaisissa kohdissa oppilaan täytyy luottaa Crowleyn tulkintaan tai yrittää itse saavuttaa vaadittu initiaation taso. Tämän vaatimuksen voi nähdä myös yhdeksi keinoksi vältellä mahdollisten oppilaiden suunnalta nousevaa kritiikkiä. Crowley voi ainakin periaatteessa argumentoida, että oppilas ymmärtää *The Book of Thoth*:n olevan oikeassa vasta, kun hän saavuttaa vaaditun valistumisen tason.

Kokemuksen rooli on merkittävä tarot-korteissa, sillä tarot-tulkinta voi luoda tunteen hallinnasta ja antaa keinoja varautua tulevaisuuden epävarmuuteen. Historioitsija Karl Bell argumentoi, että maaginen ajattelu säilytti asemansa merkittävänä yhteiskunnallisena voimana 1800-luvulla. Hänen mukaansa magia tarjosi ratkaisuja ja tulkintoja tulevaisuuteen liittyviin pelkoihin, joihin modernisaatio ei vielä antanut vakuuttavia vastauksia. Tämän vuoksi maagisen kokemuksen avulla ihmiset kykenivät säilyttämään hallinnan tunteen yhteiskunnan urbanisoituessa ja muuttuessa.²⁵⁹ Myös Crowley käyttää ennustamisohjeissaan melko arkisia esimerkkejä ennustusten aiheista. Näitä ovat muun muassa työelämä, rakkaus ja tulevat vaikeudet.²⁶⁰ Crowleyn kohdalla voi nähdä, että tarot-korttien opiskelun ja käytön myötä oppilas oppii tekemään aina tarkempia ja tarkempia tulkintoja ja pystyy tätä kautta varautumaan tulevaisuuteen keskivertoa paremmin.

Tarot-kortteihin liittyvän kokemuksen tarkan luonteen hahmottaminen on *The Book of Thoth*:n kontekstissa melko hankalaa. Erityisesti kysymys siitä, paljonko kokemukseen liittyy yliluonnollisia elementtejä jää jokseenkin avoimeksi. Jeena Ranken käsittelee yliluonnollista kokemusta väitöskirjassaan. Yliluonnollisen kokemuksen määritelmä on hänen mukaansa hankalaa, eikä tutkimusyhteisössä ole vielä muodostunut sen suhteen konsensusta.²⁶¹ Yleensä yliluonnollinen kokemus usein erotetaan uskonnollisesta kokemuksesta, vaikka mitään perustavanlaatuaista syytä erottelulle ei suoranaisesti ole. Kuitenkin Ranken korostaa yliluonnollisen kokemuksen kohdalla samaa seikkaa, kuin edellä mainittu Ralph W. Hood Jr. uskonnollisen kokemuksen suhteen. Yliluonnollinen kokemus on kokemus, joka tulkitaan yliluonnolliseksi.²⁶² Aiheen tutkimuksessa on siis kyse ennen kaikkea ihmisten tekemien

²⁵⁸ Esim. Crowley 1995, 59 & 109.

²⁵⁹ Bell 2012, 76-77.

²⁶⁰ Crowley 1995, 250.

²⁶¹ Ranken 2017, 54-55.

²⁶² Ranken 2017, 66-67.

tulkintojen tutkimuksesta. Tästä näkökulmasta on mahdollista myös pohtia Crowley'n tarkoituksen ja *The Book of Thoth*:n lukijan tulkinnan välisiä eroja. Periaatteessa on täysin mahdollista, että Crowley ei uskonut oppilaiden kokevan erityisen syvällisiä yliluonnollisia kokemuksia, mutta oppilaan oma kokemus voi olla aivan toisenlainen.

Kenties tarkempi vastaus kokemuksen rooliin *The Book of Thoth*:ssa löytyy pohtimalla kokemuksen roolia tarot-korttien tulkinnassa yleisemmällä tasolla. Tarot-kortit voidaan nähdä jonkinlaisena luovana pelinä, jossa niiden lukijan täytyy omaksua tarkat ja monimutkaiset säännöt.²⁶³ Korttien tulkinta vaatii siis sekä niiden merkityksien vankkaa tuntemusta, että myös luovaa kykyä rakentaa merkitysten perusteella yhtenäinen tulkinta.

Tarot-korttien käyttö on tyypillisesti hyvin intuitiivinen prosessi. Intuitiolla tarkoitetaan yleensä ymmärrystä tai oivaltamista, ilman tietoista päättelyä. Intuitiivinen tieto muodostaa jonkinlaisesta maailmaakoskevasta ydintiedosta uudenlaisia kokonaisuuksia. Tästä näkökulmasta katsottuna yliluonnolliset ilmiöt ja uskomukset voidaan itseasiassa nähdä intuition vastaisina, sillä ne poikkeavat maailmaa koskevasta perustiedosta.²⁶⁴ Kuten Ranckenkin huomauttaa, usein arkiajattelussa juuri yliluonnollinen nimenomaan mielletään intuitiivisen ajattelun esimerkkitapaukseksi. Myös tarot-kortteja koskevassa keskustelussa intuitiivisen tulkinnan merkitys on mielestäni korostunut.

Tarot-tulkinnan tavoitteena voidaan nähdä olevan jonkin toistaiseksi vielä piilossa olleen paljastaminen.²⁶⁵ Korttien käyttäjän näkökulmasta riippuu, koskeeko tämä paljastus tulevaisuutta, jolloin kyse on ennustamisesta, vai kertovatko kortit jotakin lukijan persoonasta tai tunteista, jolloin kyse on jonkinlaisesta meditatiivisesta itsensä kehittämisestä. Koska tarot-korttien tulkinta usein perustuu niiden lukijan intuition, kyseessä on hyvin henkilökohtainen prosessi. Tarot-korttien merkitykset ja niiden pohjalta tehdyt tulkinnat muuttuvat käytön aikana.²⁶⁶ Tämän vuoksi korttien selitysteosten ei ole tarkoitus olla liian ehdottomia, vaan niiden käyttäjän tulkinnalle on tarkoituksella yleensä varattu tilaa. Tämä tasapainoilu valmiiksi annettujen määritelmien ja oman tulkinnan välillä nousee esiin myös *The Book of Thoth*:ssa.

²⁶³ Wood 1998, 21.

²⁶⁴ Rancken 2017, 99.

²⁶⁵ Hogan 2023, 204.

²⁶⁶ Hogan 2023, 208.

Kokemuksella on käsittelemistäni teemoista ainakin suoraan sanamäärällisesti pienin rooli *The Book of Thoth*:ssa. Tämä voi vaikuttaa hieman erikoiselta, sillä sekä henkilökohtaista että toisen käden kokemusta pidetään usein melko luotettavina. Kuten aikaisemmin tässä luvussa olen hahmotellut, henkilökohtainen kokemus on tarot-korttien kohdalla hyvin suuressa roolissa. Oma tulkintani onkin, että koska *The Book of Thoth* on suunnattu nimenomaan tarot-korttien tulkinnasta kiinnostuneille ”oppimateriaaliksi” he ovat luultavasti alusta asti suhteellisen valmiita hyväksymään ainakin tarot-tulkintojen perusidean. Vaikka teoksen kohdeyleisö on siis kenties keskimääräistä vastaanottavampi, he eivät silti välttämättä vain kritiikittömästi Crowleyen käsityksiä. Lukijat ovat yleensä aktiivisia ja he muodostavat omat käsityksensä aiheesta tekstin pohjalta.²⁶⁷

Nykynäkökulmasta katsottuna kokemuksen asema teoksessa on kuitenkin kiinnostava. Tänä päivänä tarot-kortit liitetään usein jungilaiseen psykologiaan, jolloin ne nähdään jonkinlaisina ihmiselämän arkkityypeinä. Ne edustavat elämän kaikille yksilöille yhteisiä piirteitä ja kokemuksia, joten niiden avulla henkilökohtainen voidaan tulkita osaksi koko ihmiskunnan kokemusta.²⁶⁸ Myös Crowleyen ajattelussa korostuu ajatus, että korteilla on olemassa yleinen ja kaikille niiden käyttäjille sama merkitys. Muutenhan yleisen selitysteoksen laatiminen olisi melko turhaa. Kuitenkin Crowley korostaa, että tarot-korttien luonne on mahdollista syvällisesti oppia vain käytännön kokemuksen kautta.²⁶⁹ Kokemus on siis se ratkaiseva tekijä, jonka avulla korttien mielekäs käyttö tulee ylipäätään mahdolliseksi.

²⁶⁷ Lee 2007, 102.

²⁶⁸ Brasch & Mele 2022, 469.

²⁶⁹ Crowley 1995, 249.

5 Lopuksi

Olav Hammerin diskursiiviset strategiat soveltuivat *The Book of Thoth*:n analyysiin melko hyvin. Kuitenkin piirteiden rajaaminen vain yhteen tiettyyn kategoriaan vaati ajoittain hieman keinotekoisia rajanvetoa. Esimerkiksi kabbalan voisi nähdä myös vetoomuksena traditioon ja myös rajanveto kokemuksen ja testattavuuden välillä on Crowleyen tekstissä hieman häilyvä. Tämä on aivan luonnollistakin, sillä Hammerin tunnistamat strategiat eivät ole toisiaan poissulkevia. Periaatteessa kaikkiin kolmeen strategiaan voi vedota sekä erikseen että samanaikaisesti. Omassa tutkielmassani esiintyvä tiukka jaottelu perustuu lähinnä pyrkimykseen pitää jokainen käsittelyluku omana selkeänä ja eheänä kokonaisuutenaan, sekä välttää toistoa. Tässä loppuluvussa on hyvä tilaisuus käsitellä tutkielmani tuloksia osana yhtä ja samaa kokonaisuutta.

Luvussa kaksi käsittelemäni traditio oli kolmesta temasta kaikista selvimmin oma kokonaisuutensa *The Book of Thoth*:n sisällä. Crowleyen käsitys tarot-korttien historiasta ei noudattanut akateemisen historiankirjoituksen käsityksiä kovinkaan suoraviivaisesti. Tavallaan tämä on luonnollista, sillä kyseessä on enemmänkin sen tradition analyysi, johon Crowley itse kokee kuuluvansa ja jonka hän näkee edustavan aitoa tulkintaa tarot-korteista. Tässä mielessä Crowleyen tulkinta sopii melko hyvin Hammerin tekemiin huomioihin liikkeiden sisäisen ja niiden ulkopuolisten tahojen historiankirjoituksen eroista. Toinen kiinnostava yksityiskohta Crowleyen tarot-korttien historiaan liittyen on se, että viittauksen tarot-korttien esoteerista käyttöä edeltävään aikaan ovat melko epämääräisiä. Tarkat historialliset viittaukset tiettyihin henkilöihin tarot-korttien historiassa ajoittuvat lähes pelkästään 1800- ja 1900-luvuille. Viittaukset tätä aikaisempaan traditioon ovat yleistason viittauksia joko kokonasiin kulttuureihin, kuten Egyptiin tai sitten vielä yleismaallisempiin ”muinasiin”²⁷⁰.

Crowleyen käsitys tarot-traditiosta tasapainoilee jatkuvuuden ja innovaation välillä. Toisaalta *The Book of Thoth*:ssa toistuu ajatus siitä, että uudella aikakaudella vanhat symbolijärjestelmät eivät ole riittäviä. Toisaalta kuitenkin viittaukset tarot-korttien historiaan, sekä tradition puhdistamiseen, luovat kuvaa jatkuvuudesta. Juuri ajatus virheiden korjaamisesta ja tradition palauttamisesta ovat ne avainkäsitteet, joiden kautta Crowleyen ajattelua voi ymmärtää. Tämän ajatusmallin kautta ristiriidat jatkuvuuden ja innovaation

²⁷⁰ Crowley viittaa pitkin teosta termillä ”ancient” tarot-tradition varhaisiin luojaan.

välillä pienenevät, sillä innovaatioissa onkin kyse jonkin korkeamman tason tiedon tulkitsemisesta. Tämän tulkinnan kautta tulee mahdolliseksi poimia aiemmasta traditiosta ne piirteet, jotka sopivat uuteen tulkintaan ja tätä kautta luoda uusi, puhdistettu ja oikea, tradition muoto.

Toisin kuin traditiolle, tieteellistämiselle ei ole varattu *The Book of Thoth*:ssa omaa erillistä osiotaan. Sen sijaan sen piirteet nousevat esiin läpi koko teoksen. Erityisesti kabbalaa Crowley käsittelee ainakin jollakin tasolla teoksen jokaisessa osiossa ja viittauksia tieteeseen tai sen teorioihin esiintyy lähes yhtä usein. Crowley'n varsinaisen suhtautumisen tieteeseen voi jakaa teoksen sisällä kahteen eri kategoriaan. Suhtautuminen tieteeseen vaikuttaa melko negatiiviselta, joskin aivan uusimmat innovaatiot esimerkiksi matemaattisen fysiikan alalla saavat myös varovaista tunnustusta. Silti suurin osa viittauksista tieteen teorioihin tai sen tekijöihin ovat kriittisiä, ajoittain ne sisältävät jopa suoraa piikittelyä. Vaikka Crowley ei vaikuta arvostavan tiedettä sinänsä, hän kuitenkin pyrkii käsittelemään tarot-kortteja jonkinlaisena tieteellistä metodia muistuttavana systeeminä. Korttien antamia tuloksia voi Crowley'n järjestelmässä testata ja arvioida, joskin tämä testaus yleensä tapahtuu esoteeristen vastaavuuksien ja kabbalan avulla. Crowley vaikuttaa pitävän ainakin jonkinlaista empiristä testattavuutta tärkeänä meriittinä minkä tahansa systeemin toimivuudelle.

Tradition ja tieteellisyyden analyysi saattaa herättää pohtimaan, millainen rooli tieteen traditiolla on Hammerin analyysissä. Periaatteessa on hyvinkin mahdollista, että esoteerinen liike näkee oman historiansa yhdistyvän nimenomaan luonnontieteen kehitykseen. Tällainen liike vetoaa siis samalla sekä tieteellisyyteen että traditioon, jonkinlaisena yhtenä ja samana entiteettinä. Tavallaan myös Crowley'n argumentaatiota *The Book of Thoth*:ssa voi lähestyä tästä näkökulmasta. Yksi tapa tulkita Crowley'n käsityksiä traditioon ja tieteellisyyteen liittyen on nähdä hänen korostamansa testattavuuden olevan juuri se keino, jonka avulla hän on onnistunut puhdistamaan tradition. Tällöin Crowley'n käyttämä versio tieteellisestä metodista nimenomaan yhdistää hänet aitoon tarot-traditioon sen sijaan, että kyseessä olisi kaksi erillistä diskursiivista strategiaa. Tämä on käytännöllinen esimerkki luvun alussa mainitsemastani tiukan rajanvedon haasteellisuudesta.

Myös Hammer korostaa, että käytännössä hänen määrittelemänsä diskursiiviset strategiat usein toimivat esoteeristen liikkeiden argumentaatioissa samanaikaisesti ja jopa päällekkäisesti. Hänen käyttämänsä esimerkki, jossa liikkeen johtohahmo huomaa kokemansa

ilmestyksen olevan linjassa tieteen uusimpien löydösten kanssa, sopii periaatteessa myös Crowleyn henkilökohtaisten kokemusten analyysiin.²⁷¹

Kokemus ja sen testattavuus ovat toiset kaksi aspektia, joiden erottelu on tässä tutkielmassa haastavaa. Kokemuksen rooli on *The Book of Thoth*:ssa kaikista Hammerin esittelemistä strategioista kenties hankalimmin hahmotettavissa. Crowley käyttää teoksessa esimerkkinä omaa henkilökohtaista kokemustaan ja kannustaa samalla myös teoksen lukijaa hankkimaan kokemusta tarot-kortteja käyttämällä. Hänen mukaansa pelkästään *The Book of Thoth*:n lukeminen ei vielä riitä tarot-korttien täydelliseen ymmärtämiseen. Korttien käytön yhteydessä rajanveto kokemuksen ja testauksen välillä on erityisen häilyvää. Tarot-korttien antamien tulosten täytyy sopia niillä tehdyn ennustuksen aiheeseen. Toisin sanoen tulosta verrataan ja testataan suhteessa tosielämään. Epäsopivat tulokset on hylättävä väärinä ja ennustus on tehtävä uudestaan.

Crowleyn ajattelussa korostuu muutenkin ajatus kokemuksesta hitaasti, vuosien työskentelyn tuloksena karttuvana. Mystinen tai uskonnollista ilmestystä muistuttava kokemus on esillä Crowleyn omien kokemusten yhteydessä, mutta samantyyppinen kokemus ei vaikuta olevan teoksessa lukijoiden ensisijainen tavoite. *The Book of Thoth*:n kohdalla on mahdollista argumentoida, että vaikka kokemuksella tuntuu olevan tekstimääräisesti ehkäpä marginaalisempi rooli traditioon ja tieteellistämiseen verrattuna, se on strategioista kuitenkin kaikista tärkein. *The Book of Thoth* on loppupeleissä eräänlainen opaskirja, joten lukijan oppiminen ja omat kokemukset ovat kenties kaikista vaikuttavin argumentointikeino tarot-korttien toimivuuden kannalta.

Toisaalta voidaan myös pohtia, vastaavatko Crowleyn ilmaisemat tavoitteet teoksen todellista sisältöä ja painotuksia. Vaikka oppilaan harjoittelun tärkeyttä korostetaan sanallisesti, käytännössä suurin osa teoksesta on omistettu Crowleyn oman tulkinnan esittelylle. Tämä on luonnollista siinä mielessä, että Crowley katsoo antavansa teoksessa korttien ja niiden käytön perusidean, jonka pohjalta lukija rakentaa omat tulkintansa. Näille perustiedoille on pakko varata teoksesta ainakin jonkin verran tilaa. Tavallaan Crowleyn on myös lähes mahdotonta käsitellä lukijan kokemusta laajasti, sillä se todennäköisesti vaihtelee merkittävästi eri henkilöiden välillä.

²⁷¹ Hammer 2003, 45.

Loppupeleissä tarot-kortteja koskeva tieto vaikuttaa rakentuvan melko tasaisesti kaikkien kolmen kategorian varaan. Tekstistä kuitenkin saa sen kuvan, että tarot-korttien ja niihin liittyvän symbolisysteemin tärkein piirre on sen toimivuus. Mistä kortit ovat lähtöisin, miksi korttien symboliikka voidaan yhdistää kabbalaan, tai miksi niillä voi ennustaa, ovat toissijaisia kysymyksiä, joiden vastaus ei muuta sitä yksinkertaista seikkaa, että kortit toimivat.

Vaikka aineistonani oli vain yksi teos, *The Book of Thoth*, ei oma analyysini teoksesta tästä huolimatta ole täysin tyhjentävä. Esimerkiksi populaarin kirjallisuuden ja runouden rooli teoksessa jäi oman analyysini ulkopuolelle. En myöskään käsitellyt kiinalaista Yijing -järjestelmää hajanaisia mainintoja lukuun ottamatta. Jatkotutkimuskohteita on siis löydettävissä suoraan aineistoni sisältä, puhumattakaan Crowleyen muusta tuotannosta.

Tarot-kortit nauttivat kenties laajempaa ja yleisempää suosiota, kuin koskaan aiemmin. Pelkästään erilaisten pakkojen määrä on kasvanut lähes räjähdysmäisesti 1900-luvun lopulta, eikä kasvu näytä minkäänlaisia hidastumisen merkkejä. Yksi kiinnostava tilaisuus monitieteelliseen tutkimukseen tarot-kortteihin liittyen yleensä onkin niiden käyttäjien ja käytön tutkimus. Erityisesti *The Book of Thoth*:n kontekstissa olisi kiinnostavaa saada tietää, miten nykypäivän tarot-tulkitsijat käyttävät kortteja ja ovatko he omaksuneet tulkintoihinsa Crowleyen määritelmiä tai vastaavuuksia. *The Book of Thoth*-korttipakka on edelleen hyvin suosittu, Richard Kaczynski, tässä tutkimuksessa käyttämäni elämäkerran kirjoittaja, on pitänyt blogissaan kirjaa pakan esiintymisestä populaarikulttuurissa. Ensiesiintymiset ovat heti pakan julkaisun jälkeen 1970-luvun alussa ja viimeisimmät vuodelta 2023.²⁷² Kuitenkaan *The Book of Thoth* ei korttien selitysteoksena ole nauttinut samanlaista suosiota. Pidän tätä asetelmaa samaan aikaan hyvin kiinnostavana ja hieman ristiriitaisena. Vaikka osa korttien pitkään kestäneestä suosiosta kuuluu ehdottomasti niiden kuvittajalle, Lady Frieda Harrisille, uskon myös Crowleyen maineella olleen vaikutusta asiaan. Crowleyen kohdalla voidaan hyvällä syyllä sanoa, että hänestä on tullut jonkinlainen populaarikulttuurin hahmo, jonka elämäntyö kiinnostaa hänen oppejaan enemmän. The Beatlesin *Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band* -levyn kannesta²⁷³ 100 merkittävimmän britin listalle,²⁷⁴ Crowley on kuolemansa jälkeen saavuttanut suosion, josta hän eläessään saattoi vain haaveilla.

²⁷² Kaczynski, Timeline of the Thoth Tarot in Popular Media -blogikirjoitus.

²⁷³ Crowley on *Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band* (1967)-albumin kannessa ylärivissä toinen vasemmalta.

²⁷⁴ Pasi 2003, 225.

Lähteet

Alkuperäislähteet

- Crowley, Aleister: *The Book of Thoth: A Short Essay on the Tarot of the Egyptians*. Näköispainos vuoden 1944 julkaisusta. Samuel Weiser Inc., Maine 1995. Saatavilla myös: <https://hermetic.com/crowley/book-of-thoth/index> [haettu 30.3.2024]
- Crowley, Aleister: *The Confessions of Aleister Crowley*. Näköispainos vuoden 1929 julkaisusta. Toim. Kenneth Grant & John Symonds. Penguin Books, Lontoo 1989. Saatavilla myös: <https://hermetic.com/crowley/confessions/index> [haettu 30.3.2024]
- Kaczynski, Richard: Thoth sightings- Timeline of the Thoth Tarot in Popular Media. Blogikirjoitus. <https://richard-kaczynski.com/index.php/home/academia/thoth-sightings/>. [haettu 22.3.2024]
- KuurKorento* -verkokauppa. Hakusana: tarot. https://www.kuukorento.fi/fi/haku?form_type=search&form_id=search&q=tarot [haettu 17.4.2024.]
- Merriam-Webster*. Hakusanat: Arcanum. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/arcanum> [haettu 15.4.2024.]

Tutkimuskirjallisuus

- Asprem, Egil: Kabbalah Recreata: Reception and Adaptation of Kabbalah in Modern Occultism. *The Pomegranate: International Journal of Pagan Studies* (9) 2/2007, 132-153.
- Asprem, Egil: Magic Naturalized? Negotiating Science and Occult Experience in Aleister Crowley's Scientific Illuminism. *Aries: Journal for the Study of Western Esoterism* (8) 2008, 139-165. Saatavissa: https://www.academia.edu/232271/Magic_Naturalized_Negotiating_Science_and_Occult_Experience_in_Aleister_Crowleys_Scientific_Illuminism_La_Magie_naturalis%C3%A9e_De_la_n%C3%A9gociation_entre_science_et_exp%C3%A9rience_occulte_dans_lilluminisme_scientifique_dAleister_Crowley&nav_from=700085c6-8cc3-4205-a0df-9fdf4a147451&rw_pos=0 [haettu 19.4.2024.]
- Asprem, Egil: *The Problem of Disenchantment: Scientific Naturalism and Esoteric Discourse 1900 – 1939*. Brill, Leiden & Boston 2014.

- Asprem, Egil: Loagaeth, q consibra a caosg : The Contested Arena of Modern Enochian Angel Magic. *Magic in the Modern World : Strategies of Repression and Legitimization*. Toim. Edward Bever & Randall Styers. Pennsylvania State University Press, 2017.
- Auger, Emily E.: *Tarot and Other Meditation Decks History, Theory, Aesthetics, Typology*. McFarland & Company, Inc. Publishers, Jefferson & Lontoo 2004.
- Bell, Karl: *The Magical Imagination: Magic and Modernity in Urban England, 1780–1914*. Cambridge University Press, Cambridge 2012.
- Bogdan, Henrik: *Western Esotericism and Rituals of Initiation*. State University of New York Press, Albany 2007.
- Boguslawski, Julia von: Esoterian suhde tieteeseen. *Moderni esoteerisuus ja okkultismi Suomessa*. Toim. Tiina Mahlamäki & Nina Kokkinen. Vastapaino, Tampere 2020, 195-220.
- Boyer, Pascal: Why Divination? Evolved Psychology and Strategic Interaction in the Production of Truth. *Current anthropology* (61) 1/2020, 100-123.
- Brasch, Ursula & Mele, Claudio: Civilization in transition. The contemporary imperative for an active unus mundus. *Journal of Analytical Psychology* (67) 2/2022, 468–479.
- Chajes, J.H.: Spheres, Sefirot, and the Imaginal Astronomical Discourse of Classical Kabbalah. *Harvard Theological Review* (113) 2/2020, 230-262.
- Dan, Joseph: *Kabbalah: A Very Short Introduction*. Oxford University Press, Oxford 2005.
- Dan, Joseph: Kabbala. *The Cambridge Dictionary of Judaism and Jewish Culture*. Toim. Judith R. Baskin. Cambridge University Press, Cambridge 2011, 252-253.
- Davis, Erik: Babalon Launching: Jack Parsons, Rocketry and “the Method of Science”. *Magic in the Modern World: Strategies of Repression and Legitimization*. Toim. Edward Bever & Randall Styers. Pennsylvania State University Press, Pennsylvania 2017.
- Decker, Ronald & Dummett, Michael: *A History of the Occult Tarot*. Duckworth Overlook, Lontoo 2013.
- Denzler, Brenda: *The Lure of the Edge: Scientific Passions, Religious Beliefs, and the Pursuit of UFOs*. University of California Press, Berkeley & Los Angeles 2001.
- Dosoo, Korshi; Magical discourses, ritual collections: Cultural trends and private interests in Egyptian handbooks and archives. Proceedings of the 27th International Congress of Papyrology Warsaw, 29 July- 3 August 2013. *The Journal of Juristic Papyrology* (28) 2016, 699-716. Saatavissa:
https://www.academia.edu/27401272/Magical_discourses_Ritual_Collections_Cultura

[l trends and private interests in Egyptian Handbooks and Archives](#) [haettu 19.4.2024.]

- Faivre, Antoine: *Western Esotericism: A Concise History*. Alkuteos: L'Ésotérisme (1992).
Käänt. Christine Rhone. SUNY Series in Western Esoteric Traditions. State University of New York Press, Albany 2010.
- Farley, Helen: *A Cultural History of Tarot*. I.B. Tauris, Lontoo 2009.
- Farley, Helen: Out of Africa: Tarot's Fascination with Egypt. *Literature & Aesthetics*, 2011.
Saatavissa:
https://www.academia.edu/1888880/Out_of_Africa_Tarot_s_Fascination_With_Egypt
[haettu 19.4.2024.]
- Franklin, J. Jeffrey: *Spirit Matters: Occult Beliefs, Alternative Religions, and the Crisis of Faith in Victorian Britain*. Cornell University Press, Ithaca 2018.
- Fritze, Ronald H.: *Egyptomania: History of Fascination, Obsession and Fantasy*. Reaktion Books Ltd, Lontoo 2016.
- Garb, Jonathan: *A History of Kabbalah: From the Early Modern Period to the Present Day*. Cambridge University Press, Cambridge 2020.
- Giller, Pinchas: *Kabbalah: A Guide for the Perplexed*. Bloomsbury Publishing Plc, Lontoo 2011.
- Golan, Nurit: Magic and Science: The libraires, Rouen.
Magic and Magicians in the Middle Ages and the Early Modern Time: The Occult in Pre-Modern Sciences, Medicine, Literature, Religion, and Astrology. Toim. Albrecht Classen. Walter de Gruyter GmbH, Berliini 2017, 259-290.
- Goldenhill, Tero: *Tarot. Korttien viisauus*. Like, Helsinki 2022.
- Granholm, Kennet: Esoteric currents as discursive complexes. *Religion* (43) 1/2013a, 46-69.
- Granholm, Kennet: Locating the West: Problematizing the Western in the Western Esotericism and Occultism. *Occultism in Global Perspective*. Toim. Henrik Bogdan & Gordan Djurdjevic. Routledge, Abingdon, Oxfordshire 2013b.
- Green, Nile: The Global Occult: An Introduction. *History of Religions* (54) 4/2015, 383-393.
- Hammer, Olav: *Claiming Knowledge: Strategies of Epistemology from Theosophy to the New Age*. Brill, Leiden & Boston 2003.
- Hammer, Olav & Stuckrad, Kocku von: *Polemical Encounters: Esoteric Discourse and Its Others*. Brill, Leiden & Boston 2007.
- Hanegraaff, Wouter J.: *New Age religion and Western culture: Esotericism in the mirror of secular thought*. Brill, Leiden & Boston 1996.

- Hanegraaff, Wouter J.: The Beginnings of Occultist Kabbala: Adolphe Franck and Eliphas Lévi. *Kabbalah and Modernity: Interpretations, Transformations, Adaptations*. Toim. Boaz Huss, Marco Pasi & Kocku von Stuckrad. Brill, Leiden & Boston 2010.
- Henry, John: *The Scientific Revolution and the Origins of Modern Science*. Macmillan Press, Basingstoke 1997.
- Hogan, Cynthia A.: The Tarot as Material Religion. *Understanding Religion and Popular Culture*. Toim. Elizabeth Rae Coody, Dan W. Clanton Jr. & Terry Ray Clark. Routledge, Abingdon, Oxfordshire 2023. 200-216
- Holbraad, Martin: Afterword of Ises and Oughts: An Endnote on Divinatory Obligation. *Divination: Perspectives for a New Millennium*. Toim. Patrick Curry. Taylor & Francis Group, Abingdon, Oxfordshire 2010.
- Hood, Ralph W., Jr: Mystical, Religious and Spiritual Experiences. *International Handbook of Education for Spirituality, Care and Wellbeing Part One*. Toim. Marian de Souza, Leslie J. Francis, James O'Higgins-Norman & Daniel G. Scott. Springer, Lontoo 2009.
- Huss, Boaz: Academic Study of Kabbalah and Occultist Kabbalah. *Occult Roots of Religious Studies: On the Influence of Non-Hegemonic Currents on Academia around 1900*. Toim. Yves Mühlematter & Helmut Zander. De Gruyter Oldenbourg, Berliini 2021.
- Kaczynski, Richard: *Perdurabo: The Life of Aleister Crowley*. North Atlantic Books, Berkeley 2010.
- Katajala-Peltomaa, Sari & Toivo, Raisa Maria: Introduction: Religion as Historical Experience. *Histories of Experience in the World of Lived Religion*. Toim. Sari Katajala-Peltomaa & Raisa Maria Toivo. Palgrave Studies in the History of Experience. Palgrave Macmillan, Lontoo 2022. Saatavissa: <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/140156> [haettu 19.4.2024.]
- Kokkinen, Nina & Mahlamäki, Tiina: Näkökulmia esoteerisuuteen ja okkultismiin. *Moderni esoteerisuus ja okkultismi Suomessa*. Toim. Tiina Mahlamäki & Nina Kokkinen. Vastapaino, Tampere 2020, 11-30.
- Lee, Helen: 'Truths that Set Us Free?': The Use of Rhetoric in Mind-Body-Spirit Books. *Journal of Contemporary Religion* (22) 1/2007, 91-104.
- Lewis, James R.: How Religions Appeal to the Authority of Science. *Handbook of Religion and the Authority of Science*. Toim. Jim R. Lewis & Olav Hammer. Brill, Leiden & Boston 2010, 23-40.

- Lucarelli, Rita: Forgeries for the Dead: Fake Specimens of the Ancient Egyptian Book of the Dead. *IBAES XV - Authentizität Artefakt Und Versprechen in Der Archäologie*. Toim. Martin Fitzenreiter. Internet-Beiträge zur Ägyptologie und Sudanarchäologie/Studies from the Internet on Egyptology and Sudanarchaeology. Golden House Publication, Lontoo 2014. Saatavissa: https://www.academia.edu/7486353/Forgeries_for_the_Dead_fake_specimens_of_the_ancient_Egyptian_Book_of_the_Dead [haettu 19.4.2024.]
- Lucarelli, Rita: Cult Practices in Ancient Literatures: Egyptian, Near Eastern and Graeco-Roman Narratives in a Cross-Cultural Perspective. *Cult Practices in Ancient Literatures: Egyptian, Near Eastern and Graeco-Roman Narratives in a Cross-Cultural Perspective. Proceedings of a Workshop at the Institute for the Study of the Ancient World, New York, May 16-17, 2016*. Toim. Franziska Naether. ISAW Papers, Institute for the Study of the Ancient World, New York 2020. Koko julkaisu saatavissa: <https://dlib.nyu.edu/awdl/isaw/isaw-papers/18/> [haettu 19.4.2024.]
- Lyons, Sherrie L.: *Species, Serpents, Spirits, and Skulls: Science at the Margins in the Victorian Age*. State University of New York Press, Albany 2009.
- Mikkonen, Teemu: Tieteellinen tutkimus ja yksilöllinen kokemus tulkintakehyksinä: Kehysanalyysi lukiolaisten näkemyksistä rokotekielteisen verkkotekstin luotettavuudesta. *Media & viestintä* (46) 2/2023, 68–84.
- Morrisson, Mark S.: *Modern Alchemy: Occultism and the Emergence of Atomic Theory*. Oxford Academic Press, Oxford 2007.
- Noakes, Richard: *Physics and Psychics: The Occult and the Sciences in Modern Britain*. Science in History. Cambridge University Press, Cambridge 2019.
- O'Hear, Anthony: *Experience, Explanation and Faith: An Introduction to the Philosophy of Religion*. Taylor & Francis Group, Abingdon, Oxfordshire 2013.
- Oliver, Paul: *Mysticism: a Guide for the Perplexed: A Guide for the Perplexed*. Bloomsbury Publishing Plc, Lontoo 2009.
- Owen, Alex: *The Place of Enchantment: British Occultism and the Culture of the Modern*. University of Chicago Press, Chicago 2004.
- Pasi, Marco: The Neverendingly Told Story. *Aries* (3) 2/2003, 224-245.
- Pasi, Marco: Oriental Kabbalah and the Parting of East and West in the Early Theosophical Society. *Kabbalah and Modernity: Interpretations, Transformations, Adaptations*. Toim. Boaz Huss, Marco Pasi & Kocku von Stuckrad. Brill, Leiden & Boston 2010, 151-166.

- Pasi, Marco: Varieties of Magical Experience: Aleister Crowley's Views on Occult Practice. *Aleister Crowley and Western Esotericism*. Toim. Henrik Bogdan & Martin P. Starr. Oxford University Press, Oxford 2012, 53-87.
- Partridge, Christopher: *The Re-Enchantment of the West, Vol 2: Alternative Spiritualities, Sacralization, Popular Culture and Occulture*. Bloomsbury Publishing Plc, Lontoo 2006.
- Rancken, Jeena: *Yliluonnollinen kokemus: Tulkinta, merkitys ja vaikutus*. Vastapaino, Tampere 2017.
- Sosteric, Michael: A Sociology of Tarot. *Canadian Journal of Sociology/Cahiers Canadiens de Sociologie* (39) 3/2014, 357-392.
- Sørensen, Jørgen P.: The Rhetoric of Divination: A Comparative Approach. *Theoretical and Empirical Investigations of Divination and Magic: Manipulating the Divine*. Toim. Jesper Sørensen & Anders Klostergaard Petersen. Brill, Leiden & Boston 2021, 41-73.
- Stuckrad, Kocku von: *Western Esotericism: A Brief History of Secret Knowledge*. Routledge, Abingdon, Oxfordshire 2003.
- Stuckrad, Kocku von: *Locations of Knowledge in Medieval and Early Modern Europe: Esoteric Discourse and Western Identities*. Brill, Leiden & Boston 2010.
- Stuckrad, Kocku von: *The Scientification of Religion: An Historical Study of Discursive Change, 1800-2000*. De Gruyter, Inc., Berliini 2014.
- Tully, Caroline: Walk Like an Egyptian: Egypt as Authority in Aleister Crowley's Reception of The Book of the Law. *The Pomegranate: International Journal of Pagan Studies* (12) 1/2010. 20–47. Saatavissa: https://www.academia.edu/408677/Tully_C_J_2010_Walk_Like_an_Egyptian_Egypt_as_Authority_in_Aleister_Crowley_s_Reception_of_The_Book_of_the_Law_The_Pomegranate_International_Journal_of_Pagan_Studies_12_1_2010_20_47 [haettu 19.4.2024.]
- Tully, Caroline: Egyptosophy in the British Museum: Florence Farr, the Egyptian Adept and the Ka. *The Occult Imagination in Britain, 1875 – 1947*. Toim. Christine Ferguson & Andrew Radford. Routledge, Abingdon, Oxfordshire 2018, 131-145. Saatavissa: https://www.academia.edu/25534996/Tully_C_J_2018_Egyptosophy_in_the_British_Museum_Florence_Farr_the_Egyptian_Adept_and_the_Ka_In_The_Occult_Imagination_in_Britain_1875_1947_edited_by_Christine_Ferguson_and_Andrew_Radford_131_145_Routledge [haettu 19.4.2024.]
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Tammi, Helsinki 2018.

- Wikander, Ola: The Pseudo-Matthean Doxology from the Lord's prayer, Sephiroth, and Classical Hebrew in the "Qabalistic Cross" and other Golden Dawn Rituals. *Svensk teologisk kvartalskrift* (92) 3-4/2016, 148-158.
- Wood, Juliette: The Celtic Tarot and the Secret Tradition: A Study in Modern Legend Making. *Folklore* (109) 1-2/1998, 15-24.